

5 SOIHTU

1977 Sosialistisen Opiskelijaliiton julkaisu · 41. vuosikerta

60 vuotta Suomen itsenäisyyttä

TANDEM Suomesta

Kansalliset erityispiirteet

Portugalin opetukset

**Keskustelua
leninismistä ja
sivistyneistöstä**

5 SOIHTU

1977 Perustettu 1931

JULKAISIJA SOSIALISTINEN OPISKELIJALIITTO

SISÄLLYS

Kuka tarjoaa Suomelle näköalan?	1
TANDEM Suomesta ja suomalaisesta demokratiasta — Juha Par- tasen haastattelu	5
Mitä ovat kansalliset erityispiirteet?, Yrjö Haila, Raimo Lovio	13
Portugalin vallankumouksen opetuksia ja kokemuksia II osa, A. I. Sobolev	33

KESKUSTELUA

Marxismi, leninismi ja marxismi-leninismi, Juha Järvinen	51
Vielä kerran leninismistä, Pertti Rovamo	54
Intellektuellin ja työväenluokan suhteesta, Esa Sironen	59

RAPORTEJA

Sorsan hallituksen "elvytysbudjetti", S. H.	64
Miten kamppailla opintotuen kehittämisen puolesta? Matti Laine	68

KIRJOJA

Nuorisotutkimus sosialistisissa maissa, Kalevi Rantanen	75
Tieto liikkuu ja käy pyydykseen, Petteri Baer	80
Ihmisen ja luonnon suhteen perusteita, Jorma Laurila	83
Järjenvastaisuuden "järjellinen ydin", Kimmo Sarje	86
Mitä on sotilaallinen jännityksen lientyminen, Lasse Kosonen	89
Muut Lehdet	92
Svenskt sammandrag, English Summary, Pyckoe pe3iome	95

Toimitus

Raimo Lovio (vastaava), Pertti Rovamo (toimitussihteeri), Petteri Baer, Christian Blom, Asko Helminen, Marjut Helminen, Paavo Joensuu, Timo Kyntäjä, Jorma Lindfors, Reijo Miettinen, Kalevi Rantanen, Kimmo Sarje, Jukka-Pekka Takala, Kari Toikka.

Graafinen asiantuntija: Mika Launis.

Levikki: Mirjam Korhonen.

Toimitus ja konttori

3. linja 7 b 37 00530 Helsinki 53 puh.
(90) 736 112

Tilaushinnat

Vuosikerta 1978 (6 numeroa)

— kotimaahan 48.—

— ulkomaille 60.—

— tukitilaus 100.—

Tilaukset ps-tilille 762 69—4, korttiin ni-
mi, osoite ja merkintä "Soihdun tilaus"

Osoitteenmuutoksen

pyydämme lähettämään lehden kontto-
riin. Se astuu voimaan kahden viikon
kuluttua. Emme vastaa väärään osoitte-
eseen tilatun lehden jälleenlähettämisestä.

Lukijain kannanotot

ja toivomukset lehden sisällön suhteen
ovat tervetulleita. Lähettäkää toimituk-
sen osoitteeseen. Pyydämme lähettämään
myös lehden ulkoasua ja mahdollisia
painoteknisiä puutteita koskevat huo-
mautukset.

Kirjapaino Sanan Tie, Tampere

Kuka tarjoaa Suomelle näköalan?

Näinä viikkoina ilmestyvissä lehdissä, pidettävissä puheissa ja televisio-ohjelmissa päällimmäisenä aiheena on Suomen itsenäisyyden kuusi vuosikymmentä. Mielenkiintoisinta niissä on se henki ja tapa jolla aihetta käsitellään: miten tuohon historiaan suhtaudutaan, millaisia tulevaisuuden näkymiä Suomelle esitetään, onko esittää perspektiivejä vai ei?

Juhlavuosien puhujilta on totuttu odottamaan suurten linjojen vetoja ja rohkeita tulevaisuuden näköaloja. Mutta tänä vuonna tuo sävy on lähes täysin puuttunut porvarillisen Suomen edustajilta ja ideologeilta. "Ei ole ollut vaikea havaita tiettyä epävarmuutta itsenäisyyden 60-vuotisjuhlan edessä", aloittaa esimerkiksi päätoimittaja Seikko Eskola kirjoituksensa Kanava-lehden itsenäisyyden juhlavuoden teemanumerossa (8/77) ja jatkaa: "Valtiovallan toimista on saanut käsityksen, että 'välivuosi' olisi saanut mennä ohi huomaamatta. Tämä heijastaa Suomen kansan yleistä kriisiä ja itseluottamuksen puutetta itsenäisyyden taipaleen edessä."

Mikä Seikko Eskolaa sitten asiassa kiusaa? Häntä kiusaa se, että kansakunnan virallinenkin historiankirjoitus on alkanut yhä enemmän ottaa lusikan kauniisti käteen ja myöntää tosiasiat: Suomi sai itsenäisyyden neuvostovaltion perustajalta V. I. Leniniltä, vuoden 1918 sota ei ollutkaan vapaussota vaan kansalaissota, luokkasota, Suomen 1920—30-lukujen ulkopoliittikka oli virheellistä ja johti onnettomiin sotiin Neuvostoliittoa vastaan Hitlerin Saksan rinnalla jne. Eskola yrittää kyllä vakuuttaa lukijaa: "Suomen kansalla ei ole syytä komplekseihin itsenäisyyden aikaisesta tiestään", mutta pettymyksen ja masennuksen sävy paistaa selvästi läpi.

Porvarillisen Suomen ideologit ovat siis menettäneet heille miellyttävän ja kunniakkaan historian. Onko heillä sitten esittää edes kunniakasta tulevaisuutta? Mainitussa Kanava-lehden numerossa tätä aihetta käsittelee talouden kannalta kansleri Klaus Waris. Jo hänen otsikkonsa on paljastava: "Epävarmuuden aikaan". Ja kirjoituksen lopulla Waris yleistää tilanteen ja tulevaisuuden arvionsa: "Tärkeintä on hyväksyä epävarmuus hallitsevaksi ympäristötekijäksi, ja ra-

kentaa toiminta sen mukaan, vähän kuin asuminen maanjärstysaluelld.

Mutta epävarmuuden ääniä ei ole kuultavissa vain konservatiivi-ideologiien ja monopolipääoman edustajien taholta. Liberaalimmistakin piireistä kuulee yhä useammin huolestuneita kysymyksiä ilman vastauksia. Jopa presidentti Kekkonen totesi jokin aika sitten: "...minä olen valitettavasti saanut sellaisen kuvan, että tämänpäivän suomalainen suuressa määrin on kadottanut identiteettinsä ja varsinkin nuorelle suomalaiselle sukupolvelle ei ole varmaa tietoa mistä hän löytää rakennuspuita elämälleen. Ja kun tämän on sanonut niin luonnollisesti heti joutuu etsimään vastausta kysymykseen mistä ne voi löytää, nuo rakennuspuut. Se on uskomattoman vaikea kysymys. Sillä eräillä aikaisemmilla sukupolvilla saattoi esimerkikis... runebergilaisuus olla se identiteetti, jonka pohjalta hän rakensi elämänsä. Sitä meillä ei ole enää." (Helsingin Sanomat 9. 10. 1977) Veijo Meri tiivistää saman ajatuksen: "Me panemme kynttilät itsenäisyyspäivänä ikkunoille, siihen liittyy muisto sortokaudesta. Silloin kynttilät olivat mielenosoitus. Mitä ne nyt ovat?" (Suomen Kuva-lehti 28. 10. 1977).

Konservatiivi-ideologioiden vastaus tähän "uskomattoman vaikeaan kysymykseen" on ollut ja on epätoivoinen pyrkimys valkoisten myyttien puolustamiseen ja hyökkääminen kaikkien niiden kimppuun, jotka uskaltavat asettaa ne edes kyseenalaisiksi. Monopolipääoman edustajien vastaus on pääoman valta-asemien entistä suoraviivaisempi lujittaminen taloudellisin, poliittisin ja ideologisin keinoin.

Liberaalimmat peräävät kansallisen eheyden ja yhtenäisyyden säilymistä ja kehittämistä. Tyypillisesti tällaisen ajatuksen esitti maaherra Kauko Sipponen kommentoidessaan Soihdussa ollutta kirjoitusta EVA:sta. Sipponen kirjoittaa: "Aina valpas Soihtu on julkaissut Tiedonantajaa päätoimittajan arvion EVA:n merkityksestä ja 'suurpääoman' strategian yleispiirteistä. Hänen mukaansa yhteiskuntasopimuksen ytimenä on sitoa kaikki poliittiset voimat porvarillisen järjestelmän puitteisiin ja sen mukaisiin menettelytapoihin. Kysymys olisi siis luokkataistelunäköalan poistamisesta ja suurpääoman ehdoilla toteutettavasta kansallisen yhtenäisyyden politiikasta. Tämä oli arvattavissa. Mutta entäs me muut, jotka emme suostu näkemään toisessa suomalaisessa luokkavihollista emmekä myöskään toimimaan 'suurpääoman ehdoilla?" (Kanava 5/77).

Olisiko siis yhteiskuntasopimus se tunnus, jonka varaan itsenäisyyspäivän juhlallisuudet ja Suomen tulevaisuuden visiot voitaisiin laskea?

Kuten Sipposen polemiikista päätoimittaja Jokista vastaan jo käy ilmi, niin ainakin kommunistit ja kansandemokraatit vastaavat tähän kysymykseen kielteisesti. Siitä huolimatta että Sipponen perustelee yhteiskuntasopimuksen ajatuksen toisin kuin EVAn miehet. Sillä kun EVAn Jakobson puhuu yhteiskuntasopimuksesta, ajaa hän tietoisesti monopolipääoman poliittisia tavoitteita eli työväenluokan ja erityisesti kommunistien yhdentämistä kapitalistiseen yhteiskuntaan ja yleensäkin valtiomonopolistisen heruusjärjestelmän lujittamista. Sipposen perustelut yhteiskuntasopimukselle ovat motiiveiltaan puhtaammat. Sipponen yksinkertaisesti kieltäytyy näkemästä luokkavas-takohtia, hän näkee ympärillään vain suomalaisia, herran A ja Rou-van B jne., mutta ei luokkavihollisia.

Ajatus on ymmärrettävä, sillä on positiivinen arvovaraus, se vai-kuttaa humanistiselta, se vaikuttaa rauhanomaisen rinnakkainolon periaatteen sisäpoliittiselta jatkeelta: vuoden 1918 traagiset tapahtu-mat eivät koskaan saa toistua, kansan kohtalokas kahtiajakautuminen on estettävä. Väinö Linna tiivistää tämän ajatuksen näin: "Vanha suomalainen identiteetti sisälsi paljon aggressiivisia aineksia, ... se suuntautui melkein aina jotakin vastaan. Mutta nyt tässä tulevassa maailman tilanteessa välttämätön edellytys on, että minuuden ainek-set ovat humanistisia ja ihmismyönteisiä. Ja sen edellytys on, että yhteiskuntaelämässä saavutetaan suurempi tasa-arvo ja sen kautta rauhoittuminen, jolloin kriisit ja ristiriidat vähenevät ja niin voimme kokea enemmän yhteisiä arvoja kuin nyt ja tätä ennen. Voidaan sa-noa, että ne ovat hurskaita toiveita, mutta kuitenkin se on edelly-tys sille, että jotakin yhteistä identiteettiä syntyy." (Helsingin Sa-nomat 9. 10. 1977).

Miksi ja millä oikeudella me halusimme murskata tämän hurskaan toiveen? Miksi yhteiskuntasopimuksen tunnus ei tarjoa kunnollista perspektiiviä?

Siitä yksinkertaisesta syystä, etteivät Suomen ongelmat suinkaan johdu yhteistyön puutteesta vaan vallitsevasta yhteiskuntajärjestel-mästä. Siitä yksinkertaisesta syystä, ettei Suomen monopolipääoman etujen mukaista ole turvata työtätekeville kunnollista ja varmaa työtä ja toimeentuloa, monopolien etujen mukaista on satojen tuhansien suomalaisten karkoittaminen maasta, niiden etujen mukaista on parin sadantuhannen suomalaisen saattaminen työttömäksi, niiden etujen mukaista on kansalaisten demokraattisten oikeuksien kaventaminen, niiden etujen mukaista on korvata Snellman Cannonilla, tiede pap-pispimityksellä. Ja mahdollisten väärinkäsitysten välttämiseksi voi-daan tähän lisätä vielä 110 vuotta vanha ajatus: "En kuvaile suin-

kaan ruusunhohteisin värein kapitalisteja ja maanomistajia. Tässä on kuitenkin kysymys henkilöistä vain sikäli kuin he ovat taloudellisten kategorioiden henkilöitymiä, tiettyjen luokkasuhteiden ja etujen edustajia." (K. Marx, Pääoma I).

Kansallisen eheytyksen politiikka monopolipääoman ehdoilla voi johtaa vain Suomen nykyisen taloudellisen ja poliittisen kriisin syvenemiseen. Se ei tarjoa meille perspektiiviä. Sillä ei edes kansallisen eheyden tunnuksella voida peittää kapitalistisen yhteiskuntajärjestelmän aikansaeläneyisyyttä. Ja viime kädessä porvarillisen Suomen juhlapuhujien epävarmuus ja pessimismi palautuu juuri kapitalismin auttamattomaan murenemiseen.

Tälle epävarmuudelle muodostivat jyrkän vastakohdan Lokakuun vallankumouksen 60-vuotisjuhlallisuuudet. Neuvostopuheenvuoroissa olivat esillä sekä luja ankkuroituminen maan lähihistoriaan että vaakaat tulevaisuuden perspektiivit. Neuvostoliiton miljoonien juhlapuhujien joukosta oli täysin mahdotonta löytää henkilöä, jolla olisi ollut tarvetta selittää, ettei "meillä ole syytä komplekseihin itsenäisyyden aikaisesta tiestämme". Tai juhlapuhujaa, joka olisi yleistänyt neuvostotalouden seuraavien 5- ja 15-vuotissuunnitelmien suunnan "asumiseksi maanjäritysalueella". Neuvostokansalaisten puheita on sävyttänyt perusteltu historiallinen optimismi.

Kansallisen eheytyksen tunnuksen sijaan me tarvitsemme kansan yhtenäisyyden tunnuksen. Tällä tunnuksella on suuri linja taaksepäin ja sillä on myös suuri linja eteenpäin. Se on vastaus tuohon "uskottoman vaikeaan kysymykseen". Suomen kansan yhtenäinen työ ja taistelu osoittaa tien eteenpäin: ei maanjärityksiin vaan yhteiskunnalliseen murrokseen ja yhteiskunnalliseen edistykseen, kapitalismista sosialismiin.

Julkaisemme tässä numerossa teemasta 60 vuotta Suomen itsenäistymisestä kaksi artikkelia. Emme halunneet suunnata katsetta menneisyyteen, ja siksi käsittelemme aihetta lähinnä nykyisen ideologisen taistelun kannalta. Haastattelimme TANDEM-projektin vetäjää Juha Partasta suomalaisen demokratian kansallisista erityispiirteistä ja ajankohtaisista ongelmista. Yrjö Haila ja Raimo Lovio tutkivat samaa kysymystä vallankumosteorian kannalta: kansainvälisten ja kansallisten tekijöiden suhdetta socialistisessa vallankumouksessa, proletariaatin internationalismia ja nationalismia, yleisiä lainmukaisuuksia ja Suomen luokkataistelun erityisolosuhteita. Tarjoamme näin aineksia keskusteluun Suomen tulevaisuudesta, socialistisesta vallankumouksesta Suomessa.

TANDEM Suomesta ja suomalaisesta demokratiasta

— Juha Partasen haastattelu

/ Suomen Akatemian rahoittamista tasa-arvon ja demokratian tutkimusprojekteista on viime vuosina ja kuukausina keskusteltu erittäin paljon. Näitä projekteja oli kaksi: Ilkka Heiskasen johtama DETA-projekti ja Juha Partasen, Jukka Gronowin ja Pertti Klemolan johtama TANDEM-projekti. Lokakuun alussa Akatemia järjesti niistä tieteellisen arviointiseminaarin. Oikeiston pettymykseksi projektit saivat asiallisen, kiittävän, mutta myös kriittisen arvion. Korkeakoulu- ja tutkimuspoliittisen säätiön, KTTS:n johtama parjauskampanja erityisesti TANDEM-projektia vastaan kärsi lopullisen haaksirikon.

Projekteista käyty julkinen keskustelu ei ole tähän saakka oikeiston demagogian vuoksi käsitelty paljoakaan itse tutkimusten sisältöä. Nyt on jo korkea aika kiinnittää huomiota tähän pääasiaan.

TANDEM-projektin loppuraportti "Demokratian rajat ja rakenteet" on erittäin laaja sisältöinen. Sitä on luonnehdittu "oikeastaan ensimmäiseksi yritykseksi tarkastella laajasti koko Suomen kehitystä marxilaisessa yhteiskuntatutkimuksessa" (Risto Alapuro).

Raportin keskeinen teema on Suomen hallitsemistavan historiallinen kehitys ja sen kansalliset erityispiirteet. Haastattelimme Juha Partasta tästä aihepiiristä.

Historian ja kansallisten erityispiirteiden tärkeys

Soihtu: TANDEMIn loppuraporttia on luonnehdittu "Maamme-kirjaksi marxilaisin menetelmin", "lukukirjaksi Suomen kansalle", "kansallisen itseyttämyksen lisääjäksi". Yksi raportin luvuista on otsikoitu "Mikä on Suomi?".

Miten päädyitte kansallisen tradition ja historian painottamiseen tutkimuksessa?

TANDEM

P a r t a n e n : Siihen oli sekä teoreettisia että poliittis-yhteiskunnallisia syitä.

Teoreettisena syynä oli ensinnäkin se, että suomalaisen yhteiskunnan konkreettinen erittely vaatii paneutumista historiaan, koska historia on läsnä nykyisessä toiminnassa ja nykyisissä tapahtumissa. Kaikkein jyrkimmänsäkään yhteiskunnallisessa murroksessa vanha yhteiskunta ei yhtäkkiä lakkaa olemasta ja uusi yhteiskunta astu sen sijaan. Varhemman aikakauden ihmiset, aatteet ja organisoituneet voimat eivät katoa olemattomiin. Historian jatkuvuus ei sulje pois käänteitä ja murroksia, mutta se kieltää niiltä ehdottomuuden. Historian jatkuvuuden tiedostaminen on välttämätön metodologinen askel pyrittäessä konkreettiseen analyysiin.

Toiseksi tätä painostusta voidaan perustella kapitalismin sisäisestä rakenteesta käsin. Vaikka yhteiskunnalliset välttämättömyydet, arvonlisäyksen lait vallitsevatkin luonnonlainomaisesti, niin silti kapitalismissa on paljon tilaa perinteiden vaikutuksille ja kansallisille erikoisuuksille politiikan ja yksityisten ihmisten elämän alueilla. Olemme käyttäneet ilmausta "kapitalismin huokoisuus" korostaaksemme tätä. Poliitiikan teoreettiset rakennelmat muodostuvat erilaisiksi eri maissa. Marx viittaa tähän Gothern ohjelman arvosteluun, jossa hän toteaa, että "nykyaikainen valtio" on kuvitelma, koska "nykyaikainen valtio" muuttuu aina kun ylitetään valtiollinen raja.

Politiikassa myös subjekteilla — sekä joukko — että yksilösubjekteilla — on hyvin suuri merkitys. Hyvä esimerkki tästä on esim. JK Paasikiven hahmo: yhdessä miehessä siirtyivät autonomian ajan poliittiset perinteet ja ajatellutavat aina 1950-luvulle saakka.

Toisin sanoen historian ja kansallisten erikoisuuksien painottaminen vastaa nähdäksemme itse tutkimuskohteen luonnetta. Suomen tilaa ja kehitystä sekä sille ominaisia erityisiä liikelakeja ei voida esittää pelkästään kapitalismin yleisten liikelakien avulla.

Tähän painotukseen oli kuitenkin myös ajankohtaisia syitä. Kaikki kysymykset, joita olemme raportissa käsitelleet liittyvät tavalla tai toisella kysymykseen demokraattisen liikkeen rakentamisen ehdoista. Ja tuntuu siltä, että kysymys kansallisesta identiteetistä, jopa suoraan kansallisesta olemassaolosta on yksi olennainen aines demokraattisen rintaman rakentamisessa. Sitä ei voida sivuuttaa, se tulee sitä tärkeämmäksi mitä selvemmin käy ilmi, ettei suomalainen pääoma ole vähäisimmässäkään määrin kiinnostunut tästä asiasta. Esimerkiksi kelpaa porvariston nykyinen piittaamattomuus kansallisesta kulttuurista. Tämän suhteen

5/1977
SOIHTU

porvariston puolella on tapahtunut täydellinen suunnanmuutos. Kansainvälinen roskakulttuuri tulee esteettömästi maahamme, koska sen avulla yritetään lujittaa Suomen ideologisia yhteyksiä länteen. Tämä on ihmisille selvästi tukala asia, asia johon demokraattisen liikkeen on kiinnitettävä huomiota. Esimerkiksi se, mitä teatteriryhmät ja laululiike kokonaisuudessaan ovat tehneet on ollut hyvin tärkeää. Niiden saama vahva vastaanotto osoittaa asian tärkeyden. Luovaa työtä kansallisen kulttuurin puolesta tarvitaan.

Soihtu: Millaisia yhteiskunnalliseen kehitykseen ja historiaan vaikuttavia voimia kansallisuusaate ja kansalliset perinteet sitten ovat, mihin ne pohjaavat?

Partanen: Tärkeintä on todeta, ettei kansallisilla tekijöillä ole muuttumatonta merkitystä. Voidaan kyllä todeta, ja usein on myös paikallaan korostaa ennen kaikkea kielessä ilmenevää hyvin vanhaa ja hitaasti muuttuvaa perusjuonetta, traditioita ja tottumuksia.

Mutta kuitenkin kansallisuudella ei ole mitään muuttumatonta merkitystä, sen sisältö vaihtelee. Kapitalismissa kansallisuusaate on aivan yleisesti ollut porvariston käyttämä ideologinen voima, sillä on rakennettu markkinoita ja laajennettu niitä. Tälle vastapainona voidaan todeta sosialistisen kansallisuuspolitiikan Leninin muotoilemat periaatteet. On selvästi nähtävissä, että näillä periaatteilla on sosialistisissa maissa hyvin keskeinen merkitys. Kansallisuuspolitiikka on olennainen osa sosialistisen demokratian ja sosialistisen persoonallisuuden rakentamista. Se on siis tärkeä, mutta kansallisuuspolitiikan sisältö poikkeaa täysin kapitalististen maiden käytännöstä. Kansallisuusaate ja kansalliset perinteet eivät siis vaikuta samalla tavalla, vaan niillä on hyvin erilainen sisältö eri yhteiskunnissa ja eri kehitysvaiheissa.

Suomen kansallisia erityispiirteitä

Soihtu: Oletteko kyenneet hahmottamaan joitakin Suomen kansallisia erityispiirteitä?

Partanen: Kyllä, jotakin tämän suuntaista olemme olleet löytävänä. Avain suomalaisen yhteiskunnan erikoisuuksiin on nähdäksemme luokkarakenne. Suomessa kapitalismin, ennen kaikkea teollisuuskapitalismin sosiaalinen pohja on ollut lähes koko itsenäisyyden ajan erittäin kapea. Kuten Heikki Waris on sanonut luonnehtiessaan sotien välistä luokkarakennetta, Suomi on talonpoikien ja työläisten maa, ruumiillisen työn tekijäin yhteiskunta. Ja tähän pitää paikkansa. Lisäpiirteenä on vielä maatalous-

väestön suuri osuus. Tämän erikoisen luokkarakenteen takia Suomessa on jouduttu rakentamaan porvariston valta hyvin erikoisin keinoin, keinoin, joita ei ole siinä määrin käytetty varhemmin teollistuneissa maissa.

Suomessa porvariston valta on jouduttu rakentamaan ensinnäkin vahvan keskitetyn valtiovallan, toiseksi sitä kantavien joukkopuolueiden ja kolmanneksi voimakkaan ideologisen koneiston varaan. Porvariston vallalla ei ole ollut "spontaania" luokkaperustaa.

Vahvasta valtiovallasta selvin esimerkki on Suomen valtiosääntö, jonka mukaisesti maamme valtiollinen järjestelmä on presidenttikeskeinen eikä parlamentaarinen, eduskuntakeskeinen järjestelmä. Tämän valtiosäännön tausta on myös selvä: sillä pyrittiin korvaamaan luhistunut tsaarin valta uudella voimakkaalla pönkällä. Valtion keskeinen asema näkyy myös valtion poikkeuksellisen laajana puuttumisena talouteen ja monien yhteiskunnallisten toimintojen valtiollistumisena. Meillä yleisradiotoiminta on ollut alusta lähtien valtiollista, on valtiollinen alkoholiliike jne. Eräs esimerkki vahvasta valtiosta on myös se, että valtio-opin tutkijat ovat joutuneet toteamaan, etteivät amerikkalaistyyppisen painostusryhmätutkimuksen teoreettiset mallit päde Suomessa. Meillä painostusryhmät ovat aina olleet pikemmin valtiovallan apuelimiä kuin kansalaisyhteiskunnasta nousevia "valtion painostajia".

Porvariston sosiaalisen pohjan kapeutta osoittaa myös se, että laajoja väestökerroksia edustavat joukkopuolueet — Maalaisliitto jo 20-luvulla ja SDP 30-luvulla — on vedetty mukaan hallitsemiseen ja että ne ovat olleet keskeisiä valtioita kantavia voimia.

Ideologisen koneiston — kirkko, koulu, kulttuuri ja joukkotiedotus — kovuudesta ja yksisuuntaisuudesta kertoo jotakin jo se, että juuri kansallisuuskysymykseen on tullut tämän takia ongelmia. Sitä on jouduttu korostamaan niin paljon, että se on saanut suorastaan sairaan, yltyöisänmaallisen merkityksen tietyissä vaiheissa.

Yhteiskuntasopimuksen taustaa

Soihtu: Analyysinne mukaan tässä ideologisessa jyräämisessä on ollut keskeisessä asemassa kansallisen eheyttämisen ideologia. Raportissanne vedetään linja 20-luvun Yrjö Ruudun ajatuksista 60-luvun "toiseen kansalliseen eheyttämiseen" ja nykyiseen "tulopoliittiseen hallitsemistaan". Yhteiskuntasopimustunnus ei ole siis uusi Suomessa?

Partanen: Siinä mielessä se ei todellakaan ole uusi iskulause, että kansallisen eheyttämisen ideologisilla tunnuk-

5/1977
SOIHU

silla on aina ollut hyvin suuri merkitys Suomen hallitsemistavan kehityksessä. Ja esim. Tannerin hahmossahan näkyy miten hyvin tällainen tunnus on mennyt läpi.

Mutta kyllä nykyisessä tilanteessa on paljon uuttakin. Lähinnä korostaisin kahta seikkaa.

Ensinnäkin voidaan sanoa, että jatkuvasti työväenluokan voima — niin kansainvälisesti kuin kansallisestikin — on kasvanut. Tämä on pakottanut porvariston kehittämään uusia keinoja hallitsemisjärjestelmän stabiilisuuden säilyttämiseksi.

Toiseksi on tärkeä huomata, että Suomessa poliittisen stabiilisuuden säilyttäminen on paljolti aikaisemmin perustunut siihen, että meillä on ollut laaja maatalousväestö, joka elää hyvin erityislaatuissa olosuhteissa. Tämä on vaikuttanut moniin asioihin. Esimerkiksi sosiaalipolitiikan lähes täydellinen puuttuminen sotien välisenä aikana johtuu ilmeisesti tästä. Sellaisia reformeja, jotka Ruotsissa tulivat välttämättömiksi jo 30-luvulla, ei Suomessa toteutettu. Ne tavallaan korvattiin kahdella asuttamisella: torpparivapautuksen jälkeisellä asuttamisella ja sitten sotien jälkeisellä asuttamisella. Ja vasta nyt kun maatalousväestö on romahdusmaisesti vähentynyt ja sen yhteiskunnallinen merkitys laadullisesti muuttunut, on poliittisen järjestelmän stabiilisuuteen tullut aukkoja. Tämä on antanut yhteiskuntasopimus-teorioille uudenlaisen strategisen merkityksen.

Suomi on tavallaan lähentynyt muita OECD-maita. Suomalaisen pääoman tilanne on kansainvälistynyt. OECD:n mallien soveltuvuus on kasvanut. Kuitenkin yhteiskuntasopimus-ideologian soveltaminen riippuu sisäisestä tilanteesta: se ei ole mitään tuontitavaraa. Esimerkiksi tulopolitiikan alkuajan dokumentit tuovat tämän selvästi esille.

S o i h t u : Onko nykyisellä tilanteella eroa 60-luvun alkupuolen "toiseen kansalliseen eheyttämiseen", jolla rakennettiin tulopoliittisen hallitsemistavan perusta?

P a r t a n e n : Kyllä keskeiset kantavat voimat ovat edelleen samat. Toinen kansallisen eheyttäminen rakentui kahden keskenään ristiriitaisen tekijän varaan. Toisaalta oli kysymys siitä, että kansainvälisen voimasuhteen muutos ja jännityksen asteittainen lientyminen vaikuttivat yhä voimakkaammin Suomen sisäpolitiikassa, mistä oli seurauksena SDP:n ulkopoliittisen linjan tarkistus, mahdottomuus tehdä enää kommunistien ja kansandemokraattien diskriminointia hyväksyttäväksi jne. Toisaalta monopolien — ennen muuta vientiteollisuuden monopoliyritysten ja niihin kytkeytyvien rahalaitosten — johdonmukainen taloudellinen länsisuuntaus nosti esiin uusia elementtejä hallitsemistapaan. Taloudellinen länsisuuntaus on aiheuttanut voimakkaan talouden rakennemuutoksen, se on edellyttänyt ulkopoliittisia toimia, siihen on liittynyt valtiollisen talous- ja

sosiaalipolitiikan voimakas laajentuminen, ohjelmoinnin kehittäminen jne. Suomalainen monopolipääoma pyrki "työmarkkinapolitiikan laajentamiseen" ja tuki ammattiyhdistysliikkeen eheytymistä.

Näitä kahta toisiinsa kietoutuvaa tapahtumakulkua olemme kutsuneet toiseksi kansalliseksi eheyttämiseksi. Sen tuloksena tulopolitiikasta tuli keskeinen hallitsemistavan elementti. Stabiiliisuus tässä poliittisessa tilanteessa perustuu kaikkien poliittisten voimien integroimiseen ja reformimarginaalilla pelaamiseen.

Jos jokin on muuttunut 60-luvun puoliväliin nähden, niin lähinnä on tapahtunut ns. reformimarginaalin kaventumista, toisin sanoen mahdollisuus tehdä myönnytyksiä työtätekeville ilman että astutaan monopolien varpaille on pienentynyt.

Tulopoliittisen hallitsemistavan stabiiliisuus

S o i h t u : Kuinka vakaaksi arvioisit tämän tulopoliittisen hallitsemistavan? Mikä on sen hälyttävän piirre?

P a r t a n e n : Hälyttävimpänä piirteenä voidaan kai pitää suuropääoman suoraa toimintaa, joka tulee esiin EVA:ssa. EVA:n syntyminen osoittaa suomalaisen monopolipääoman tärkeimpien pyrkimysten yhtenäisyyden, se kokaa yhteisten poliittis-ideologisten tunnusten taakse kaikki talouselämän johtavat järjestöt. Tosin EVA on tietävästi luonteeltaan pikemmin ideologinen ja suuntaa näytävä kuin suunnitelmia toimeenpaneva elin.

EVA:n toiminta on hyvin räikeää ja se asettaa tavoitteensa suorasukaisesti. Näkisin EVA:lla olevan kolme painopistettä toiminnassaan. Ensinnäkin se pyrkii lujittamaan yritysten sisäisiä hallintasuhteita, tähän liittyvät kysymykset henkilöstöpolitiikasta, yritysdemokratiasta jne. Toiseksi EVA pyrkii lujittamaan porvariston ylliotetta joukkotiedotusvälineissä. Ja kolmanneksi se kiinnittää vakavaa huomiota sivistyestyöhön.

Kokonaisuudessaan korostaisin kuitenkin tilanteen ristiriitaisuutta. Nykyisen hallitsemistavan sisältö on hyvin reformistinen ja monopoleja suosiva, se näyttää siltä ja on sitä myös käytännössä, mutta sen alla ja takana ovat sosialismin hyväksi muuttuva kansainvälinen voimasuhde ja työväenluokan kasvava voima. EVA:n toiminta on luonteeltaan reaktiota tilanteeseen. Sen toiminta on näköalaton, siinä ei ole mitään konstruktivista.

Porvarillisella taholla esitetään kyllä silloin tällöin myönteisiä ajatuksia esim. Suomen tuotantorakenteen kehittämisestä. Mutta esitykset ovat olleet täysin voluntaristisia, koska niissä ei ole lainkaan asetettu kysymystä tämän muu-

5/1977
SOIHU

toksen edellytyksistä. Niissä ei yksinkertaisesti oteta huomioon sitä, ettei kansantalouden rakenteen muutos ole monopolipääoman intresseissä. Samasta syystä mm. Taloudellisen suunnittelukeskuksen useat melko hyvät ajatukset ovat jääneet täysin ilmaan ja sen asema käytännön talouspolitiikan suunnittelussa on hyvin vähäinen.

Soihtu: TANDEM-raporttia on kuitenkin väitetty pessimistiseksi. On sanottu, ettette näe mitään suuria muutoksen mahdollisuuksia. Oletko pessimisti?

P a r t a n e n : Onko näin väitetty? Ainoa mitä me tarkkaan ottaen sanoimme oli, että tällä hetkellä tulopoliittinen hallitsemistapa on ehjän näköinen ja toimiva kokonaisuus. Järjestelmän toimivuutta osoittaa parhaiten kaksi tärkeää tapausta. Ensinnäkin 60-luvulla pienviljelijöiden taloudellinen pohja romahti, mutta se synnytti vain hyvin voimattoman ja vieläpä oikeistolaishenkisen protestiliikkeen. Toiseksi on mainittava EEC-sopimuksen vastustuksen heikkous.

Mekanismin perusta on kuitenkin ristiriitainen: samalla kun se ilmentää monopolipääoman intressejä, niin se nojaa ratkaisevasti kansainväliseen liennytyskehitykseen ja on edellyttänyt lisäksi ay-liikkeen eheyttämistä. SAK:n eheyttäminen on vaikuttanut ainakin siihen, että teollisuustyöläisten palkat ovat nousseet sentään nopeammin kuin toimihenkilöiden ja virkamiesten.

Ja lisäksi emme ole esittäneet mitään ennusteita, eikä sellaisia pidäkään esittää. Toisin sanoen pessimismin vaikutelma voi osittain johtua tavasta, jolla rajasimme tutkimustehtävämme. Jotkut arvostelijat ovat kiinnittäneet huomiota siihen, että raportista puuttuu tarkempi luokkarakenteen analyysi ja siitä nouseva poliittisten voimien analyysi. Tämä pitää paikkansa. Poliittiset voimat on todellakin huomioitu vain hallitsemistavan ulkoisina ehtoina: emme ole voineet emmekä halunneet tarkastella asiaa demokraattisen liikkeen ja sitä edustavien voimien kannalta. Tätä tutkimustehtävän rajausta olemme perustelleet kahdella seikalla.

Ensinnäkin koska kaikkia asioita ei kuitenkaan voida käsitellä, tuntui tarkoituksenmukaiselta keskittää huomio porvariston luokkaylivallan rakenteisiin ja rajoihin. Koska maamme poliittisen systeemin peruspiirre on ollut se, että se on ollut porvariston luokkaylivaltaa, niin tuntuu perustellulta ottaa se tarkastelun keskiöön. Mutta ei luokkataistelun ajankohtaisten tilanteiden ja työväenluokan perspektiivin jättäminen vähemmälle huomiolle kuitenkaan merkitse niiden kieltämistä tai pessimismia niiden suhteen. Kyllä me olemme pyrkineet selvästi osoittamaan miten työväenluokan taistelu on vaikuttanut hallitsemistavan kehitykseen.

Toiseksi tätä rajausta voidaan perustella projektimme luonteella. TANDEM-projekti oli Suomen Akatemian ra-

hoittama erillinen tutkimusprojekti. Tällaisessa tutkimuksessa suosituslinja ei mielestämme johda hedelmällisiin tuloksiin. Kyllä suositukset on tehtävä osana poliittista käytäntöä. Siinäkin on tutkimuksella keskeinen asema, mutta silloin tutkimus on organisoitava toisella tavalla: puoluetutkimus on hieman erityyppistä kuin yliopistotutkimus, tai yleensä akateminen tutkimus.

Tutkimuksemme suorainen merkitys demokraattiselle liikkeelle voi olla lähinnä siinä, että olemme pyrkineet esittämään mahdollisimman totuudenmukaisesti vallitsevan tilanteen ja siihen johtaneet kehitystendenssit. Tutkimuksemme voi siten vähentää voluntarististen illusioiden syntymistä, mikä vaara on työväenliikkeessä aina läsnä. Poliitiikan on perustuttava tosiasioille. Tunnukset ja ohjelmat ovat välttämättömiä, mutta niistä tulee ulottua yhtenäinen ajatuslinja tieteellisiin perusteluihin.

TILAA SOIHTU VUODEKSI 1978

Soihtu on maamme laajalevikkisin marxilainen aikakauslehti. Vuonna 1978 ilmestyy jälleen kuusi painavaa numeroa: analyysseja, keskustelua, raportteja, kirj arvosteluja.

Soihdun irtonumerohinta vuonna 1978 8,—. Tilaushinta koko vuodeksi 48,—. Tilaukset kätevimmin etukannen välissä olevalla ps-kortilla.

Mitä ovat kansalliset erityispiirteet?

Yrjö Haila, Raimo Lovio

"Itsestään selvää on, että voidakseen yleensä taistella työväenluokan täytyy järjestäytyä kotimaassaan luokkana ja että kotimaa on välittömästi sen taisteluareena. Sikäli sen luokkataistelukin on kansallista, ei olemukseltaan vaan 'muodoltaan', kuten Kommunistisessa manifestissa sanotaan." Näin kirjoitti Marx arvostellessaan Saksan työväenpuolueen Gothassa vuonna 1875 pidettyä yhdistymiskokousta varten laadittua ohjelmaa.¹

Marxin arvostelu koski ohjelmaluonnoksen osaa, jossa käsiteltiin työväenpuolueen kansallisten ja kansainvälisten tehtävien suhdetta. Sekä tämä ongelma että Marxin esittämä vastaus ovat edelleen erittäin ajankohtaisia vallankumoukselliselle liikkeelle. Ongelmaan liittyy kaksi erillistä, mutta kuitenkin läheisesti toisiinsa sidoksissa olevaa kysymystä.

Toisaalta on tarkasteltava sosialistisen vallankumouksen yleisten lainmukaisuuksien (sisällön) ja kansallisten erityisolosuhteiden (muodon) välistä suhdetta: miten yleiset lainmukaisuudet ilmenevät erilaisissa kansallisissa olosuhteissa, miten kansalliset erityispiirteet voidaan määrittää, mikä on niiden asema kunkin maan vallankumouksellisen liikkeen strategiassa?

Toisaalta on kyse vallankumousprosessin kansainvälisten (ulkoisten) ja kansallisten (sisäisten) tekijöiden suhteesta: mikä on kansainvälisen luokkataistelun merkitys, miten se välittyy kunkin maan sisäiseen kehitykseen, miten eri maiden vallankumousliikkeet kykenevät lisäämään voimaansa nojaamalla kansainväliseen solidaarisuuteen? Tämän kysymyksen ydin on proletarisen internationalismi. Proletaarinen internationalismi edellyttää toimintaa ja solidaarisuutta työväenluokan vapautusliikkeen puolesta kaikissa maissa samalla kun tehdään kaikki mahdollinen yhteiskunnan vallankumouksellisen uudistamisen hyväksi omassa maassa.

On selvää, ettei näitä kysymysryhmiä voida irroittaa täysin toisistaan. Molempien taustalla on sosialistisen vallankumouksen kansainvälinen ykseys, sen luonne yleis-

1. K. Marx/F. Engels, Valitut teokset osa II, Petroskoi 1959, s. 19.

maailmallisena prosessina. Sosialistisen vallankumouksen yleiset lainmukaisuudet ilmentävät kapitalismista sosialismiin siirtymisen välttämättömiä ja kaikkien maiden vallankumouksille yhteistä perustaa. Kansainvälisen luokkataistelun ja eri maiden sisäisen luokkataistelun kiinteä vuorovaikutus ilmentää puolestaan sosialistisen vallankumouksen konkreettis-historiallista ykseyttä: saman yhteiskunnallisen taistelun ajallista päällekkäisyyttä eri maissa. Sosialistinen vallankumous on siis sekä yhteiskunnalliselta olemukseltaan että konkreettis-historiallisena prosessina kansainvälisesti yhtenäinen, kysymys on maailman vallankumousprosessista.

Mutta nämä kysymysryhmät — toisaalta yleisen ja erityisen suhde ja toisaalta ulkoisen ja sisäisen suhde sosialistisessa vallankumouksessa — eivät myöskään sulaudu toisiinsa; niitä ei voida kuitata samalla vastauksella.

Seuraavassa pyritään ensin osoittamaan luokkataistelun kansainvälisten ja kansallisten tekijöiden keskinäissuhde ja sitten pohditaan miten kansallisia erityispiirteitä tulisi tutkia.

Kansainvälisen tekijän merkityksen kasvu

Tunnetun leniniläisen asettamuksen mukaan vallankumousta ei voida tuoda ulkoapäin mihinkään maahan, vallankumous ei ole mitään vientitavaraa. Sosialistisen vallankumouksen sekä objektiiviset että subjektiiviset ehdot on löydettävä kustakin vallankumoukseen suuntautuvasta maasta itsestään.

Tämä periaate ei kuitenkaan merkitse sitä, että vallankumouksen näköalat kussakin maassa riippuvat yksinomaan sen sisäisistä taloudellisista ja poliittisista kehitystendensseistä. Vallankumouksen voitto ja sen saavutusten lujittaminen ovat mahdollisia vain jos sekä sisäiset että kansainväliset edellytykset ovat yhdessä olemassa.

Kansainvälinen tekijä voi vaikuttaa enemmän tai vähemmän ja se voi vaikuttaa kielteisesti tai myönteisesti. Tämän vuosisadan aikana kansainvälisen tekijän merkitys on yleisesti kasvanut ja samoin kansainvälinen tekijä yhä useammin vaikuttaa myönteisesti.

Kansainvälisen tekijän merkityksen kasvun perustana on tuotantovoimien ja talouden kansainvälistyminen, joka on johtanut niin poliittisen, sotilaallisen kuin kulttuuriryhteytyökin lisääntymiseen maailmassa. Imperialismi pyrkii käyttämään tätä prosessia omien asemiensä vahvistamiseen koordinoimalla toimintaansa kaikkialla maailmassa. Tämän seurauksena yhä selvemmin työväenluokan jokaisen kansallisen osaston toiminnan ja sosialistisen maailmanjärjes-

telmän ja kapitalistisen maailmanjärjestelmän globaalisen taistelun välillä vallitsee keskinäinen riippuvuus. Tapahuippa luokkataistelu missä hyvänsä, ja pyrkipä mikä kansa hyvänsä yhteiskunnalliseen edistykseen, tämä taistelu on osa yleismaailmallista vallankumousprosessia, ja sen kuluun vaikuttaa sosialistisen ja kapitalistisen järjestelmän yleismaailmallisen taistelun kulloinenkin tila. Ja päinvastoin jokainen kansallinen luokkayhteenotto vaikuttaa koko kansainväliseen tilanteeseen.

Vielä Lokakuun vallankumouksen aikaan kansainvälinen tekijä vaikutti etupäässä kielteisesti. Imperialismin ylivoima maailmanmitassa asetti huomattavia rajoituksia vallankumouksille eri maissa. Tämä ilmeni myös Suomessa saksalaisten joukkojen käyttämisenä työväenvallankumousta vastaan. Kuluneen 60 vuoden aikana tilanne on kuitenkin olennaisesti muuttunut. Sosialismin hyväksi kääntynyt kansainvälinen voimasuhde on helpottanut vallankumouksen toteuttamista kahdella tavalla.

Ensinnäkin sosialismin hyväksi kääntynyt voimasuhde on luonut otolliset subjektiiviset olosuhteet yhä uusien väestökerrosten vetämiseen mukaan vallankumoukselliseen taisteluun. Sosialististen maiden nopea kehitys voimistaa kapitalismin vastaista tietoisuutta ei-sosialistisessa maailmassa.

Toiseksi sosialismin hyväksi kääntynyt voimasuhde on heikentänyt huomattavasti imperialismin kykyä vastavallankumouksen viemiseen — kuten Kuuban, Vietnamin ja Angolan esimerkit havainnollisesti osoittavat. Lisäksi nykyisin monissa tapauksissa tietyt puutteet maiden sisäisessä kehityksessä (aineellisen ja teknisen perustan kehittymättömyys, työväenluokan pienuus jne.) voidaan tietyssä määrin ”korvata” johdonmukaisella suuntautumisella liittoon sosialististen maiden kanssa, kehittämällä voimakkaat taloudelliset ja poliittiset yhteistyösuhteet näiden maiden kanssa.

Socialismin hyväksi muuttunut voimasuhde ei kuitenkaan ole mikään automaatti, joka aina ja kaikissa tapauksissa kykenee musertamaan kansainvälisen imperialismin aikeet. Vietnamin kansan taistelu päättyi voittoon laajaan kansainväliseen solidaarisuusliikkeeseen nojaamalla, mutta Chilen tapauksessa USA:n imperialismin kyky vaikuttaa maan kehitykseen ylitti kansainvälisen solidaarisuusliikkeen voiman.

Peruskysymyksenä kunkin maan sisällä onkin, miten yleissuunnaltaan myönteinen kansainvälinen kehitys kyetään välittämään kansallisiin olosuhteisiin siten, että se tukee vallankumouksellisia voimia. Tämän turvaamiseksi on vallankumouksellisen liikkeen kansainvälinen yhtenäisyys olennaista.

”Vallankumouksellisten voimien keskinäinen solidaarisuus ja tuki tekevät mahdolliseksi käyttää vallankumouk-

sen edistämiseen kansallisella maaperällä maailman uusien voimasuhteiden tarjomia mahdollisuuksia. Samaan aikaan ne luovat uudet kansainväliset edellytykset ja suhteet jotka vastaavat kansojen toiveita. Tässä mielessä proletaarinen internationalismi ei ole pelkästään leniniläisen kansainvälisen tekijän käsitteen osa vaan sen ydin ja olemus", kirjoittaa unkarilainen tutkija Adam Wirth.²

Toisin sanoen kansainvälisellä tekijällä on sekä objektiivinen että subjektiivinen puolensa. Objektiivisesti myönteinen kehitys on myös kyettävä välittämään kunkin maan sisäiseen kehitykseen.

Proletaarinen internationalismi

Proletaarisen internationalismin periaatetta on mahdollonta ahtaa mihinkään kaavamaiseen määritelmään. Se ilmentää työväenluokan kansainvälisyyttä ja kansainvälistä solidaarisuutta. Samalla se kokoaa työväenluokan eri maissa käymän taistelun kokemukset koko kansainvälisen liikkeen käyttöön.

Kansainvälisessä kommunistisessa liikkeessä on viime vuosina keskusteltu paljon kansainvälisen ja kansallisen keskinäissuhteesta ja erityisesti proletaarisen internationalismin merkityksestä.³ Tähän liittyy paljon ongelmia ja uusia kysymyksiä, joita itse yhteiskunnallinen kehitys on nostanut esiin.

Tämä keskustelu on pidettävä erillään siitä tarkoituksenmukaisesta hälystä, jota länsilehdistö pitää esim. "eurokommunismista" ja jonka tarkoituksena on — kuten jo nimitys osoittaa — kommunistisen liikkeen ja sitä kautta koko edistyksellisen liikkeen pirstominen, liikkeen eri osastojen erottaminen toisistaan. On totta, että Espanjan kommunistisen puolueen pääsihteeri Santiago Carrillo on kirjoittanut kirjan, jossa hän tunnustautuu "eurokommunismiin" kannalle. Mutta tämän teeman olennainen puoli, sen sisältö ei riipu pääsihteeri Carrillon kirjoituksista. "Eurokommunismi" on imperialistista porvaristoa palveleva oppi, ja sillä pyritään torjumaan se, mikä imperialismiin taholla aivan oikein nähdään nykyaikana hyvin merkittäväksi kysymykseksi: vallankumouksellisten voimien kansainvälisen yhtenäisyys ja yhteistoiminta.

Tämän on ilmaissut mm. tshekkoslovakialainen Karel Doudera: "Kapitalistinen propagandakoneisto on jo vuosikymmenien aikana harjoittanut parjaukskampanjaa sosialis-

2. Adam Wirth, Kansainvälinen tekijä Leninin vallankumousteorioissa, Kommunisti 4/77 RSO-liite.

3. Ks. esim. Kommunistin RSO-liitteen tämän vuoden numeroita.

tisia maita ja kommunistia puolueita vastaan, ja nyt se yhtäkkiä tekeytyy kommunististen puolueiden suvereniiteetin ja jonkinlaisen täydellisen sosialismin kannattajien puolustajaksi. Mikä komedia!"⁴

Proletaarisesta internationalismista käydyssä keskustelussa on päällimmäisiksi noussut lähinnä kolme kysymystä: mikä on proletarisen internationalismin suhde kommunististen puolueiden itsenäisyyteen, mikä on kunkin puolueen kansainvälisten ja kansallisten tehtävien suhde ja mikä on proletarisen internationalismin suhde kansallisten erityispiirteiden huomioon ottamiseen. Usein väitetään, että Euroopan kommunististen ja työväenpuolueiden kokouksessa Berliinissä 1976 olisi näistä kysymyksistä lausuttu jotain uutta, joka olisi ristiriidassa aikaisempien kokousten asiakirjojen kanssa. Näin asia ei kuitenkaan ole.

Porvarilliset ja opportunistiset ideologit väittävät usein, että internationalismi ei ole mitään muuta kuin toisten puolueiden alistamista toisten alaisiksi, suurten puolueiden ja ennen kaikkea NKP:n herruutta kommunistisessa liikkeessä. Jokainen ennakkoluuloton tarkkailija voi huomata näiden väitteiden valheellisuuden lukemalla mitä tahansa kansainvälisen kommunistisen liikkeen asiakirjaa, missään niissä ei esiinny vaatimusta puolueiden täydellisen itsenäisyyden ja tasavertaisuuden poistamisesta. Näin yksinkertaisesti siksi, ettei proletarinen internationalismi sodi näitä periaatteita vastaan. Sen sijaan proletariseen internationalismiin sisältyy ajatus, ettei puolueiden itsenäisyys ole itsetarkoitus vaan tärkeä ja välttämätön ehto juuri puolueiden menestykselliselle yhteistoiminnalle imperialismia vastaan, se on mahdollisimman yhtenäisen kansainvälisen taktiikan luomisen edellytys. Neuvostoliittolainen tutkija V. Zagladin kirjoittaa tästä: "On ymmärrettävää, että jos ehto, edellytys irrotetaan pääasiasta, perusasiasta eli siitä päämäärästä, jonka nimessä proletariaatti kamppailee, ja semminkin, jos ehto ja edellytys absolutisoidaan ja muutetaan omavaraiseksi suureeksi, niin siinä saattaa piillä suunnaton vaara..."⁵ Teesi internationalismin ja jokaisen puolueen riippumattomuuden ja tasa-arvoisuuden saumattomasta yhtenäisyydestä kirjattiin myös Berliinin kokouksen päätösasiakirjaan. Asiakirjassa todetaan, että puolueet "kehittävät internationalistista toverillista ja vapaaehtoista yhteistyötä ja solidaarisuutta Marxin, Engelsin ja Leninin suurten aatteiden perustalta pitäen tiukasti kiinni jokaisen puolueen tasavertaisuudesta ja suvereenista riippumattomuudesta ja toisten puolueiden sisäisiin asioihin puuttumattomuudesta sekä kunnioittaen kunkin puolueen erilais-

4. Tiedonantaja 9. 8. 1977.

5. V. Zagladin, Proletaarisen internationalismin kehitys nykyoloissa, Sosialismin teoria ja käytäntö 11/1977.

ten teiden vapaata valintaa taistelussa yhteiskunnan edistyksellisen muuttamisen ja sosialismin puolesta".⁶

KANSAL-
LISET
ERITYIS-
PIIRTEET

On myös esitetty väitteitä, että nykyisin internationalismin perussisältö pelkistyisi työväenliikkeen kunkin osaston menestykselliseen toimintaan omassa maassaan. Menestyksellinen toiminta omassa maassa on luonnollisesti mitä tärkein osa jokaisen puolueen kansainvälistä velvollisuutta. Se on kuitenkin riittämätön turvaamaan tarvittavaa kansainvälisen yhtenäisyyden tehokkuutta. Proletaariseen internationalismiin ei kuulu vain taistelu sosialismin puolesta omassa maassa ja sitä kautta panoksen antaminen kansainväliselle liikkeelle vaan myös saman taistelun tukeminen muissa maissa ja osallistuminen yhteisiin toimiin imperialismia vastaan. V. Zagladin kutsuu näitä proletaarisen internationalismin sisäiseksi ja ulkoiseksi puoleksi. Hän kirjoittaa: "...yritykset esittää asia siten kuin vain kansallinen tehtävä, joka työväenluokalla tai sen kommunistisella puolueella on ratkaistavanaan, olisi internationalismin perus- ja pääsisältö ja sen pääkriteeri, lienevät perusteettomia tai eroavat joka tapauksessa kommunistien liikkeen yleisesti hyväksytyistä periaatteista. Oikea näkökanta on ilmeisen selvästi... asenne, jonka mukaan vain kansallisten ja kansainvälisten velvollisuuksien elimellinen yhdistäminen tai toisin sanoen internationalismin sisäisen ja ulkoisen puolen yhdistäminen turvaa todella aidon kansainvälisen lähestymistavan. ...yhdenkään maan työväenluokan kansallisia tehtäviä ei voida käytännössä ratkaista menestyksellisesti irrallaan kansainvälisestä asiayhteydestä, kansainvälisestä solidaarisuudesta."⁷ Berliinin kokouksen asiakirjassa tämä näkökanta vahvistettiin: "Taistelu sosialismin puolesta omassa maassa ja kunkin puolueen vastuu omalle työväenluokalleen ja kansalleen on kiinteästi sidottu kaikkien maiden työtätekevien, kaikkien edistyksellisten liikkeiden ja kansojen keskinäiseen solidaarisuuteen taistelussa vapauden ja riippumattomuuden lujittamisen puolesta, demokratian, sosialismin ja maailmanrauhan puolesta."

On edelleen esitetty, että toimiminen proletaarisen internationalismin periaatteiden mukaan estäisi puoluetta ottamasta huomioon maan kansalliset erityispiirteet. Tämä on täydellinen väärinkäsitys. Kuten todettiin olennainen osa proletaarista internationalismia on menestyksellinen taistelu omassa maassa, ja tämä voi luonnollisestikin onnistua vain jos otetaan huomioon maan kansalliset erityisolosuhteet.

Berliinin kokouksessa Euroopan puolueet korostivatkin

6. Euroopan rauhan, turvallisuuden, yhteistyön ja yhteiskunnallisen edistyksen puolesta. Berliinin konferenssin asiakirja. Kommunisti 7—8/1976.

7. V. Zagladin, ma.

tämän mukaisesti päättäväisyyttä taistella "oman maansa yhteiskunnallis-taloudellisia ja poliittisia oloja ja kansallisia erityispiirteitä vastaavaa poliittista linjaa noudattaen rauhan, demokratian ja yhteiskunnallisen edistyksen päämäärien saavuttamiseksi..."

Voidaan todeta vieläkin enemmän. Kuten V. Zagladin on korostanut, ovat kansainvälisen solidaarisuuden velvoitteet kaikkien maiden vallankumouksellisille liikkeille yhtäläiset. Mutta tämän lisäksi kunkin maan työväenluokalla on täsmälleen tiettyjä kansainvälisiä velvoitteita. Zagladin kirjoittaa: "Internationalismin kriteerit konkretisoituvat viime kädessä erillisten maiden kansallisen erikoispiirteiden yhteydessä. Jokainen kansallinen vallankumouksellinen osasto saattaa asemastaan, maan sisäisestä tilanteesta tai maalla yleisessä imperialistisessa järjestelmässä olevasta asemasta johtuen saada täysin tiettyjä kansainvälisiä velvollisuuksia. Niinpä esimerkiksi Ranskan vallankumoukselliset saivat aivan erityisiä kansainvälisiä tehtäviä ratkaistavakseen ranskalaisen imperialismiin käydessä sotaa Indokiinassa ja sittemmin Algeriassa..."⁸ Zagladin toteaa edelleen, että NKP:n internationalismin kriteereiden joukossa kommunismin menestyksellinen rakentaminen Neuvostoliitossa on ensimmäisenä. Suomen kommunistien internationalismiin liittyy myös erityinen painotus eli YYA-sopimuksen puolustaminen ja sitä kautta Suomen myönteisen aseman turvaaminen kansainvälisessä jännityksen lientymisessä. Tietyn maan työväenluokalle internationalismin "kansallis-spesifisten" kriteerien löytämisellä on kahtalainen merkitys. Ne määrittävät kansainvälisiä erityisvelvoitteita, ja samalla ne osoittavat kysymykset, joihin nojautuen edistyksellisen liikkeen eteneminen kansallisissa puitteissa on mahdollista. Ne viitoittavat tien sille, miten kansainvälinen tekijä välittyy kansalliseksi.

Kaiken kaikkiaan voidaan sanoa, että proletariaatin internationalismin periaate ei vain heijasta luokkataistelun kansainvälistymistä, vaan "kommunististen ja työväenpuolueiden keskinäinen poliittinen vuorovaikutus on muodostumassa elimelliseksi ja tavattoman tärkeäksi maailman voimasuhteita rauhan ja sosialismin eduksi muuttavaksi tekijäksi".⁹

Nationalismi

Mikä on porvariston vastaus siihen, että vallankumouksellisten voimien kansainvälinen toimintayhtenäisyys lujittuu ja saa yhä suuremman merkityksen kansainvälisessä

8. V. Zagladin, ma.

9. Boris Ponomarev, Kommunistien yhtenäisyys — rauhan ja sosialismin menestyksen taakka, Kommunisti 7—8/1977 RSO-liite.

kehityksessä, ja että eri maissa johdonmukaisesti kansainväliset voimat tämän nojalla kykenevät entistä menestyksellisemmin ratkaisemaan kansallisia tehtäviään? Porvariston vastauksena on nationalismiin, kansallisen eristäytymisen, jopa kansalliskiihkon levittäminen työtätekevien keskuuteen.

Porvarillisen nationalismin juuret ovat kansallisuusaatteessa. Kansallisuusaatteella on kaksinainen luonne: Se on noussut esiin vallankumouksellisen porvariston tunnuksena taistelussa feodaalisia, keskiaikaisia talouden ja yhteiskunnan kehitystä rajoittaneita jäänteitä vastaan. Imperialismin sortamissa kehitysmaissa nationalismilla on vieläkin tätä merkitystä — se yhdistää demokraattisia voimia taistelussa ulkopuolista sortoa vastaan. Mutta imperialismiin kaudella nationalismiin pääsisältö on muuttunut toiseksi ja samalla kansallisuusaatteen historiallinen rajoittuneisuus on tullut esiin. Nationalismi on ennen kaikkea kansallisen luokkasovun rakentaminen väline, joka tähtää kansainvälisen työväenliikkeen hajottamiseen. Nationalismiin nojautuen etsitään kussakin maassa yksiä taikka toisia seikkoja, joiden avulla voitaisiin vahvistaa kuvitelmia porvariston ja työtätekevien "yhteisistä eduista". Todellisen patriotismin kansa sillä ei ole mitään tekemistä.

Nationalismi on tällä hetkellä erittäin ajankohtainen. Pohjaa sille luo kansallinen sorto, joka jatkuvasti syvenee paitsi kehitysmaita kohtaan myös teollistuneissa kapitalistisissa maissa. Tarvitsee vain tarkastella tilannetta Kanadassa, Isossa Britanniassa, Belgiassa, Espanjassa jne. tämän toteamiseksi. Näissä maissa kansallisuuskysymyksellä on usein taloudellinen luonne. Vähemmistökansallisuuksien asuttamat alueet ovat taloudelliselta kehitykseltään ja väestön elintasoltaan selvästi maiden muita osia jäljessä. Myös imperialistinen integraatio, joka tähtää kansainvälisten monopolien hallitsemien talousliittojen muodostumiseen, syventää kansakuntien välisiä vastakohtaisuuksia. Työtätekeville markkinoidaan nationalismia muka vastauksena integraation aiheuttamille haitoille. Keskeinen tässä suhteessa on myös Suomessa esillä oleva "kilpailukyvyyn" tunnus, jonka tarkoituksena on saada työväenluokka kamppailemaan siitä, minkä maan kapitalistit menestyvät parhaiten kansainvälisillä markkinoilla.

Nationalismi on myös "eurokommunismiin" eräs kantava ajatus. Sen avulla koetetaan asettaa vastakkain eri maiden puolueet ja erityisesti sivuuttaa Euroopan sosialististen maiden puolueiden taistelukokemus.

Nationalismi keinottelee todellisilla yhteiskunnallisilla ongelmilla. Siksi siihen vastaaminen edellyttää vallankumouksellisilta voimilta kahtalaista asennoitumista. On yhtäältä torjuttava ehdottomasti kaikki nationalismiin ilmene-

mismuodot ja nationalismiin nojautuvat pyrkimykset kansainvälisen liikkeen hajoittamiseksi. Toisaalta on annettava internationalistinen vastaus niihin ongelmiin, joilla nationalismi keinottelee; tämän olennaisena kysymyksenä on luokkataistelun kansallisten erityispiirteiden löytäminen, piirteiden, joilla ei ole mitään tekemistä luokkarajat ylittävän kansallisen sovinnon rakentamisen kanssa.

Kansalliset erityispiirteet ja yleiset lainomaisuudet

Olemme todenneet, ettei proletaarinen internationalismi sodi mitenkään kansallisten erityispiirteiden huomioonottamista vastaan. Nyt otamme tarkemman käsittelyn kohteeksi kansallisten erityispiirteiden ja yleisten lainomaisuuksien välisen suhteen.

Marxin lausuma Kommunistisessa manifestissa "vaikka ei sisällöltään niin muodoltaan on proletariaatin taistelu porvaristoa vastaan lähinnä kansallista" antaa metodologisen lähtökohdan sille miten tätä kysymystä on lähestyttävä. On tutkittava sisällön ja muodon keskinäissuhdetta.

Mikä on sosialistisen vallankumouksen sisältö, sen yhteiskunnallinen olemus? Keskeisin on epäilemättä sanottu, jos sanotaan, että sosialistisen vallankumouksen toteuttaa puolueen johtama työväenluokka liittolaisineen hankkimalla porvaristolta valtiollisen vallan ja pystyttämällä sen tilalle työväenluokan vallan, proletariaatin diktatuuriin, johon nojautumalla työväenluokka kykenee siirtämään tuotantovälineet yhteiskunnalliseen omistukseen ja lakkauttamaan siten ihmisen toiseen ihmiseen kohdistaman riiston. Sosialistiseen vallankumoukseen liittyy myös muita kaikkialla välttämättä toistuvia yhteisiä piirteitä. Kaikki nämä on koottu vallankumousteoriassa ilmaistuihin sosialistisen vallankumouksen yleisiin lainomaisuuksiin. Yleiset lainomaisuudet on voitu määrittää teoreettisen tutkimuksen ja kansainvälisen luokkataistelukokemuksen kautta. Niitä on käsitellyt kommunististen puolueiden yhteisissä neuvottelukokouksissa. Ne on löydettävissä myös SKP:n asiakirjoista. Esi-merkiksi 17. edustajakokouksen asiakirjassa todetaan: "Työväenluokan valta (tieteelliseltä ilmaisultaan proletariaatin diktatuuri), tämän vallan puolustaminen ja lujittaminen sekä perustuotantovälineiden siirtäminen yhteiskunnan omaisuudeksi kuuluvat niihin sosialismin saavuttamisen yleisiin lainomaisuuksiin, joita ilman sosialismia ja sosialistista demokratiaa ei voida toteuttaa."¹⁰

Tämän vallankumouksen sisällön saama muoto vaihtelee kuitenkin huomattavasti. Tämä johtuu kunkin vallanku-

mouksen erilaisista historiallisista ja kansallisista edellytyksistä. Suomen vallankumous tulee poikkeamaan Loka-kuun vallankumouksen konkreettisesta kulusta, koska se tullaan toteuttamaan aikana, jolloin sosialistisesta maailmanjärjestelmästä on tullut maailman kehitystä määräävä voima eikä imperialismin maailmanherruuden oloissa ja toiseksi siksi koska Suomen kansalliset erityisolosuhteet poikkeavat silloisen Venäjän olosuhteista. Vallankumouksen muodoissa heijastuu maailmanhistorian yksityiskohtien koko rikkaus ja kansallisten erikoisuuksien moninainen mosaiikki.

Jokaisen vallankumouksellisen liikkeen on käytännössä pystyttävä ratkaisemaan kysymys yleisten lainmukaisuuksien ja kansallisten erityispiirteiden keskinäisyydestä, soveltamaan oikein yleisiä periaatteita oman maansa olosuhteisiin. Lenin korosti tunnetusti tätä hyvin voimakkaasti: "Perustehtävänä nykyisellä historiallisella ajankohdalla kaikissa kehittyneissä (eikä yksinomaan kehittyneissä) maissa on ottaa selville, tutkia, löytää, havaita ja oivaltaa ne kansallisesti erikoiset, kansallisesti omalaatuiset konkreettiset menetelmät, joiden avulla kussakin maassa ratkaistaan yhteinen kansainvälinen tehtävä."¹¹ Yleisten lainmukaisuuksien konkreettisten ilmenemismuotojen löytäminen kussakin maassa korostuu nykyisissä olosuhteissa, koska kehittyneissä kapitalistisissa maissa ovat aineelliset edellytykset sosialismin toteuttamiselle täysin kypsyneet ja vallankumous on ratkaisevasti riippuvainen subjektiivisesta tekijästä. Yleisten lainmukaisuuksien pelkkä toteaminen jää voimattomaksi ellei löydetä kussakin maassa tärkeimpiä menetelmiä, joilla työväenluokka liittolaisineen kykenee astumaan yhteiskunnallisen kehityksen johtoon.

Merkitsekö tämä korostus sitä, että vallankumouksen konkreettinen muoto, sen kansalliset erityispiirteet voisivat sivuuttaa yleiset lainmukaisuudet? Ei tietenkään. Eihän kapitalisminkaan perusolemus ole muuttunut vaikka se on kehittynyt valtiomonopolistiseksi ja vaikka valtiomonopolistinen järjestelmä on hyvin erilainen eri maissa. Neuvostoliittolainen tutkija A. I. Sobolev kirjoittaa tästä: "Kukin vallankumous on konkreettisessa kehityksessään yksilöllinen. Enemminkin, jos tarkastelemme luokkataistelun konkreettista kulkua, historiallisten tapahtumien kudosta, se saattaa tuntua ainutlaatuiselta. Tämä synnyttää usein väärinkäsityksiä vallankumouksen kehityksen konkreettisista historiallisista erikoisuuksista. Yleisen, erikoisen ja yksityisen monimutkaisessa dialektisessa keskinäisytyksessä kuuluu yleiselle johtava sija sillä se olennoi keskitetysti vallankumouksellisen kehityksen syvintä olemusta." Ja edel-

11. V. I. Lenin, "Vasemmistolaisuus" lastentautina kommunismissa, Valitut teokset osa IV, s. 246.

leen: "Erilaiset muodot koskevat . . . vain yleisten lainomaisuuksien ilmenemisen keinoja ja menetelmiä. Nämä lainomaisuudet johtuvat yhteiskuntaelämän objektiivisista tarpeista eikä niitä voida kumota vallankumouksen kehityksen konkreettisten historiallisten olosuhteiden mistään muutoksista huolimatta. Samalla yleinen ei ole koskaan vaikuttanut eikä voi vaikuttaa irrallaan sen konkreettisesta historiallisesta ilmenemisestä ja rikastumisesta."¹² Kansallisia erityispiirteitä korostetaan siksi, että yleiset lainomaisuudet voitaisiin ottaa oikein huomioon, jotta niiden olisi mahdollista välittyä kansalliseen kehitykseen. Välittyminen ei ole mekaanista, vaan se toteutuu joukkojen vallankumouksellisen toiminnan kautta. Mutta jos erityinen absolutisoidaan ja asetetaan yleiselle vastakkaiseksi, jää vallankumouksellisen tehtävän sisältö sivuun ja tehtävän toteuttaminen on mahdotonta.

Viime aikaisessa ideologisessa väittelyssä on pyritty usein väittämään, etteivät kommunistit ota huomioon kansallisia erityispiirteitä. Olemme osoittaneet ettei tämä pidä paikkaansa. Miksi sitten tällaista väitettä jatkuvasti pidetään esillä? Selitys tälle on se, että näin pyritään kansallisten erityispiirteiden korostamisen varjolla hylkäämään sosialistisen vallankumouksen yleiset lainomaisuudet ja vaivihkaa asettamaan niiden tilalle oma teoria sosialistisesta vallankumouksesta ja sosialismista.

Kansallisten erityispiirteiden tutkimisesta

Voidaanko täsmällisemmin määritellä, mitä ovat kansalliset erityispiirteet, ja miten ne voidaan tietyn maan kohdalla löytää? Vastauksena kysymykseen ei voi olla mikään järkevä kaava tai pitkä luettelo seikoista, joiden perusteella tietty maa on ainutlaatuinen verrattuna muihin maihin. On hyvin huolellisesti ensin tutkittava erityispiirteiden määrittämisen metodologia. Seuraavassa eräitä ajatuksia tästä metodista.

1. Ensiksikin on lähes itsestäänselvää, että kansallisten erityispiirteiden määrittäminen vaatii tieteellistä tutkimusta, konkreettisen tilanteen konkreettista analyysia, kyseessä olevan maan historiallisen kehityksen, kokonaistilanteen sekä monien yksittäispiirteiden merkityksen arviointia. Yleinen mielikuva maan erikoisuuksista ei riitä.

2. Toiseksi on korostettava sitä, että kansallisten erityispiirteiden määrittäminen ei ole vallankumoukselliselle liikkeelle mikään erillinen teoreettinen ongel-

ma, vaan kysymys on vallankumousliikkeen koko strategian ja taktiikan täsmäntämisestä. Kun on ensin tutkittu vallankumousteoriaa yleensä, sitten vallankumouksen kysymyksiä valtiomonopolistisen kapitalismin oloissa yleensä, on nyt vastattava kysymyksiin, miten monopolien vastainen rintama esim. juuri Suomessa muodostuu, minkälaiseksi näyttäisi antimonopolistinen demokratia juuri Suomessa hahmottuvan jne.

3. Kolmas tärkeä seikka on se, että kansallisten erityispiirteiden kategoria on olennaisesti vallankumousteorian käsite. Mitä tämä merkitsee? Se tarkoittaa sitä, että kansallisten erityispiirteiden määrittelyn tavoite ei ole vain se, että kyetään osoittamaan vallitsevien taloudellisten ja poliittisten rakenteiden erikoisuudet. Tästä analyysista on kyettävä astumaan askel eteenpäin: osoittamaan miten ne vaikuttavat luokkien voimasuhteisiin ja toimintaedellytyksiin, mitkä objektiiviset yhteiskunnalliset ristiriidat ovat keskeiset, joihin vallankumousliikkeen on taruttava. On siis kyettävä ennakoimaan tulevan vallankumouksen luonne. A. I. Sobolev kirjoittaa tästä: "...ottamalla huomioon kussakin maassa vallitsevat erityisolot ja kussakin kyseisessä taistelun vaiheessa syntyvä konkreettishistoriallinen... tilanne kullakin kommunistisella puolueella on rajattomat mahdollisuudet määritellä tieteellisesti kaikki vallankumouksellisen kehityksen tärkeimmät tekijät: vallankumouksen strateginen konseptio (konkreettiset tavoitteet, joiden saavuttamiseksi joukot nousevat taisteluun — kirj.), poliittinen linja kunkin taisteluun osallistuvan luokan ja yhteiskuntakerroksen suhteen, luokkataistelun kehityksen päätie (vallan siirtymisen muoto: rauhanomainen tai ei-rauhanomainen — kirj.) sekä vallankumouksellisen toiminnan päämuodot ja -menetelmät."¹³ On siis kyettävä osoittamaan miten kansalliset erityisolosuhteet vaikuttavat vallankumouksen yleisten lainmukaisuuksien toteutumiseen. On kyettävä johtamaan vallankumouksen edellytyksistä toimintastrategia.

4. Kansallisia erityispiirteitä on periaatteessa lukematon joukko. Siksi on tärkeää osoittaa kaikkein tärkeimmät erityispiirteiden lähteet. Teoksessa "Leniniläinen teoria sosialistisesta vallankumouksesta ja nykyaika" puhutaan erittäin monista luokkataistelulosuhteiden erityispiirteistä, jotka vallankumousliikkeen täytyy ottaa huomioon.¹⁴ Keskeisimpinä niistä voitaneen pitää 1. maan kansainvälinen asema; 2. talouden kehitysvaihe ja siihen liittyen tuotanto- ja luokkarakenne, 3. poliittinen järjestelmä ja porvariston hallitsemistapa, sen menetelmät ja koneisto sekä 4. työväenluo-

13. A. I. Sobolev, ma. -

14. Leninskaja teorija socialističeskoj revoljucii i sovremennost', Moskva 1975, s. 53—54 (on myös englanniksi).

kan taistelun perinteet ja poliittinen kokemus, järjestäytyneisyys ja sisäiset poliittiset voimasuhteet. Kaikkia näitä tutkittaessa on johtavana lähtökohtana pidettävä sitä, että niitä tarkastellaan luokkien keskinäisiin voimasuhteisiin vaikuttavina tekijöinä ja että voimasuhteeseen vaikuttavat olennaisesti puhtaasti määrällisten seikkojen lisäksi molempien vastakkaisen luokkien sekä välikerrostumien järjestäytyneisyys, tietoisuus ja taistelukokemus. A. I. Sobolev kirjoittaa tästä: "Lenin osoitti, että vallankumouksen valmistelee kapitalistisen yhteiskunnan objektiivisen kehityksen koko kulku. Se kasvaa tuon yhteiskunnan ristiriitojen kärjistymisestä, mutta vallankumouksen ovat suorittaneet ja tulevat suorittamaan työväenluokka ja kaikki työkansan joukot, ja sen menestys riippuu ennen kaikkea subjektiivisesta tekijästä, joukkojen aktiivisuudesta, järjestäytyneisyydestä ja niiden valmiudesta uhrauksiin voiton vuoksi, poliittisesta suuntautuneisuudesta, joukkojen johdossa olevien kommunististen puolueiden oikeasta politiikasta, näiden taktiikan joustavuudesta, kaikkien taistelumuotojen käyttämisen taidosta. Nimenomaan tätä objektiivisten taistelu-ehtojen kypsyiden ja subjektiivisen tekijän valmiuden elimellistä yhdistymistä tulee pitää sosialistisen vallankumouksen päälainomaisuutena."¹⁵ Analyysin kohteena täytyy siis keskeisesti olla myös kaikki subjektiiviseen tekijään vaikuttavat seikat.

5. On vielä muistettava, että kunkin maan luokkasuhteen taustana olevat kansalliset erityispiirteet eivät ole jäykästi ja ikuisesti määrättyjä — niiden merkitys ja keskinäinen paino muuttuu taistelun kehityksen myötä. Etenkin kapitalismin yleisen kriisin kaudella, kun sosialismin siirtymisen edellytykset ovat jo kypsyneet ja tapahtuu yhteiskunnallisten ristiriitojen voimakasta kärjistymistä, yhä uudet kysymykset muodostuvat poliittisen taistelun kohteiksi ja voivat tiettyssä tilanteessa muodostua ratkaiseviksi sytyttämiksi koko yhteiskunnan kattavalle luokkien yhteenotolle. Ristiriidat koskettavat uudella tavalla yhä uusia väestöryhmiä.

Tällä hetkellä kaikkein tärkein kysymys on se, miten kapitalismin yleisen kriisin kärjistyminen ilmenee konkreettisesti esimerkiksi Suomessa. Kommunistiset puolueet esittävät kaikissa maissa demokraattisia vaihtoehto-ohjelmia kriisistä pääsemiseksi, mutta tässäkin ohjelmassa Suomessa on tiettyjä erityiskorostuksia.

Suomen kansallisista erityispiirteistä

Tutkittaessa Suomen kansallisia erityispiirteitä olisi siis pidettävä mielessä, että 1. asiaa on tutkittava, 2. ettei tämä

tutkimus voi olla mikään erillinen projekti vaan elimellisen osa vallankumousliikkeen koko strategian ja taktiikan määrittelyä, 3. että ei tutkita vain rakenteellisia olosuhteita, vaan osataan johtaa niiden vaikutus luokkataistelun kulkuun, 4. että kiinnitetään huomio tärkeimpiin ja olennaisiin yhteiskunnallisiin ilmiöihin ja 5. että nähdään myös erityispiirteet kehittyvinä ja muuntuvinä.

Ele Alenius on esitellyt laajasti omia näkemyksiään "suomalaisesta ratkaisusta". Olennainen kysymys on nyt: tutkiiko Alenius kansallisia erityispiirteitä edellä hahmotellulla tavalla. Valitettavasti kysymykseen on vastattava kielteisesti. Alenius on kyllä käsitellyt näitä kysymyksiä kahdessa kokonaisessa kirjassa ja useassa lehtiartikkelissa, mutta niihin ei sisälly mitään konkreettista Suomen valtiomonopolistisen kapitalismin analyysia. Tämä näkyy myös siitä, mihin johtopäätökseen Alenius tulee. Aleniuksen mukaan Suomen kansallisia erityispiirteitä ovat erityisesti "suhteellisen kehittyneet kapitalistiset olot, joissa tuotannon teknologinen taso on korkea ja osalla kansaa jo verrattain hyvä elintaso" sekä "poliittisen demokratian saavutukset, jotka on saatu aikaan työväenliikkeen monivuotisen taistelun tuloksena".¹⁶

Näin Alenius hahmottaa sitä, miten Suomen nykyiset olosuhteet poikkeavat esim. Venäjän olosuhteista vuosisadan alussa tai kehitysmaiden tilanteesta nykyään. Mutta miten Aleniuksen mainitsemat "Suomen erityispiirteet" poikkeavat muista kehittyneistä kapitalistisista maista? Eivät mitenkään. Mitään erityisesti Suomelle tyypillistä näihin kahteen määrittelyyn ei sisälly. "Suhteellisen kehittyneet kapitalistiset olot" on erittäin epätaismallinen huomautus Suomen taloudellisesta kehitysvaiheesta ja siihen liittyvästä tuotanto- ja luokkarakenteesta. "Poliittisen demokratian saavutukset" viittaa samoin vain erittäin epätaismallisesti porvariston hallitsemistapaan ja sen koneistoon Suomessa. Tämä ensinnäkin.

Toiseksi Aleniuksen strategiset johtopäätökset ovat virheelliset. Alenius piirtää kuvan tasaisen ja asteettaisen kehityksen tiestä, jota hän kutsuu "yhteiskuntamme sosialistisen muuttamisen demokraattiseksi suomalaiseksi ratkaisuksi": "Tällöin kysymys on sellaisen politiikan kehittämisestä, joka nykyisen yhteiskuntamme luomista edellytyksistä lähtien pyrkisi demokratian edelleen laajentamiseen yhteiskunnassa ja sen ulottamiseen erityisesti taloudelliseen perustaan ja joka tähtäisi koko ajan yhteiskuntamme asteettaiseen muuttamiseen kapitalistisesta sosia-

16. Ele Alenius, Sosialismin tie Suomeen — teoksessa K. Haikara (toim.), Isänmaan vasen laita, Keuruu 1975, s. 470.

listiseksi.”¹⁷ Mitään vallankumousta ei Suomessa tarvittaisi. Sosialismi toteutuisi Suomessa porvarillisen demokratian asteettaisena laajentamisena talouteen. On helppo nähdä, että kommunististen puolueiden kehittyneiden kapitalististen maiden olosuhteisiin laatimat yleiset strategiset asettamukset monopolien vastaisen rintaman rakentamisesta ja antimonopolistisesta demokratiasta siirtymävaiheena sosialismiin poikkeavat ratkaisevasti Aleniuksen käsitteistä.

Toisin sanoen Aleniuksen ”suomalainen ratkaisu” paljastuu teoreettisesti virheelliseksi ehdotukseksi työväenliikkeen yleiseksi strategiaksi kehittyneissä kapitalistisissa maissa. Meidän tehtävämme on sen sijaan soveltaa kommunististen puolueiden kehittyneisiin kapitalistisiin maihin kehrittelemää strategiaa konkreettisesti Suomen olosuhteisiin. Tämä on SKP:n esittämä ohjelma.

SKP:n vaihtoehto maamme yhteiskunnalliselle kehitykselle on ilmaistu viimeksi 17. edustajakokouksen asiakirjoissa ja tiiviissä muodossa puolueen keskuskomitean hyväksymässä päätöksessä ”Demokraattinen tie ulos kriisistä”. Nämä asiakirjat pitävät sisällään ensinnäkin SKP:n päälinjan määritykset eli demokraattisen rintaman rakentaminen taistelussa monopoleja ja taantumusta vastaan demokratian laajentamiseksi kaikilla tasoilla, rauhan lujittamiseksi ja sosialismin edellytysten luomiseksi. Toiseksi nämä asiakirjat pitävät sisällään implisiittisessä muodossa analyysin Suomen kansallisista erityispiirteistä. Tässä mielessä kannattaa tarkoin tutkia asiakirjan ”Demokraattinen tie ulos kriisistä” rakennetta ja sisältöä. Se sisältää vaatimuksia Suomen kansainvälisen aseman kehittämiseksi työvätekevien kannalta oikeaan suuntaan, se sisältää vaatimuksia Suomen porvariston hallitsemistavan demokratisoimisesta ja se pitää sisällään ohjelman työväenluokan taistelun järjestäytyneisyyden ja yhtenäisyyden lisäämiseksi. Se toisin sanoen pitää sisällään vaatimuksia juuri näistä asioista, jotka edellä totesimme kansallisten erityispiirteiden keskeisiksi kysymyksiksi.

Voidaanko siis sanoa, että meillä on jo nyt selvä analyysi Suomen kansallisista erityispiirteistä. Jos näin sanotaan, on samalla myös korostettava, että paljon tutkimusta ja keskustelua on vielä käymättä. Ensinnäkin meiltä puuttuu vielä Suomen valtiomonopolistisen kapitalismin kehityksen ja kokonaistilan arvio. TANDEM-projektin erityinen merkityshän oli juuri siinä, että siinä ensimmäistä kertaa pyrittiin hahmottamaan hyvin kattavasti suomalaisen yhteiskunnan kehitystä. Tosin siitä puuttuivat tyystin strategiset johtopäätökset. Toinen puute meillä on var-

masti se, ettei meillä ole vielä tarpeeksi keskusteltu työväenluokan ja sen liittolaisten pitkän aikavälin strategian kysymyksistä juuri Suomen erityispiirteitä pohtien.

KANSAL-
LISET
ERITYIS-
PIIRTEET

Eräitä tutkimusalueita

Jotta keskustelua viriäisi esitämme seuraavassa teesin-omaisesti eräitä lähtökohtia Suomen kansallisten erityispiirteiden tutkimiselle.

Suomen kansainväliseen asemaan liittyy monia tärkeitä tutkimusaiheita. Kansainvälinen tekijä on toisen maailmansodan jälkeen välittynyt Suomeen muihin kapitalistisiin maihin verrattuna poikkeuksellisen myönteisenä. Tämän taustana on tunnetusti Neuvostoliiton voitto fasismista ja sitä seurannut Suomen hallitsevien piirien sotapolitiikan romahdus sekä sodan jälkeen säädetyt Pariisin rauhansopimus ja YYA-sopimus. Välittymisessä olennainen tekijä on ollut sisäpolitiikassa vaikuttava joukkoliike, josta on kehittynyt voimakkaan joukkotaistelun perinne ulkopoliittisen suunnan tueksi. Vaikutus ilmenee demokraattisten oikeuksien kirjaamisena ja fasististen järjestöjen toiminnan kieltämisena rauhansopimuksessa. Tämä kaventaa olennaisesti taantumuksen liikkumavaraa yleensä, ennen muuta turvautumista avoimesti demokrationvastaisiin menetelmiin ja ulkomaisen taantumuksen tukeen. Edelleen olennaista on Suomen ja Neuvostoliiton välisten taloussuhteiden laajuus.

Porvaristo on pyrkinyt eliminoimaan tämän myönteisen tekijän erityisesti tiivistämällä Suomen taloudellisia suhteita länteen. Tavoitteena on Suomen ja Neuvostoliiton yhteistyösuhteiden saattaminen toisarvoiseen asemaan. Tähän liittyvät toistuvat YYA-sopimuksen vastaiset esiintymiset. Oikeiston avoimet hyökkäykset 1940-luvun lopulta lähtien ovat kuitenkin kilpistyneet demokraattisten voimien vastustukseen, ja siksi erääksi oikeiston toiminnan perusedellytykseksi on tullut ulkopoliitiikan uudelleenarviointi sanoissa. Tätä toteuttaa jopa taantumuksen pääpuolue Kokoomus. Uuden taktiikan mukaisesti etsitään "puolueettomuus"-käsitteen varjossa uutta lähtökohtaa ulkopoliittisen perussuunnan muuttamiseksi.

On usein korostettu, että YYA-sopimus ja Suomen ja Neuvostoliiton ystävyysuhteet ovat muodostaneet perustan koko sille myönteiselle roolille, joka maallamme on ollut mm. ETYK:n valmistelussa koko kansainvälisten suhteiden kehitykselle. Siksi YYA-sopimuksen vastaisissa operaatioissa kansainvälisen taantumuksen ja Suomen oikeiston tavoit-

5/1977
SOIHU

teet yhtyvät. "YYA-sopimuksen vastaisessa liikkeessä onkin kysymys ETYK:n vastareaktion eräästä muodosta Suomessa", toteaa Urho Jokinen.¹⁸ Siksi ulkopoliittisen linjamme puolustaminen on Suomessa välittömästi myös internationalistinen velvollisuus. Voisi sanoa, että YYA-sopimukseen nojautuvan ulkopoliitiikan, aktiivisen rauhanpolitiikan turvaaminen on Suomen kommunistien kansainvälisyyden "kansallisspesifisten" kriteereiden peruskivi.

Suomen talouden kehitysvaihe ja siihen liittyvä tuotanto- ja luokkarakenne on laaja tutkimusalue, johon tässä voidaan vain viitata. Kehittyneiden kapitalististen maiden joukossa Suomi kuuluu ensinnäkin ns. pieniin kapitalistisiin maihin ja toiseksi näiden keskuudessa vähemmän kehittyneiden joukkoon. Maa- ja metsätaloudella on Suomen kansantaloudessa poikkeuksellisen suuri osuus, minkä vuoksi Maalaisliitto-Keskustapuolueella on ollut Suomessa poikkeuksellisen keskeinen poliittinen asema ja minkä vuoksi myös työväenluokan liittolaispolitiikalla pien- ja keskisuurten viljelijöiden keskuudessa on erityinen merkitys. Suomen teollisuuspääoma on erikoistunut suhteellisen matalajalosteisille aloille, minkä vuoksi Suomen työväenluokka on yleisesti ottaen melko proletaarinen, sillä on alhainen koulutus- ja palkkataso. Välikerrosten osuus väestöstä on perinteisesti ollut pieni, mutta palveluelinkeinojen laajentumisen ja teollisuuden toimihenkilövaltaistumisen seurauksena näiden kerrosten yhteiskunnallinen merkitys lisääntyy.

Suomen porvariston luokkarakenteelle on ominaista kaksi piirrettä. Pien- ja keskisuuren porvariston merkittävä osuus ja toisaalta monopoliporvariston etujen entistä selvempi yhtenevyys, mikä näkyy esim. EVA:n ja Teollisuusliiton perustamisessa.

Suomessa on siis objektiivinen perusta laajalle monopolienvastaiselle rintamalle, jota vastassa on hyvin järjestäytynyt ja yhtenäinen monopoliporvaristo.¹⁹

Porvariston hallitsemistapa on muuttanut itsenäisyyden aikana huomattavasti. Luokkasodan jäl-

18. Urho Jokinen, Suomen ulkopoliitiikan ajankohtaisia ongelmia, Soihtu 1/1977.

19. Suomen valtiomonopolistisesta kapitalismista TANDEM-raportin lisäksi ks. esim. Sakari Hänninen, Suomi pienenä valtiomonopolistisena maana, SOTK:n (nyk. Tutkijaliiton) tutkimusaineistoa 8; Sakari Hänninen/Pekka Kosonen, Suomalaisen kapitalismin kriisin syyt sodan jälkeisessä talouspolitiikassa, teoksessa Kapitalismin kriisi ja demokraattinen vaihtoehto, Tutkijaliitto, Helsinki 1977.

keen porvaristo hallitsi Suomessa lähes 30 vuotta erittäin jyrkin ottein. Sotien jälkeisen ajan Suomi on lukeutunut "länsimaisen demokratian" maihin. Porvariston hallitsemismetodeista — väkivallan ja liberalismien metodien yhdistelmässä — on korostunut liberalismien metodi.

Suomessa "kansallisen eheyden" ideologialla on ollut poikkeuksellisen suuri paino porvariston taktiikassa. Urho Kekkonen mm. otti tunnetussa Ostrobotnia-puheessaan vuonna 1967 vaatiessaan kommunistien "niveltämistä täysivaltaisina kansalaisina suomalaiseen yhteiskuntaan" vertailukohdaksi luokkasodan jälkeisen 1920-luvun. Kekkonen totesi tuon ajan ilmapäiriin viitaten: "kansallinen yksimielisyys, se oli ajan tarve ja tunnuslause"²⁰ "Eheyden" konkreettiset muodot olivat tietenkin 1920-luvulla täysin erilaiset kuin nykyisin. Mutta perussisältönä on sama: Porvariston herruusjärjestelmän vahvistaminen siten, että vallankumouksellisen työväenliikkeen voima ja taistelukokemus voidaan torjua. "Eheyden" vaatimus Suomen porvariston taktiikassa on pakon sanelema seuraus työväenluokan taisteluvälmiudesta.

Tandem-tutkimuksessa on arvioitu, että Suomessa tapahtui 1960-luvulla "toinen kansallinen eheytyminen". Tämän olennaisena edellytyksenä ja samalla tavoitteena on ollut valtiomonopolistisen herruusjärjestelmän kehittäminen, missä Suomen oloissa tulopoliittisella järjestelmällä on ollut keskeinen merkitys.

"Kansallisen eheyden" vahvistamisessa on alkanut uusi vaihe 1970-luvun puolivälin jälkeen. Suurpääoma toimii nyt niistä taloudellisista ja poliittisista asemista käsin, mitkä aiempi kehitys on tuottanut. Se on myös kehittänyt järjestäytymistään, mitä ennen kaikkea EVA:n perustaminen vuonna 1974 ilmentää. Urho Jokinen on arvioinut: "Suomessa on kiihkeän poliittisen toiminnan kausi. Tätä kautta voidaan nimittää myös porvariston aatteellis-poliittisen kasvun kaudeksi. Porvaristo kehittää yhteiskunnallisia ja poliittisia ideoita. Se on päättänyt hinnalla millä tahansa, jopa joidenkin valikoitujen niin sanottujen pyhien arvojen hinnalla, saada aloitteen käsiinsä."²¹ Koko operaatiossa on ideologisilla tekijöillä merkittävä osuus. EVA on nostanut esiin tunnuksen "yhteiskuntasopimuksesta", jonka tarkoituksena on vahvistaa kansalaisten yhteenkuuluvuutta suomalaisen kapitalismin kanssa ja siten heikentää edellytyksiä demokraattisen, monopolien vastaisen rintaman kokoamiseen.

"Yhteiskuntasopimukselle" on esitetty monissa mm. EVA:n johdon puheenvuoroissa konkreettista sisältöä.

20. U. K. Kekkonen, Puheita ja kirjoituksia II, Tapiola 1967, s. 441.
21. Urho Jokinen, Porvaristo oppimassa läksynsä, Tiedonantaja 9.9. 1977.

Olennaista eivät kuitenkaan ole esityksen yksityiskohdat, vaikka nekin ovat tietysti paljastavia (mm. sen kautta, että hallituksen ns. elvytysohjelmassa on paljon yhteistä esitysten kanssa). Olennaisin on "yhteiskuntasopimuksen" aatteellis-poliittinen sisältö, sen edustama luokkarauhan ajatus. Olennaista on myös kaikki se, mitä tapahtuu "yhteiskuntasopimuksen" käänköpuolena: oikeiston aktivoituminen, sen poliittisen liikkumavaran sekä voiman kasvu, ja demokraattisia voimia vastaan suuntautuvat lisääntyvät vainotoimenpiteet. On syytä todettu, että suomalaisen "yhteiskuntasopimuksen" perustavoitteisiin kuuluu SKP:n luokkakantaisen linjan vaikutuksen heikentäminen.

Porvariston johtavat voimat ymmärtävät hyvin politiikan ja talouden yhteenkietoutumisen merkityksen ja politiikan johtavan paikan tässä prosessissa. Hallitsemistavan kehitykselle on ollut ominaista poliittisen elämän valtiollistuminen. Tämä merkitsee ennen kaikkea joukkojen välittömän poliittisen vaikutuksen kaventumista porvarillisen valtiokoneiston hyväksi. Valtiollistuminen tapahtuu valtiomonopolistisen kapitalismin kehityksessä osin luonnonvoimaisesti, mutta siihen on vaikuttamassa myös tietoinen pyrkimys voimistaa porvariston luokkaherruutta edustavaa valtiokoneistoa. Valtiokoneiston osista vaatisi erityistä pohdintaa eduskunnan asema ja väkivaltakoneiston luonne. Niiden kehityksestä riippuu paljon vallankumouksen konkreettinen muoto ja menetelmä.

Työväenluokan taisteluperinne, järjestäytyneisyys ja poliittinen tietoisuus vaatii tarkkaa tutkimusta, koska vallankumous ei heijasta mekaanisesti sen objektiivisia ehtoja. Suomen työväenluokalla on erittäin pitkät ja kunniakkaat taisteluperinteet. SKP on maailman vanhimpia kommunistisia puolueita. Jo vanha työväenpuolue johti Suomen työtätekeviä vuoden 1918 työväenvallankumouksessa.

Suomen työväenluokka on järjestäytynyt erittäin hyvin sekä ammatillisesti että poliittisesti. Suomessa kommunisteilla on huomattavan laaja kannatus. Kaikki tämä puhuu Suomen työväenluokan suuresta taisteluvoimasta, subjektiivisen tekijän kypsydestä.

Samanaikaisesti on kuitenkin todettava, että Tannerin perustamalla Suomen sosialidemokraattisella puolueella oli aina 1960-luvulle asti hyvin kielteinen vaikutus työtätekevien tietoisuuteen. 60-luvun alussa tapahtunut käänne on tehnyt SDP:stä ulkopoliittisesti ja osittain myös suhtautumisessa kommunisteihin vasemmistolaisimpiin kuuluvan Sosialistisen internationaalin puolueen. Mutta mitään rat-

kaisevaa irtisanoutumista luokkayhteistyöstä porvariston kanssa ei ole tapahtunut.

Työväenluokan taisteluvoimaa hillitseekin tällä hetkellä pyrkimys työväenjärjestöjen sitomiseen valtiomonopolistiseen systeemiin. Myös SKP:n pitkään jatkunut epänormaallitila on hidastanut työläisten tietoisuuden ja toiminnan kehittymistä.

Suomen työväenluokan taistelun kehittäminen vaatii näiden molempien esteiden voittamista. "Luja ja yhtenäinen demokraattinen, monopolienvastainen rintama ei ole mahdollinen ilman historiallisesta tehtävästään tietoista ja yhtenäistä työväenluokkaa. Se taas vaatii lujaa ja eheää kommunistista puoluetta, joka johdonmukaisesti seuraa marxilais-leniniläistä luokkataistelulinjaa", todetaan SKP:n 17. edustajakokouksen asiakirjassa.

Ja varmasti on niin, ettei esim. monipuoluejärjestelmän muodostuminen sosialistiseen Suomeen riipu niinkään kommunisteista kuin muiden työtätekeviä edustavien puolueiden halusta ja kyvystä tulla mukaan taisteluun porvariston ylivaltaa vastaan.

Voidaanko sanoa, että SKP on esittänyt sosialismin "suomalaisen mallin"? Oikeampaa on nähdä SKP:n ohjelma viittana taistelussa sosialismin toteuttamisen puolesta, se määrittelee perustehtävät lähestyttäessä sosialistista vallankumousta. Tämä kehitystie ei ole vielä todellisuutta. Se on mahdollisuus, joskin hyvin realistinen, täysin toteuttamiskelpoinen mahdollisuus. Mahdollisuuden muuttuminen todellisuudeksi riippuu luokkataistelun kehityksestä. Tämän päivän tehtävänä on demokraattisen yhteistyön voimistaminen ja sen suuntaaminen joukkotaisteluun. Kehityksen historiallisena sisältönä tulee olemaan työväenluokan ja sen liittolaisten toteuttama sosialistinen vallankumous. Kehityksen lopulliset konkreettiset piirteet ratkaisee taisteluvoima — siksi niiden ennusteleminen ei kuulu tämän hetken tehtäviin.

KANSAL-
LISET
ERITYIS-
PIIRTEET

5/1977
SOIHTU

Portugalin vallankumouksen opetuksia ja kokemuksia II osa

Julkaisimme lehtemme edellisessä numerossa A. I. Sobolevin analyysin Portugalin vallankumouksen taustasta ja sen nousevasta kehityksestä aina kesään 1975 asti. Nyt julkaistavassa toisessa osassa Sobolev tarkastelee syksyn 1975 aikana vallankumouksen kehityksessä tapahtunutta käännettä ja sen jälkeen vakiintunutta tilannetta. Sobolevin kirjoituksessa korostuu vallankumouksen etenemisvauhdin ongelma. Toisaalta vallankumouksen on edettävä jotta se kykenisi puolustautumaan taantumuksen hyökkäyksiä vastaan, toisaalta kuitenkin joukkojen tietoisuus ei aina anna mahdollisuuksia etenemiselle. — Toimitus.

PKP:n 8. edustajakokouksen aineistoissa mainitaan, että pysyvä sotilaallis-poliittinen kriisi alkoi heinäkuussa 1975 ja jatkui marraskuuhun 1975. Sen kehityksessä oli kaksi päävaihetta. Ensimmäinen alkoi heinäkuussa, jolloin sosialistinen puolue ja PPD lähtivät hallituksesta, ja se jatkui syyskuun toiseen päivään asti, jolloin pääministeri Vasco Gonçalves erosi ja jolloin Asevoimien liikkeessä (MFA) vallinnut rakenne käytännöllisesti katsoen hajosi. Toinen kausi jatkui syyskuun toisesta päivästä marraskuun 25 :nteen 1975. Tämän kauden aikana sotilaiden vasemmistosiipi murskattiin ja eliminointiin Asevoimien liikkeen vallankumouksellis-demokraattinen suuntaus.

Sotilaallis-poliittinen kriisin syynä oli maassa tapahtunut luokkataistelun selvä kiristyminen. Sosiaalis-taloudellisten ja poliittisten muutosten toteuttaminen ja vallankumousprosessin jatkuvan etenemisen näköala johtivat luokkavoi-
mien uuteen ryhmittymiseen, riistäjäluokkien ja kaikkien vallankumouksen ja sosialismin vastustajien aktiivisuuden ja yhdistymisen lisääntymiseen. Huomattava osa keskikerroksia alkoi horjua. Samaan aikaan kasvoi kansainvälisten taantumuksellisten imperialististen ja reformististen voimien painostus valtavaan mittaan.

Näissä oloissa on poikkeuksellisen merkittävää, että tehdään analyysi syvän tieteellisesti, konkreettisesti ja perusteellisesti sekä vallankumouksen näköaloista että niistä teistä, jotka johtavat työtätekevien eri kerrokset ratkaisemaan yhteiskunnallisen kehityksen ajankohtaisiksi käyneet kysymykset. Yhä uudelleen ja uudelleen saa vahvistuksen teesi, etteivät mitkään kaavat voi auttaa tällaisissa tapauksissa. Marxilais-leniniläinen teoria ja kansainvälinen kokemus antavat kuitenkin perusteen kehitettäessä luovasti ja itsenäisesti poliittista linjaa, strategian teoriaa ja taistelutaktiikkaa. Lenin on sanonut tällaisista tilanteista, että "politiikkaa muistuttaa enemmän algebraa kuin aritmetiikkaa ja vieläkin enemmän korkeampaa matematiikkaa kuin alkeis-matematiikkaa" (Lenin, Teokset, osa 31, s. 86).

Ennen kaikkea historiallinen tilanne vaati vallankumouksen kehityksen näkymien oikeaa määrittelyä. Suurin osa vasemmistolaisista yhteiskuntaelämän edustajista oli sillä kannalla, että maata olisi kehitettävä sosialistista tietä. Myös Portugalin kommunistinen puolue puolusti tätä kantaa aktiivisesti. Kommunistisen puolueen johtajiin kuuluva Costa kirjoitti tuolloin: "Juuri sosialistisen kehityksen tie on Portugalille ainoa mahdollinen — ja siitä ovat yhtä mieltä kaikki demokraatit — jotta päästäisiin eroon taloudellisista vaikeuksista, saataisiin turvatuksi demokraattinen kehitys ja vapaudet, joita vailla kansa on ollut viimeksi kuluneiden 50 vuoden aikana, ja saataisiin työtätekevien elintaso nostettua." (Rauhan ja Sosialismin ongelmia, 1975, n:o 8, ei suom.)

Tästä strategisesta näkemyksestä on olemassa sangen ristiriitaisia arvioita. Yksipuoliset johtopäätökset eivät mielestämme vie lähemmäksi totuutta. Tämän ongelman arviointiin on välttämätöntä suhtautua dialektisesti, ja dialektisuus tuo esiin tämän historiallisen tilanteen poikkeuksellisen vaikeuden.

Yhtäältä historian rautainen logiikka ja luokkataistelun ankara logiikka ovat kumoamattomasti osoittaneet, ettei vallankumous voi pysyä paikallaan. Joko se etenee tai taantumus työntää sitä taaksepäin ja tuhoaa kansan saavutukset. Portugalin kansan historiallisella luomistyöllä aikaansaamaa vallankumouksellista demokratiaa voitiin viime kädessä lujittaa ja kiinteyttää ja nostaa uudelle tasolle vain sosialismin suuntautuen. Siksi oli esitettävä tällainen tunnus.

Tämän ongelman toinen puoli oli kuitenkin se, että vallankumouksen liikevoimat eivät vielä olleet kyllin valmiit toteuttamaan tällaisia syviä yhteiskunnallis-taloudellisia

5/1977
SOIHTU

muutoksia ja ryhtymään päättävään rynnäkköön pääoman asemia vastaan. Taantumus puolestaan pyrki kaikkiin voimin hajottamaan ja heikentämään kansanliikettä. Siis sosialistisen näköalan tunnus ei ollut saanut vielä lujaa yhteiskunnallista perustaa itselleen.

Tällainen oli se vaikea ja ristiriitainen yhteiskunnallis-poliittinen ongelma, joka vaati ratkaisuaan demokraattisten voimien johtajilta. Perimmäinen kysymys oli seuraava: olisiko ollut mahdollista ratkaista tämä ristiriita niissä konkreettis-historiallisissa oloissa. Portugalin kommunistisen puolueen 8. edustajakokouksen aineistoista käy ilmi, että vaikka vallankumouksellisen kehityksen yhteiskunnallisen ja poliittisen turvaamisen ongelma vaikutti erittäin vaikealta, se oli ratkaistavissa.

Tämän ongelman ratkaisun tärkeimmät ehdot olivat: valtemiston poliittisten voimien yhtenäisyyden voimistaminen, kansanliikkeen ja Asevoimien liikkeen yhtenäisyyden vahvistaminen sekä kaikkiin työtätekeviin kerroksiin kohdistuvan joukkotyön konkretisoiminen ja aktivoiminen. Portugalin kommunistinen puolue ponnisteli lujasti päättäkseen tällaiseen yhtenäisyyteen. Koko sen taktiikka suunnautui siihen, että saataisiin poistetuksi oleellimmat erimielisyydet ja voitaisiin turvata demokraattisten voimien yhtenäisyys tavoitteena vallankumouksen edistäminen. Ennen kaikkea kyseessä oli Portugalin kommunistisen puolueen ja sosialistisen puolueen sekä muiden demokraattisten voimien toimintayhtenäisyys ja kansanliikkeen ja Asevoimien liikkeen liiton lujittaminen.

Demokraattiset poliittiset voimat eivät kuitenkaan pystyneet pääsemään yhtenäisyyteen Portugalin sosialistisen puolueen asenteen vuoksi, koska se siirtyi jokaisessa poliittisten tapahtumien käännekohdassa oikealle. Sotilaallis-poliittinen kriisi ilmeni siinä, että kaikenlaiset taantumukselliset ja kaikki oikeistopuolueet alkoivat kesällä 1975 voimallisen hyökkäyksen demokraattista kehitystä, vallankumousta ja järjestäytynyttä työväenluokkaa vastaan. Antikommunistinen parjauskampanja alkoi laajasti. PSP asettui vallankumouksen hillitsemisen kannalle ja toimi aktiivisesti kommunistista puoluetta vastaan.

Kuten PKP:n 8. edustajakokouksen aineistoissa todetaan, oikeiston menestystä auttoi se, että vallankumouksen kulussa oli tehty kaksi vakavaa virhettä. Ensinnäkin suuri osa maata jäi vapauttamatta niiden taantumuksellisten ja demokratianvastaisten voimien ylivallasta ja jopa herruudesta, jotka haittasivat luokkatietoisuuden ja työtätekevien poliittisen aktiivisuuden heräämistä, minkä vuoksi työtätekevistä tuli demokratianvastaisuuden sosiaalinen reservi huolimatta heidän todellisista eduistaan. Toiseksi vanha fasisinen valtiokoneisto jäi osittain purkamatta niin keskus-

tasolla kuin varsinkin alueellisella tasolla, ja uusi demokraattinen valtiomekanismi oli vasta alkuasteellaan eikä pysynyt valvomaan suurta osaa maan alueesta.

Erimielisyyksien kasvu

Sotilaallis-poliittisen kriisin tärkeimpiä ilmiöitä oli Asevoimien liikkeessä tapahtunut erimielisyyksien kärjistyminen. Asevoimien liike ei, kuten tunnettua, edustanut maan koko armeijaa. Sen asemat olivat selkeimmin määritellyt sotalaivastossa ja siirtomaajoukoissa. Sen sijaan suuri osa kotimaahan sijoitetuista maavoimista oli vanhoillisten tai jopa taantumuksellisten upseerien vaikutuksen alaisena. Tämän lisäksi ei myöskään Asevoimien liike ollut yhtenäinen. Siinä olivat edustettuina erilaiset poliittiset suuntaukset, vallankumouksellinen, oikeistolais-keskustalainen, vasemmistolahkolais-vallankumouksellinen suuntaus ja eräitä muita. Tilanteen kiristytessä virtausten väliset erimielisyydet kärjistyivät.

Vallankumousneuvostossa tapahtui hajoaminen pääasiassa vasemmistolaisten sotilaiden, joiden johdossa oli Conçalves, ja Antunesin johtaman ns. "yhdeksän ryhmän" välillä. Tämä ryhmä julkisti asiakirjan, jossa tuomittiin pääministeri Conçalvesin asenne ja esitettiin joukko oikeistolaisia vaatimuksia. Tämä ryhmä vastusti PKP:tä. Tilannetta hankaloitti se, että pääasiassa COPCONin ympärille ryhmittyneet upseerit asettuivat äärivasemmistolaiselle kannalle. He julkistivat "Poliittisen ohjelman työprojektin", jossa "yhdeksän ryhmän" asiakirja julistettiin vastavallankumoukselliseksi ja jossa kritikoitiin kaikkia oikeistolaisia puolueita. Siinä esitettiin myös hyökkäyksiä PKP:tä vastaan. COPCONin äärivasemmistolaiset toimet voimistivat ristiriitaisuutta ja erimielisyyksiä. Ankara ryhmäkuntainen taistelu Asevoimien liikkeen johdon avainasemista johti raskaisiin seurauksiin. Asevoimien liike lakkasi olemasta yhtenäinen johtokeskus. Suuntausten taistelu levisi myös asevoimiin. Alettiin pitää ryhmäkuntaisia joukkokokouksia ja mielenosoituksia, jotka aiheuttivat yhä suurempaa sekaannusta poliittisessa taistelussa.

Kaikkien ristiriitojen keskipisteessä olivat maan yhteiskunnallis-taloudellisen kehityksen tulevaisuudennäkymät, suhtautuminen vallankumousprosessiin ja sosialistisen kehityksen sisältö.

Kommunistinen puolue, Intersindicalin yhdistämät ammattiliitot ja Asevoimien liikkeen demokraattiset voimat pitivät välttämättömänä vallankumouksen jatkamista ja kehittämistä. Kommunistinen puolue sovelsi luovasti tieteellisen kommunismin teoriaa Portugalin oloihin perustelles-

saan yhteiskunnallisten tehtävien ratkaisemisen keinot, menetelmät ja vauhdin maan erityisolioissa.

PSP julisti muodollisesti olevansa sosialismin kannalla. Sen johtajat ovat useaan kertaan ilmoittaneet, että heidän politiikkansa tavoitteena ei ole kapitalismin täydellistämisen vaan sen eliminoiminen. Mutta sosialistit ovat päättävästi sanoutuneet irti marxilaisesta tieteellisen sosialismin periaatteesta ja olemassa olevan sosialismin kokemuksesta. He julistivat kannattavansa ns. demokraattista sosialismia, joka käytännössä ei ole mitään muuta kuin kapitalistisen järjestelmän sosialistinen naamio. Vallankumouksen ensimmäisinä kuukausina PSP esiintyi pankkien ja teollisuuden kansallistamisen puolesta, mutta kun tätä kansallistamista alettiin toteuttaa, sosialistit alkoivat jarruttaa sitä. PSP:llä ei ollut konkreettisesti perusteltua sosialistista vaihtoehtoa.

Asevoimien liikkeen oikeistosiipi hylkäsi sekä tieteellisen (sen mukaan "itäisen") ja "demokraattisen" ("läntisen") sosialismin ja esiintyi oman "portugalilaiseen sosialismiin" johtavan tien puolesta, vaikka ei ollut tietoa, millaista konkreettista kehityssuuntaa se tarkoitti.

Äärivasemmistolaiset ryhmät vaativat vallankumouksen voimistamista keinotekoisesti ja sosialismin toteuttamista siten, että se olisi perustunut yleiseen tasajakoon ja "vallankumoukselliseen" avoimeen väkivaltaan.

Tällainen sekaannus elintärkeän, kaikkien yhteiskuntakerrosten etuja koskevan kysymyksen käsittämisessä loi laajat mahdollisuudet taantumuksen provokatoriselle toiminnalle. Sen kannattajat voimistivat työtätekevien eri kerrosten ideologian ja poliittisten katsomusten muokkaustyötä. Oikeistovoimien onnistui saada aikaan hillitön kommunisminvastainen propagandavyöry, varsinkin maan pohjoisosassa, ja kerätä taakseen valtaosan talonpojista, huomattavan osan sivistyneistöä ja keskikerroksia. Eräät työtätekevät kerrokset, jotka eivät saaneet turvaa eduilleen kansallisen demokraattisen vallankumouksen vaiheessa, joutuivat vasemmistolaisten tai oikeistolaisten demagogien propagandan uhreiksi.

Oikeistovoimien toiminta johti siihen, että vallankumouksen johdonmukaisimpien kannattajien kesken vallinneet yhteydet, teollisuus- ja maatalousproletariaatin suhteet liittolaisiinsa, toisin sanoen työtätekeviin kerroksiin, alkoivat heikentyä.

Taloudellisen tilanteen huononeminen

Sotilaallis-poliittinen kriisi kehittyi maan taloudellisen tilan huonontuessa jatkuvasti. Vallankumoukselliselle järjestelmälle jäi perinnöksi talous, joka oli Euroopan alike-

hittynein ja sodan rappeuttama. Portugalilaiset ja ulkomaiset monopolit, jotka pyrkivät haittaamaan demokraattista kehityskulkua ja saattamaan väestön tyytymättömäksi, järjestivät todellista sabotaasia: ne alkoivat vähentää investointeja ja pääomaa alettiin viedä ulkomaille, tuotanto supistui sen johdosta, että eräät yritykset suljettiin omistajien toimesta ja eräissä toisissa normaali työrytmi häiriintyi. Maassa oli suuri työttömien armeija, joka lisääntyi, kun Afrikasta palasi siellä asuneita ja Länsi-Euroopan maista tuli takaisin kymmeniä tuhansia emigrantteja.

Sankarillinen työväenluokka on tehnyt paljon maan talouselämän normalisoimiseksi ja alkanut suuren rakennustyön talouden rintamalla. Vastustaessaan pääoman sabotaasia ja päättämättömyyttä ja johdonmukaisuuden puutetta hallituksen toiminnassa sekä vanhojen viranomaisten viivyttelyn aiheuttamia esteitä työväenluokka osoitti ymmärtävänsä historiallisen vastuunsa ja osoitti vallankumouksellisen, demokraattisen luomistyön yllättävän voiman. Maassa alkoi taistelu tuotannosta. Työn järjestelyt saatiin sujumaan kansallistetuissa yrityksissä, hylätyt yritykset pantiin käyntiin ja perustettiin aktiivisesti toimineita työläiskomiteoita. Tuotannon puolesta käytävän taistelun aikana syntyi uusia muotoja työtätekevien demokraattiselle osallistumiselle tuotannon hallintoon.

Työväenluokka ei kuitenkaan pystynyt mitä kärjistyneimmän sotilaallis-poliittisen kriisin vallitessa, vailla valtiollis-poliittisten voimien tehokasta tukea ja joutuessaan sekä oikealta että vasemmalta tulevien hyökkäysten kohteeksi ratkaisemaan täysin tätä ongelmaa. Taloudellisen tilanteen huononeminen aiheutti vakavaa huolestuneisuutta monissa väestökerroksissa.

Äärivasemmiston haitallinen vaikutus

Sotilaallis-poliittinen kriisi vaikeutui huomattavasti ääri-vasemmistolaisten lahkolaisryhmittymien toiminnan johdosta. Koko vallankumousprosessin ajan ne olivat demokratian vastaisella kannalla "vasemmallalla", kylvivät epäluuloa Asevoimien liikettä kohtaan ja yrittivät provosoida väestöä uutta valtaa vastaan demagogisella vasemmistolaislahkolaisella propagandalla, parjasivat kommunisteja ja irrottivat osan väestöstä aktiivisesta taantumuksenvastaisesta taistelusta. Suurinta aktiivisuutta osoitti ääriryhmä MRPP. Myös mm. Portugalin kommunistinen puolue — Marxilais-leniniläiset (PCPML) ja Työläisten ja talonpoikien liitto (AOC) olivat toiminnassa.

Vaikka näillä ryhmittymillä oli muodollisesti erilaiset näkemykset ja ne kävivät keskenään ankaraa kamppailua, niil-

lä oli joitakin yhdistäviä piirteitä, esimerkiksi ideologian yhteinen ääriivasemmistolainen pohja, joka oli tuotu maan rajojen ulkopuolelta. Ne pitivät vastustajanaan tuolloin kuten nytkin järjestäytynyttä työväenliikettä ja sen etujoukkoa, kommunistista puoluetta, ja ammattiliitoja eivätkä taantumusvoimia; samoin kuin tänään ne jättivät huomiotta joukkojen ratkaisevan osuuden vallankumouksessa ja pitivät sitä "aktiivisen vähemmistön" toimintana. Niiden toteuttama liittolaispolitiikka ei lähtenyt periaatteellisesta vallankumousvoimien yhdistämisen ajatuksesta, vaan sen saneli tarve heikentää kommunistista puoluetta. Toisin sanoen ääriivasemmistolaiset ryhmittymät olivat itse asiassa taantumusvoimien liittolaisia.

Erityisen vaaralliseksi ääriivasemmistolaisten ryhmittymien toiminta kävi sotilaallis-poliittisen kriisin kaudella. Ne pyrkivät erilaisia juonia käyttäen ja hajotustoiminnalla haittaamaan ammattiliittojen yhtenäisyyttä, halvaannuttamaan työväenluokan ja koko järjestyneen kansanliikkeen aktiivisuutta, irrottamaan mahdollisimman suuret työätekevien kerrokset vallankumouksen tärkeimpien tehtävien ratkaisemisesta ja saamaan ne omaksumaan taistelun äärikeinoja. Niiden toimet johtivat opiskelijaliikkeen järjestyneisyyden loppuun ja hajaannukseen, synnyttivät opiskelijoiden eräässä osassa lahkolaisuus- ja seikkailupolitiikan mielialoja. Ääriivasemmistolaiset ryhmät veivät upseeriston erääseen osaan, varsinkin COPCONiin, ääriliikkeen katsomuksia, mikä kiihdytti Asevoimien liikkeen sisällä vallinnutta käymistilaa ja eripuraisuutta. Ääriivasemmistolaisten järjestöjen ja ääriliikkeen ajatustavan omaksuneiden upseerien toimintaan oli vastauksena oikeiston aktiivisuuden lisääntyminen. Tämä johti tunnetusti asevoimien vasemmistolaisen liikkeen tuhoutumiseen.

Ääriivasemmistolaisten aineiden ideologisen, poliittisen tai taktisen toiminnan tarkastelu osoittaa, ettei se antanut minkäänlaista panosta kansan ja Asevoimien liikkeen reaalisesti toteuttamaan vallankumoukseen. Päinvastoin niiden kaikki toimet olivat eduksi taantumusvoimille, jotka käyttivät näitä toimia kansan-, demokratian- ja vallankumouksenvastaisiin tarkoituksiin. Portugalin kokemus osoittaa jälleen kerran, kuinka ääriivasemmistolaiset organisaatiot, jotka kiihkeästi huusivat vallankumousta, edistivät käytännössä kaikilla toimillaan ja menettelyllään kansanliikkeen ja Asevoimien liikkeen tappiota.

Kansainvälinen painostus

Tällä kireällä kaudella Portugalin sisäisiin asioihin sekaantuivat kansainvälisen pääoman ja kansainvälisen sosiali-

demokratian voimat. Suurin osa länsimaisista yrityksistä ilmoitti lopettavansa avun portugalilaisille haaraosastoille. Erityisen voimakkaasti painostivat Saksan liittotasavallan konsernit. Tavoite oli selvä: oli tarkoitus boikotin ja sabotasin avulla aiheuttaa taloudellinen kaaos ja syyttää siitä vallankumousvoimia, jotka toteuttivat sosialistista kokeilua.

USA:n silloinen presidentti Ford ja joidenkin muiden kapitalististen maiden hallitsevat piirit käyttivät suoraa painostusta Portugalin eri poliittisia voimia kohtaan ja väittivät, että kommunistien ja kommunisteihin myötämielisesti suhtautuvien henkilöiden ei toivota osallistuvan maan hallitukseen.

Yhdeksän Euroopan maan kristillis-demokraattiset ja konservatiiviset puolueet ja keskustaa edustavat puolueet kehottivat syyskuussa 1975 Portugalin sosialistista puoluetta olemaan ottamatta kommunisteja tulevaan hallitukseen.

Erityisen suurta aktiivisuutta osoitti länsisaksalainen sosialidemokratia. Syyskuussa 1975 perustettiin Portugalin sosialidemokratian ja sosialismin ystävyyden ja solidaarisuuden komitea. Siihen tuli jäseniksi huomattavia sosialidemokratian johtajia Saksan liittotasavallasta, Englannista, Ruotsista, Hollannista, Itävallasta ja Ranskasta. Sosialidemokraattiset puolueet pyrkivät eri tekosyin voimistamaan PSP:n asemaa ja tällöin ne naamoivat puuttumistaan Portugalin sisäisiin asioihin fraaseilla välttämättömyydestä puolustaa demokratiaa ja sosialismia Portugalissa — kommunisteilta!

Lännen johtavat poliittiset ja taloudelliset piirit lupasivat antaa suurta apua, jos kommunistit eristetään. NATO alkoi pitää Portugalin rannikolla merisotavoimiensa harjoituksia. Presidentti Ford sanoi myöhemmin julkisessa keskustelussa 6. lokakuuta 1976 avoimesti: "Me olemme saavuttaneet tuloksia Portugalissa, jossa vielä vuosi sitten näytti sängen todennäköiseltä vaaralta, että kommunistit tulisivat valtaan. Sitä ei tapahtunut."

Näin liittyivät yhteen kansainvälisen ja kotimaisen taantumuksen voimat ja Euroopan sekä Portugalin sosialidemokratian voimat tavoitteenaan vallankumouksen kehityksen pysäyttäminen.

Antikommunistisen kampanjan voimistuminen

Sitä mukaa kuin sotilaallis-poliittinen kriisi kehkeytyi, kasvoi myös antikommunistinen kampanja huolestuttavaan mittaan. Hyökkäyksen kohteeksi joutuivat jopa Asevoimien liikkeen vasemmistovirtaus, ammattiliitot ja muut työväenluokan järjestöt.

Fasistit, erilaatuiset taantumukselliset ja kaikki oikeisto-puolueet järjestivät kommunisteja vastaan suuntautuneen vääristelykampanjan ja kommunisminvastaisia joukkokokouksia, joissa parjattiin PKP:n politiikkaa. Pelkästään elokuussa 1975 aseistetut joukkiot suorittivat yli sata terroritekoa PKP:tä vastaan. Monet PKP:n keskuksset tuhottiin; kymmenet työläiskeskukset ryöstettiin ja poltettiin. Monin paikoin astui voimaan taantumushallinto. Myös sosialistinen puolue otti aktiivisesti osaa kommunisteja vastaan käytyyn taisteluun. Tilanne kärjistyi maassa päivä päivältä. Fasistisen aseellisen kumouksen uhka kävi todelliseksi, ja kumous olisi voinut tapahtua kahdella tavalla: joko Chilen tapaan, Spinolaan yhteydessä olleiden fasististen upseerien toimesta, tai suorittajana olisi voinut olla armeija, ja poliittisten voimien oikeistosiipi, joka olisi sitten joutunut fasistien määräysvallan alaiseksi.

Kommunistisen puolueen linja

Sotilaallis-poliittisen kriisin kaudella lehdissä ilmestyi useita artikkeleita, joissa eri sävyin pohdittiin kommunistisen puolueen virheitä. Esitettiin mm., että kommunistit olisivat tehneet vallankumouksen liian nopeatahtiseksi, minkä ei katsottu vastaavan konkreettis-historiallisia oloja, ja että vallankumous oli edennyt liian pitkälle ja että etujoukko oli eronnut joukoista. Vihamieliset lehdet puhuivat puolueen pyrkimyksistä keskittää käsiinsä valta väkivallan avulla tukeutuen suhteellisen kapeaan työläiskerrokseen jne.

Kommunistisen puolueen toiminnassa oli toki virheitä, ja ne todettiin sen 8. edustajakokouksessa. On vaikeaa välttää virheitä niin monimutkaisessa ja kireässä tilanteessa ja odottamattomien tapausten sattuessa kun syntyy kovia yhteenottoja ja tapahtuu jyrkkiä käännteitä. Edustajakokoukselle esitetystä Cúnhalin kirjallisesta selonteosta tehtiin kommunistiselle puolueelle ominainen itsekriittinen arviointi puolueen toiminnan heikkouksista. Siinä sanotaan, että käsitys, jonka mukaan kommunistit pystyvät yksin ratkaisemaan kaikki ongelmat, tietynlaisen joustavuuden puuttuminen suhtautumisessa poliittisiin virtauksiin ja sosiaaliin kerrostumiin ja jopa suhteessa liittolaisiin, ahdas suuntautuminen pelkästään työväenluokkaan, voitonhuuma ja vaikeudet löytää konkreettisissa tilanteissa toiminnan perusta, eräiden organisaatioiden lopettaminen ja suljettujen, pelkästään kommunisteille tarkoitettujen kerhojen perustaminen, muiden lahkolaisuuden ankara kritisointi, kun omissa keskuudessa esiintyi lahkolaisuutta — kaikki tämä oli kielteistä puolueen kehityksessä ja sen joukkovaikutuksen lisäämisessä sekä sosiaalisten ja poliittisten liittojen

luomisessa (Alvaro Cunhal, A revolução portuguesa. O passado e o futuro. Lisboa, 1976, s. 384). Nämä itsekriittiset arviot ovat osoitus puolueen suuresta urheudesta ja siitä, että se tietää voimansa ja osaa tehdä tärkeät johtopäätökset vallankumouksellisen taistelun kokemuksista ja opetuksesta.

Pääasia on kuitenkin toinen. Puolue näki päätehtäväkseen sen, että oli puolustettava vallankumouksen saavutuksia ja vakiinnutettava saatu menestys. Puolueen taktiikka edellytti tämän tehtävän ratkaisemista siten, että edetään mahdollisimman paljon eteenpäin. Ja tämä taktiikka osoitautui perustelluksi. Puolue säilytti taistelukykyisyytensä ja laajat mahdollisuudet jatkaa taistelua vallankumouksen saavutusten puolustamisen ja vahvistamisen hyväksi.

Poliittisessa mielessä kommunistinen puolue taisteli urheasti oikealta ja vasemmalta hyökkäviä lukuisia vihollisryhmiä vastaan ja pyrki yhdessä Asevoimien liikkeen kanssa vahvistamaan vallankumouksen saavutuksia ja edistämään sitä. Gonçalvesin johtama 5. väliaikainen hallitus hyväksyi elo-syyskuun aikana kymmeniä tärkeitä asiakirjoja, jotka olivat luonteeltaan vallankumouksellisia ja demokraattisia, ja suoritti joitakin monopolienvastaisia toimia. Maassa jatkettiin eräiden liikeyritysten ja suurmonopoliien kansallistamisia, luotiin työläisten kontrollielimiä yrityksiin ja työläiskomiteat olivat erittäin aktiivisia. Uskomattoman vaikeassa ja hankalassa tilanteessa kommunistinen puolue pääsi tuloksiin, joilla oli periaatteellisesti tärkeä merkitys maan historiallisen kehityksen kululle jatkossa.

PKP pääsi siihen, että rintamahyökkäys vallankumousta vastaan epäonnistui, vaikkakin kumouksen vaara säilyi. Vallankumouksen perussaavutuksia voitiin puolustaa ja sosiaalitaloudellisella alueella se eteni syyskuuhun 1975 saakka (kansallistamisen jatkaminen, maareformin jatkaminen, työtätekevien itsepuolustuskomiteoiden perustaminen jne).

PKP pyrki johdonmukaisesti sotilaallis-poliittisen kriisin poliittiseen ratkaisuun ja teki tyhjiksi kaikki yritykset saatua työväenliike seikkailupolitiikan tielle. Kun ”yhdeksän ryhmä” oli aikeissa ryhtyä sotilaallisiin toimiin työläisiä vastaan, erät vasemmistopiirien edustajat alkoivat sekä siiviliin että sotilaiden äärivasemmistolaisen ryhmien painostuksesta olla taipuvaisia ratkaisemaan selkkauksen sotilaallisesti. PKP osoitti, että Portugalin konkreettis-historiallisissa oloissa, kun demokraattisten voimien hajaannus on käsissä eikä ole sellaista yhteistä poliittista ohjelmaa taistelun jatkokehitykselle, joka olisi suuntautunut demokration syventämiseen ja etenemiseen kohti sosialismia, ja kun oli olemassa muita epäsuotuisia tekijöitä, olisi jokainen yritys ratkaista selkkaus sotilaallisesti johtanut todelliseen katastrofiin ja avannut tien fasismille.

Kommunistinen puolue pyrki saamaan aikaan demokraattisten voimien eri suuntauksien lähentymisen ja ennen kaikkea lähentämään toisiinsa kommunisteja ja sosialisteja. Kuitenkin myös tuolloin PSP:n johto hylkäsi tämän kommunistien aloitteen.

Elokuussa 1975 PKP esitti ehdotuksen järjestää presidentin, hallituksen, Asevoimien liikkeen perussuuntauksien ("yhdeksän ryhmän", vasemmistosiiven ja COPCON:n), PKP:n ja PSP:n ja eräiden vasemmistolaisiksi luonnehdittavien COPCON:iin yhteydessä olevien organisaatioiden edustajien tapaamisen, jotta löydetäisiin keinot kriisin poliittiselle ratkaisulle.

Voimasuhde kääntyy oikeiston hyväksi

Mutta demokraattisten voimien hajaannus kasvoi maassa edelleen. Asevoimien liikkeen Tancosissa pidetyssä neuvottelussa 2. syyskuuta 1975 tehdyt ratkaisut johtivat Asevoimien liikkeen vasemmistovoimien heikentymiseen, Concalvesin ja hänen kannattajiensa syrjäyttämiseen. Sotilaallis-poliittinen kriisi alkoi entisestään kärjistyä. Luokkataistelu alkoi saada yhä kärkevämpiä muotoja. Oikeistovoimat voimistivat taisteluaan vallankumousta vastaan. Maan monilla alueilla raivosivat aseistetut taantumuksen terrorijoukkot. Samaan aikaan aktivoivat toimintaansa äärivasemmiston tuhotyöryhmät, joita oli sekä siviileistä että sotilaista koostuvia.

Marraskuun 25. päivänä 1975 armeijan äärivasemmistolaiset ryhmät ryhtyivät yrityksiin saada aikaan aseellinen yhteenotto maan pohjoisosissa, mutta kärsivät tappion. Tämän jälkeen seurasi Asevoimien liikkeen vasemmistosiiven murskaaminen, mikä huononsi entisestään demokraattisten voimien tilannetta ja aiheutti vakavan mutkan vallankumouksen kehittämisessä.

Voimasuhde muuttui huomattavasti oikeiston hyväksi ja "yhdeksän ryhmään" tukeutuva taantumus yritti käyttää tätä menestystä hyökkäyksen järjestämiseksi demokraattisia voimia vastaan. Ensisijaisesti he pyrki saamaan työväenliikkeen ja sen etujoukon, PKP:n, ja ammattiliitot laittomiksi. Taistelussa PKP:tä vastaan käytettiin parhaavia lausuntoja sen osallisuudesta marraskuun 25. päivän tapahtumiin.

Todellisuudessa taas PKP:n oikean politiikan ansiosta työväenliikkeellä ja kommunisteilla ei ollut mitään tekemistä näiden tapausten kanssa.

Marraskuun 25. päivän tapahtumat merkitsivät vallankumouksen erään erittäin monimutkaisen ja sosiaalis-poliittiselta olemukseltaan ristiriitaisen vaiheen päättymistä. Näissä oloissa hyökkäystaktiikka ei enää ollut tehokasta. Oli

välttämätöntä siirtyä uuteen, joka merkitsi vallankumouksellisten demokraattisten saavutusten puolustamista. Se edellytti sosiaalisten ja poliittisten voimien uudelleenryhmittymistä, joukkotyön laajentamista, kansanvoimien ja Asevoimien liikkeen liiton säilyttämistä ja lujittamista ja uusien keinojen etsimistä taistelussa kommunistien ja sosialidemokraattien toimintayhtenäisyyden puolesta. Näihin vaatimuksiin vastaten PKP alkoi konkretisoida poliittista linjaansa, muuttaa taistelutaktiikan muotoa ja täydellistää työtä erilaisten työätekevien ryhmien keskuudessa.

Demokraattisen järjestyksen erityispiirteet

Sen jälkeen kun Asevoimien vasemmistosiipi oli murrettu 25. marraskuuta 1975, taantumuksen hyökkäys sai uhkaavat mitat. Yritettiin toteuttaa laajoja vainotoimia kansan voimia ja kaikkia Asevoimien liikkeen demokraattisia edustajia vastaan ja eliminoida vallankumousneuvosto, viivyttää perustuslain saattamista voimaan ja aiheuttaa murskatappio kaikille vallankumousvoimille. Tämä avasi tietä vallankaappaukselle.

Mutta vallankumous pystyi puolustautumaan ja taantumuksen liikkeet onnistuttiin halvaannuttamaan. Sen eteneminen pysäytettiin yhteisin toimin, joihin osallistuivat sellaiset demokraattiset sotilaspiirit, jotka olivat käsittäneet fasistisen vaaran uhkaavuuden, ja koko PKP:n johtama kansanliike, joka osoitti olevansa poliittisesti kypsä, yhtenä rintamana taisteleva ja vallankumouksellisen aktiivinen.

Perustuslaki ja kysymys siirtymävaiheesta

Tilanteessa, jolloin oikeisto hyökkäsi ja uhkana oli taantumuksellinen sotilaskaappaus, oli Portugalin demokraattisten voimien tärkeä voitto, että perustuslakia säätävä kokous hyväksyi tasavallan perustuslain. Edistyksellisen perustuslain laatiminen ja sen saattaminen voimaan turvattiin eräillä oleellisilla poliittisilla toimilla. Niitä olivat ennen kaikkea syvien demokraattisten uudistusten toteuttaminen käytännössä, työväen- ja koko demokraattisen liikkeen aktiivisuus ja voima, kommunistien ja sosialistien yhteinen kanta tässä kysymyksessä heidän ollessaan enemmistönä perustuslakia säätävässä kokouksessa.

Perustuslain puolustaminen ja sen käyttöön ottaminen maan koko alueella oli maan kaikkien demokraattisten voimien perustava poliittinen tehtävä ja tehokas niiden yhdistymistä ja eheyttämistä lisäävä keino.

5/1977.
SOIHTU

Perustuslaki, joka heijasti ja vakiinnutti Portugalin kansan valtavat vallankumoukselliset ja demokraattiset saavutukset, vakiinnuttaa itse asiassa sängen erikoislaatuiseen järjestelmän, joka on vallankumouksen synnyttämä ja uusi ilmiö demokratian ja sosialismin puolesta käytävän taistelun historiassa. Poliittisessa ja sosiaalis-taloudellisessa suhteessa me sanoisimme sen olevan yhteiskunnan siirtymävaihe.

Jo. Marx aikanaan asetti kysymyksen siirtymävaiheista vallankumouksellisen liikkeen sosialismia kohti tapahtuvassa kehityskulussa. Hän katsoi, että voi olla olemassa "yhteiskunnan siirtymävaiheen tila", joka johtuu siitä, että yhtäältä yhteiskunnan olemassa oleva talouden perusta ei ole vielä muuttunut, mutta toisaalta työväenjoukot ovat koonneet kylliksi voimaa pakottaakseen ryhtymään siirtymätömiin, joilla on tarkoitus viime kädessä toteuttaa yhteiskunnan radikaalinen uudelleenjärjestely.

Tätä ajatusta kehitettiin edelleen Leninin teoksissa. Tilanteessa, joka syntyi valtiomonopolistisen kapitalismin syntyessä ja eräiden vallankumousten koettua tappion Euroopassa, Lenin esitti asettamuksen mahdollisuudesta luoda kehittyneissä kapitalistisissa maissa siirtymähallituksia, erityyppisiä työväenhallituksia tai työläis- ja talonpoikaishallituksia. Näitä ajatuksia on kehitetty edelleen teoriassa, joka koskee erimuotoisten siirtymävaiheen valtaelinten perustamista, esimerkiksi kansanrintaman, kansallisrintaman, monopolienvastaisen hallituksen.

Demokraattisen järjestelmän luominen Portugaliin on uusi vahvistus marxilais-leniniläiselle yhteiskunnan siirtymävaihetta koskevalle teorialle ja merkitsee sen edelleenkehittämistä ja tuntuva rikastamista.

Tämän demokraattisen siirtymävaiheen peruspiirteet määäärytyvät vallankumouksen saavutuksista, perustuslaissa vahvistetuista kansalaisten demokraattisista oikeuksista ja vapauksista, kansallistamisen lopullisuudesta, maareformista ja työläisvalvonnasta, ihmisen toiseen kohdistaman riiston lopettamiseksi käytävän taistelun jatkuvasta kehityksestä. Perustuslaissa sanotaan, että sosialistinen kehitystie on erottamaton osa Portugalin demokratiaa.

Portugalin poliittinen järjestelmä ja valtajärjestelmä ovat erityisluonteiset ja ne on synnyttänyt Portugalin vallankoumouksprosessin omalaatuisuus ja sen kehityksessä esiintyvä ristiriitaisuus.

Tämä omaleimaisuus on toveri Cunhalin mukaan seuraavaa: Parlamentti (tasavallan yleiskokous) valitaan yleisillä vaaleilla. Presidentti nimittää hallituksen ja se on sekä hänelle että parlamentille vastuullinen. Asevoimien liikkeen, vallankumouksellisen laillisen järjestyksen takeen, merkitystä heijastavalla sotilaiden perustamalla vallankoumouksneuvostolla on huomattava osa maan poliittisessa ja sotilaall-

sessä elämässä. Asevoimien ylipäällikkö ja samalla vallankumousneuvoston puheenjohtaja on koko kansan valitsema tasavallan presidentti. Näin ollen hänen henkilössään ilmentyvät sekä vaalien perusteella tapahtuva poliittinen kehitys että sotilaiden vallankumousliike. (Kommunisti 1/77 liite, s. 49).

Spesifinen ja itse asiassa siirtymävaiheelle ominainen on myös Portugalin yhteiskuntajärjestelmä. Mainitussa artikkelissa Cunhal tuo esiin myös sen erityispiirteet:

"Demokraattisten muutosten tuloksena Portugalissa on nyt neljä taloudellista rakennetta. 1) ei-kapitalistinen (julkinen sektori, kansallistetut tai valtion valvonnassa olevat yritykset, osuuskunnat ja kollektiiviset tuotantoyksiköt maareformialoilla, entisiin pien- ja keskikokoisiin teollisuus- ja kaupallisiin yrityksiin pohjautuvat osuuskunnat); 2) kapitalistinen (kotimaiset yritykset, enimmäkseen kevyen teollisuuden aloilla ja ulkomaiset yhtiöt); 3) pientavaratuotantosektori (pienilat ja -yritykset ja käsityöläiset); 4) taloudellinen rakenne, joka pyrkii muuttumaan valtiokapitalistiseksi sektoriksi (yritykset, joissa valtio on osakkaana) (Kommunisti 1/77 liite, s. 52.).

Nykyisen tilanteen muotoutuminen

Huhtikuun 25. päivänä 1976 pidettyjen parlamenttivaalien tuloksena vasemmistovoimat vahvistivat asemiaan. (PSP sai 35 prosenttia äänistä ja 106 paikkaa, PPD 24 prosenttia ja 71 paikkaa, CDS 15,9 prosenttia ja 41 paikkaa ja PKP 14,6 prosenttia ja 40 paikkaa). Ilmaantui mahdollisuus muodostaa vasemmistoenemmistöinen hallitus, mutta PSP hylkäsi kaikki kommunistien ehdotukset yhtenäisyyskysymyksestä. Se muodosti vähemmistöhallituksen ja yrittää siirtää poliittisen linjan oikeammalle ja kaventaa kansan vallankumouksellisia saavutuksia.

Tärkeä koe demokratian voimien kannalta olivat joulukuussa 1976 pidetyt kunnallisvaalit. Oikeistovoimat toivoivat näiden vaalien kuluessa voivansa lujittaa asemiaan ja luoda oman valvontansa paikallisiin valtaelimiin. Omat laskelmansa oli myös sosialisteilla näissä kunnallisvaaleissa. Vaalit osoittivat jälleen työtätekevän väestön valtaosan pyrkivän demokratian tiellä etenemiseen. (PSP 33,24 %, PSD eli sosiaalidemokraatit 24,27 %, Yhtenäisen kansan rintama 17,69 %, CDS 16,61 %, muut puolueet ja organisaatiot saivat vähän ääniä). Tosin sosialistien saama äänimäärä väheni edellisiin vaaleihin verrattuna. Mutta kommunistien aloitteesta luotu valitsijarintama Yhtenäisen kansan rintama sai merkittävän äänimäärän, miltei 18 prosenttia. Vasemmistovoimilla on sosialistien kanssa jälleen enemmis-

tö, mikä toimintayhteyden vallitessa voisi olla ratkaisevaa maan etenemiselle demokratian ja sosialismin tietä.

Tämän mahdollisuuden osoitti jälleen kerran Portugalin ammattiliittojen valtakunnallinen kokous, joka pidettiin tammikuussa 1977. Ennen kokousta tehtiin useita yrityksiä lietsoa ammattiyhdistysliikkeessä riitaisuuksia ja hajottaa Intersindical. Portugalin työväenluokka ymmärsi kuitenkin yhtenäisyyden valtavan voiman. Edustajakokouksen työskentelyyn osallistui Intersindicalin ammattiliittojen ohella yli 80 ammattiliittoa, jotka aikaisemmin olivat toimineet Intersindicalin ulkopuolella. Tämän ansiosta tapahtui ammattiyhdistysliikkeen eheytymistä. Perustettiin keskusliitto, Portugalin työtätekevien yleinen liitto — Kansallinen intersindical, joka edustaa 1,7 miljoonaa työtätekevää.

Kokous määritteli ammattiyhdistysliikkeen strategian ja taktiikan; tärkeimpänä tehtävänä on taistelu demokratian, kansallisen riippumattomuuden ja sosialismin puolesta. Kokous ilmaisi päätöksensä olevan puolustaa kansallistamista ja valtion osallistumista yritysten toimintaan, maareformia, työväenvalvontaa ja työläisten itsehallintoa, perustuslaillisia oikeuksia, demokraattisia ja ammatillisen toiminnan vapauksia sekä työtätekevien elinetuja.

Ammattiliittojen kokous antoi vakavan iskun taantumuksen suunnitelmille, hillitsi PSP:n johtokeskusten sosialisminvastaisia hankkeita ja nosti jälleen esiin kysymyksen demokratian puolustamisesta ja turvaamisesta ja kaikkien vallankumouksellisten saavutusten turvaamisesta ja etenemisestä yhä kauemmaksi.

Portugalin kommunistinen puolue ottaa kaikin puolin huomioon maan nykyisen poliittisen tilanteen, analysoi sitä järkevästi ja perustaa tähän strategisen linjansa. PKP:n 8. edustajakokouksen aineistoissa on mainittu puolueen tärkeimmiksi tavoitteiksi seuraavat:

— vastustaa taantumusta, murskata se, estää palaaminen fasistiseen menneisyyteen;

— jatkaa demokratian rakentamista huhtikuun 25. päivän jälkeen saavutettujen vallankumouksellisten uudistusten, kansallistamisen, työväenvalvonnan ja maareformin perustalta.

Edustajakokous korosti myös, että kapitalismin ja tilanomistajien vallan palauttamiseen pyrkivä politiikka ei voi ratkaista niitä taloudellisia ja rahoitusongelmia, joihin maa on joutunut. Se osoitti sellaisen politiikan tuhoisuuden, jota PSP:n johto noudattaa.

Kommunistien näkemyksen mukaan maan ja talouselämän demokraattinen kehitys ja työtätekevien elintason nostaminen voidaan turvata vain vallankumouksen saavutusten pohjalta, eheyttämällä kaikki maan edistykselliset voimat, suorittamalla maareformi, toteuttamalla työväenval-

vonta ja turvaamalla ei-kapitalistisen sektorin tehokas toiminta. Kokouksessa osoitettiin välttämättömäksi vahvistaa demokraattisten voimien yhtenäisyyttä ja ennen kaikkea kommunistien ja sosialistien toimintayhtenäisyyttä kaikilla tasoilla.

Poliittinen tilanne on ennen kaikkea PSP:n asenteen vuoksi epävakainen ja ristiriitainen. Maassa toimii voimia, jotka valmistelevat vastavallankumouksellista kaappausta ja voimia, jotka pyrkivät tekemään maasta tyypillisesti länsieurooppalaisen luonteeltaan. Tämän vastapainoksi kommunistit ilmoittavat päättävästi, ettei Portugalissa ole sijaa länsieurooppalaisille porvarillisille rakenteille. Työväenluokka ja koko kansa, joka on antanut esimerkin historiallisesta vallankumouksellisesta luomistyöstä ja sankaruudesta, näkee nämä vaarat ja on edistyksen saavutusten vartiossa. Maassa on käynnissä ankara kamppailu. PKP:n 8. edustajakokous ilmaisi päättävyytensä olla luottamuksen arvoinen ja lunastaa kommunisteihin asetetut toiveet.

Perusongelmat

Neuvostoliiton lehdistössä on jo julkaistu kiinnostavia artikkeleja, joissa yleistetään Portugalin vallankumouksen kokemusta (esim. V. Zagladin, Portugalija — poeziija i proza revoljutsii. Za Rubezhom. 1976, n:o 8). Niiden ajatuksia kehitellen tekisi mieleni korostaa seuraavaa. Portugalin vallankumous on huolimatta koko omaleimaisuudestaan osoittanut jälleen luokkataistelun yleisten lainmukaisuuksien tärkeyden ja työväenluokan vallankumouksellisen ja uudistavan toiminnan tärkeyden.

Portugalin vallankumous nosti ajankohtaisiksi kehityksensä seuraavat kysymykset ja osoitti välttämättömäksi niiden itsenäisen ja luovan ratkaisun:

— tiet, muodot, menetelmät ja vauhti, jolla yhdistetään demokratian puolesta käytävä taistelu etenemiseen sosialismia kohti sellaisen maan konkreettisissa oloissa, jossa kapitalismi on keskimääräisen kehittyynyttä ja jossa puolen vuosisadan ajan on vallinnut fasistinen järjestelmä ja jossa kaikin tavoin on poljettu kansalaisten demokraattisia vapauksia ja oikeuksia;

— työväenluokan toimintayhtenäisyyden turvaaminen ja sen johtavan osuuden turvaaminen vallankumouksen kaikissa kehitysvaiheissa;

— laajojen kansanjoukkojen yhdistäminen kiinteästi kansallisen ja demokraattisen vallankumouksen tehtävien täyttämiseen, kaikkia antifasistisia ja demokraattisia voimia yhdistävien laajojen liittojen luominen siten, että otetaan huomioon työtätekevien eri kerrosten edut ja niiden suojeleminen.

sen vaatimus jokaisessa vaiheessa ja kunkin vaiheen kestäessä vallankumouksen joka asteella, jotta turvattaisiin demokration voimien ylivoima taantumuksen voimista kunakin hetkenä;

— sen turvaaminen, että poliittinen valta siirtyy kokonaisuudessaan työväenluokan johtamien kansanjoukkojen haltuun, asteittainen mutta johdonmukainen kaikkien yhteiskuntaelämän puolien demokratisoiminen näköpiirissä eteneminen sosialismiin;

— vallankumouksen rauhanomaisen kehityksen mekanismin luominen siten, että se vastaa Portugalin olemassa olevia oloja kansanliikkeen ja Asevoimien liikkeen tultua yhteiskunnan pääasiallisiksi uudistusvoimiksi, tämän mekanismin tulee turvata kahden vuorovaikutteisen tehtävän ratkaiseminen. Ensinnäkin tukahduttaa taantumuksellisten luokkien ja voimien kasvava vastustus niitä muotoja ja menetelmiä kohtaan, jotka olisivat tehokkaita ja vastaisivat vallankumouksen kunkin vaiheen ja tason konkreettis-historiallisia edellytyksiä, ja toiseksi vetää yhä laajemmin joukkoja aktiiviseen vallankumoukselliseen luomistyöhön;

— suurriistäjien taloudellisen vallan eliminoiminen, kaikkien työtätekevien kerrosten elinetujen puolustaminen kansallistamalla pankit ja rahalaitosten omaisuus, suorittamalla maareformi, luomalla kansan vallan taloudellinen perusta ja järjestämällä talouselämä demokraattiselle perustalle siten, että työtätekevät osallistuvat mitä aktiivisimmin tuotannon johtamiseen.

Portugalin vallankumouksen omaleimaisuus vaatii painokkaasti tutkimaan tämän vallankumouksen kokemusta, kuten jokaisen muunkin, yleisen, erityisen ja ainutkertaisen dialektiikan valossa pitäen keskeisenä metodologisena vaatimuksena todellisuuden konkreettis-historiallista analyysia.

Portugalin työväenluokka ja kommunistit ovat tuoneet paljon uutta ja luovaa näiden ongelmien ratkaisemiseen maan konkreettisissa oloissa. V. I. Lenin korosti aina vallankumouksen olevan joukkojen luomistyötä. Portugalin kansa on jälleen osoittanut tämän johtopäätöksen suuren elinvoiman.

Lehti, joka yhdistää työläisten ja opiskelijoiden taistelun:

TIEDONANTAJA

Suomen ainoa valtakunnallinen kommunistinen sanomalehti.

Välttämätön lehti jokaiselle demokraattiselle opiskelijalle.

Lue, tilaa tue!

Vuosikerta 120 mk, opiskelija-alennuksella 84 mk, ps-tilit: tilausmaksut 381 43-1 ja tukitili 911 43-2.

tiede & edistys

TUTKIJALIITON AIKAKAUSLEHTI

Tiede ja edistys on Tutkijaliiton julkaisema tieteellinen aikakauslehti. Lehti on Suomen ainoa yleis- ja monitieteellinen julkaisu. Se seuraa kattavasti tiedepolitiikkaa ja raportoi merkittävistä tieteellisistä tapahtumista.

Tiede ja edistys on tieteellistä maailmankatsomusta puolustava ja siitä keskusteleva lehti. Siinä esitellään suomalaista edistyksellistä tutkimusta sekä sosialististen maiden tutkijoiden työtä. Lehti harjoittaa porvarillisen tieteen kritiikkiä ja osallistuu "muotiteorioista" käytävään keskusteluun.

Lehti esittelee Suomen työväenliikkeen tutkimusperinnettä sekä osallistuu kansainväliseen marxilaiseen keskusteluun.

Tiede ja edistys-lehti ilmestyy neljästi vuodessa.

Vuosikertatilaus 1978 42 mk.

Irtonumerohinta 12 mk.

Toimituksen osoite ja tilaukset: Erottajankatu 5 A 2, 00130 Helsinki 13, puh. 647 760. Lehden PS-tili 139093-9.

Keskustelua

Marxismi, leninismi ja marxismi-leninismi

Juha Järvinen vastaa seuraavassa edellisessä numerossamme julkaisuun Pertti Rovamon arvosteluun hänen kirjoituksestaan "Liikkeen edistyminen vai tusinaohjelma" (Yhteisrintama 3/1977). Koska lehtemme ilmestyy melko harvoin, julkasemme heti perään Rovamon jatkokommentin. — Toimitus.

Soihtu-lehti on virittänyt keskustelua marxismi-leninismi-käsitteen sisällöstä ja sen suhteesta marxilaisuuteen. Keskustelun lähtökohtana on Yhteisrintamassa esitetty ajatus, että Kansandemokraattisten opiskelijajärjestöjen tulisi määritellä itsensä marxilaiseksi järjestöksi. Tämä esitys ei merkinnyt kannanottoa marxismi-leninismiin, vaan sen lähtökohtana oli teoria siitä, että marxilaisuus on laajempi käsite kuin marxismi-leninismi. Ehdotus ei välttämättä ollut kovin onnistunut eikä se edusta yleistä mieltäpidettä, mutta se on ratkaisuyritys aatteellisesti laajapohjaisen järjestön rakentamisen ongelmiin.

Olen nimittäin edelleen sitä mieltä, että marxismi-leninismi ei ole paras mahdollinen vallankumouksellisen opiskelijoiden joukkojärjestön jäsenkriteeri, jota se loppujen lopuksi tulisi olemaan, jos järjestö määriteltäisiin marxilais-leniniläiseksi. Teoreettisena ongelmana on kuitenkin

se, sisältääkö marxilaisuus joitain sellaisia tieteellisesti varteenotettavia ai-neksia, jotka eivät sisälly marxismi-leninismiin, eli onko marxilaisuutta kehitetty muihinkin suuntiin tieteellisesti kuin pelkäämään leninismiin.

Kysymys on tietysti siitä, mitkä ovat tieteellisyys kriteerit. Tietysti yksinkertaisen logiikan mukaan, jossa oletetaan että marxismi-leninismi on tieteellinen yhteiskuntateoria, ja että on olemassa ainoastaan yksi tieteellinen yhteiskuntateoria, voidaan päätellä, että marxismi-leninismi on ainoa tieteellinen yhteiskuntateoria. Uskon, että todellisuus on yksi, että voi olla olemassa yksi muita tieteellisempi tieteellinen yhteiskuntateoria. Tämä ei kuitenkaan sulje pois sitä, etteikö olisi muitakin tieteellisiä teorioita. Teorian totuus on historiallisesti suhteellinen, tietomme maailmasta on jatkuvasti kehittyvää. Absoluuttista totuutta emme koskaan saavuta, vaikka voimme olettaa, että se suunta, johon tietomme jatkuvasti kehittyi on absoluuttisen totuuden suunta. Silloin kun ei puhuta absoluuttisen totuuden tai epätotuuden käsitteillä, emme voi väittää, että olisi ainoastaan yksi tieteellinen yhteiskuntateoria. Totuuden tiedot ovat nimittäin mutkallisia; totuuteen ei ole olemassa vain yhtä tietä, vaan sitä voidaan lähestyä monilta suunnilta. Näyttää jopa siltä, että jos kanonisoimme jonkin maailmankatsomuksen, ja hyväksymme sen myötä ehdottomia uskomuksia, joita siihen liittyy, jarrutamme tietomme kasvua. On nimittäin todennäköistä, että ehdottomina pitämiemme uskomusten joukossa on sellaisia, jotka eivät kestä historian koetusta. Tässä suhteessa olisi järkevämpää, ettemme pitäisi mitään tietoa täysin ehdottomana, että pystyisimme keskustelemaan mistä tahansa ongelmasta.

Tästä seuraa se, että voimme hyväksyä erilaisia tieteellisiä teorioita, ja että tieteellinen tieto kehittyi juuri erilaisten

teorioiden kamppailussa. Eri asia on se, onko marxismi-leninismi niin avara aate, että sen sisällä voitaisiin käydä laajaa tieteellistä, erilaisista lähtökohdista lähtevää keskustelua.

Edellä esitetyissä pohdintoissa ei käsitäkseni ole mitään pluralismiin viittavaa, vaikka siinä tiedon suhteellisen osuuden luonne tulee esille eri tavalla kuin Soihdun artikkelissa. Pluralismi sisältää implisiittisesti sen, että tieteelliset teorit ovat tasa-arvoisia ja että tieteellä ei ole luokkaluonnetta. Jos pluralismi tarkoittaa sitä, että sosialistisessa maassa ei ole virallista maailmankatsomusta, vaan että ihmisillä on oltava vapaus edustaa julkisesti virallisesta ideologiasta poikkeavia käsityksiä, silloin äskeinen pohdintani edellyttää pluralismia. On siis pidettävä erillään pluralismin yhteiskunnallinen ja tietoteoreettinen taso.

Edellä en ole puuttunut marxismi-leninismiin sisältöön, väitin vain, että on järkevää hyväksyä mahdollisiksi erilaisia tieteellisiä teorioita ja maailmankatsomuksia, ja että Marxinkin esittämä ajatus, — epäile kaikkea — on tiedon kehityksen kannalta oikea. Mitä sitten tulee marxismi-leninismiin, niin minun on vaikea hahmottaa, mitä se todella täsmällisesti sisältää. On tietysti väärin esittää rajausvaatimuksia jatkuvasti kehittyvälle aatteelle, mutta toisaalta on oltava selvyys peruseriaateista. Marxilaisuus on nähdäkseni pohjimmiltaan yleinen rationaalisuuden muoto. Sen erottaa siitä edeltävistä maailmankatsomuksista tiedon historiallisuuden teoria. Se on maailmankatsomus, joka edellyttää myös oman muuttumisensa siten, että teoria voi tiettyjä perustotuuksia lukuunottamatta jatkuvasti transformoitua. Lisäksi marxilaisuus sisältää olemisen ja pitämisen suhteita, se edellyttää objektiivisten arvojen olemassaolon. Lisäksi sillä on kriteeri tiedon pätevyydelle, käytännön kriteeri. Se siis täyttää joka suhteessa historialliselle ra-

tionaalisuuden muodolle asetettavat vaatimukset. Mielestäni siitä, mitä totesin edellä ehdottomista uskomuksista ja tiedon suhteellisuudesta seuraa, että on turhaa kanonisoida enempää kuin on ajattelun rationaalisuuden kannalta olennaista. Siksi Leninin lisääminen Marxin perään on tarpeetonta. Lenin on luonut teorioita, jotka marxilaiset hyvin yleisesti tällä hetkellä hyväksyvät, mutta hän ei käsitäkseni ole muuttanut marxilaisen rationaalisuuden muodon peruseriaatteita. Kyse ei siis ole siitä, että marxismi-leninismi olisi hylättävä, se on vain käsitteenä toisella tasolla kuin marxilaisuus.

Vielä yksi aatteiden nimiin liittyvä ongelma on se, että helposti saadaan se käsitys, että ne ovat yhden tai kahden ihmisen työn tulosta. Ne siis viittaavat henkilöön enemmän kuin opin sisältöön. Tällaiset puutteet ovat sekä marxilaisuudessa että marxismi-leninismissä. Yksityksillä ihmisillä on tietysti suuri merkitys aatteiden kehittäjinä, mutta marxilaisen teorian mukaan historiaa luovat viime kädessä kuitenkin suuret kansanjoukot. Yksilö pystyy vaikuttamaan historian kulkuun kun hän tajuaa historialliset välttämättömyydet ja mahdollisuudet. Tämän vuoksi myös "marxilaisuus" viittaa tiettyyn porvarilliseen käsitykseen historiasta. Käsite, joka ei sisällä tällaisia puutteellisuksia, mutta joka ilmentää maailmankatsomuksen olemusta on tieteellinen sosialismi, käsite, jonka sisästä myös Kansandemokraattisten Opiskelijajärjestöjen piirissä on paljon keskusteltu. Tieteellinen sosialismi on vastakohta utopistiselle ja eettiselle sosialismille, vaikka se ei kielläkään utopioiden ja eettisten seikkojen merkitystä historian kehityksessä. Sen peruslähtökohtana on tieteellinen asennoituminen yhteiskunnan kehittämiseen, ihmisten toiminnan päämäärä, sosialismi. Se sisältää myös sosialistisen yhteiskunnan tieteellisen johtamisen.

Haluun asettaa vielä erään kysymyksen, joka ei ole tullut esille Soihdun artikkelissa, ei paljon muuallakaan, ja jonka järkevyyksin saattaa olla kyseenalainen. Se liittyy poliittisen järjestön jäsenkriteerien ja aatteellisen toiminnan perustan määrittämiseen. Onko meidän vaadittava järjestön jäsentä hyväksymään tiettyä käsitystä maailmasta, siitä millainen maailma tällä hetkellä on, tai onko meidän sen lisäksi hyväksyttävä vielä tietyt päämäärät, siis arvot ja normit, vain onko mahdollista että pääpaino asetetaan juuri päämääriin, siihen millaiseksi ihminen haluaisi tämän maailman, jotta se olisi hyvä. Tässä on tietysti pienoinen looginen epätäydellisyys. Tietoisuutta siitä miten asioiden pitäisi olla ei ihmisellä ole luonnostaan, vaan ainoastaan ideologisen työn vaikutuksesta ihminen pystyy käsitteellistämään omat toiveensa. Voisi kuitenkin ajatella, että päämäärä ja eettinen aspekti korostuisivat tiettyä maailmanselitystä enemmän. Käytännössähän asia on niin, että ihmiset liittyvät poliittiseen järjestöön juuri tietyn eettisin perustein ja tieteellinen maailmankatsomus syntyy vasta teorian opiskelun ja sen soveltamisen kautta.

Lähtökohtana joukkojärjestön suhteen pitäisi olla se, että ihmisen ei tarvitse liittyessään omata niitä valmiuksia, joita toimiminen järjestössä edellyttää, vaan tärkeintä on valmius toimintaan tiettyjen päämäärien puolesta. Yhtenä sovellutuksena tästä on näkemys siitä, että ihmisen ei tarvitse olla marxilais-leniniläinen tullessaan järjestöön vaan että hänen on ainoastaan oltava valmis opiskelemaan marxismi-leninismiiä ja myöhemmin omaksumaan se. Tällainen ajatus on kuitenkin täysin epärationaalinen. Ihmisen on hyväksyttävä sellaista, mitä hän ei edes tunne. Esittelemääni periaatetta on tässä sovellettu täysin irrationalisella tavalla.

Keskustelu on johtanut kirjoituksessani filosofisista järjestöllisiin ongelmiin,

minkä ei ehkä kaikkien mielestä pitänyt olla tarkoitus, mutta se oli myös kaiken lähtökohta. Artikkelini, jonka kommentin kommenttia olen tässä esitellyt oli poliittinen, erittäin poleeminen, eikä aivan tieteellistä analyysia kestävä. Olen kuitenkin esittänyt muutamia näkökantoja hengessä — näinkin voisi ajatella. Olen johtanut merkittäviin poliittisiin ongelmiin, jotka kansandemokraattisen opiskelijatyön voimistamiseksi on pystyttävä ratkaisemaan, nimittäin siihen, millainen järjestö parhaiten palvelee kommunistien ja muiden kansandemokraattien opiskelijatyötä ja sitä kautta suomalaisen yhteiskunnan kehittämistä yhä demokraattisemmaksi, ja lopulta sosialistiseksi ja kommunistiseksi. Tämä on yksi niistä kysymyksistä, joista mielestäni pitäisi keskustella. Toivottavasti jotkin ehdottomat uskomukset eivät estä tiedon kasvua tälläkin alueella.

Mistä meidän pitäisi keskustella?

On myönteistä, että viime aikoina on alkanut syntyä keskustelua, ei pelkästään tiettyjen yhteisöjen sisällä, vaan myös niiden välillä ja etenkin erilaisten aatesuuntien välillä. Tämä heijastaa yleistä yhteistyöhön hakeutumisen tendenssiä erilaisten demokraattisten voimien välillä. Jotta tämä tendenssi vahvistuisi ja kehittyisi oikeaan suuntaan, on osattava valita oikeat keskustelun aiheet ja muodot. Mielestäni edellä esittämäni ajatukset eivät välttämättä edusta parasta mahdollista tapaa avata keskustelu, ja siksi haluaisinkin, että yleisesti mietittäisiin sitä, millaisten aatteellisten kysymysten käsittely parhaiten edistäisi kansanvaltaisten voimien yhteistyön kehittämistä.

Esitän muutamia aiheita, joiden selvittäminen olisi mielestäni ehdottoman tärkeää.

Ensimmäinen, johon jo esim. edellisessä Soihdussa puututtiin, on sivistystyöhön liittyvät kysymykset, etenkin ne, jotka koskettavat liittolaispersoonaa. Mi-

tä merkitsee opiskelijoiden, sivistyneistön ja työväenluokan liitto? Kysymys ei mielestäni ole yksinkertainen, vaan se edellyttää sivistyneistön sosiaalisen rakenteen tutkimista, siinä esiintyvien aatteellisten virtausten analyysia, ja näihin liittyen koulutuksen ja tieteen aseman muuttamisen ennakkointia yhteiskunnan muutuksessa.

Toinen tärkeä kysymys, joka liittyy edelliseen, on liittolaispolitiikka yleensä, mitä merkitsee demokraattisen rintaman rakentaminen. Tämäkään ei varmasti ole edes teoriassa täysin selvä kysymys, ja oppia historiasta ja muiden maiden kokemuksista voitaisiin ottaa enemmän kuin tähän mennessä on otettu.

Viimeisenä, mutta ei suinkaan vähiten tärkeänä esitän keskustelua sosialismista, demokraattisesta tiestä sosialismiin, ja siitä tuoko esim. Antonio Gramscin hegemoniateoria suomalaisen keskusteluun jotain uutta, ja mikä tämän teorian mukaan on sivistyneistön osuus vallankumousprosessissa.

Edellä esitetyt teemat ovat sangen yleisiä ja ne ehkä kaipaavat konkretisointia, mutta uskon, että jos keskustelua niistä syntyy, konkretisointi kehittyy itsestään.

Juha Järvinen

Vielä kerran Leninismistä

Keskustelussamme on havaittavissa hienoista etenemistä. Erimielisyytemme leninismistä koskevassa kysymyksessä ei ehkä nyt ole aivan niin syvä kuin mitä se oli viime kevään Yhteisrintamien perusteella. Yksimielisyyteen emme kuitenkaan ole vielä päässeet, siksi vielä joitakin kommentteja.

Juha Järvisen kirjoituksen myöntelys liittyykin ennen muuta siihen, että olemme pääsemässä SOL:n ja KOJ:n välillä mielipiteenvaihtoon konkreettisista kysymyksistä ja vieläpä samalla foorumilla. Sillä voi tietysti olla myönteinen vaikutus yhtenäisyyskehitykseen, koska ongelmien konkreettinen erittely luo mahdollisuuksia myös erimielisyyksien ratkaisemiselle tieteellisen sosialismin pohjalta. Erimielisyydet voivat näin muuttua "mielipiteen kysymyksistä" tutkimisen kysymyksiksi.

Yhteisen lukijakunnan edessä kirjoittaminen antaa myös paremman kuvan eri osapuolten näkemyksistä ja niiden perustelujen syvällisyydestä kuin mitä on mahdollista lyhyiden lainausten — vaikka kuinka huolellisesti esitettyjen — välityksellä. Toivommekin siis SOL:n ja KOJ:n välisten erimielisyyksien ratkaisua etsivän keskustelun jatkumista.

Jäsenistä päämäärän vai päämäärästä jäseniin?

Juhan vastauksen ensimmäinen ydinongelma on kysymys vallankumouksellisen järjestön päämäärän, rakentamistavan ja jäsendemokratian keskinäisten suhteiden käsitteittämisessä. Juha lähtee rakentamaan järjestöä uuden jäsenen nä-

kölkulmasta, etence sitten järjestön aatteelliseen perustaan ja siitä järjestön päämäärään. Hänen pitäisi kuitenkin lähteä järjestön päämäärästä ja määrätellä aatteellinen perusta ja jäsenkriteerit sen perusteella.

Juhan etenemistapa uudesta tulokkaasta ja hänen tietoisuudestaan muihin järjestöllisiin kysymyksiin nimittäin tuomitsee järjestön vaistonvaraisuuteen. Hän unohtaa sen tieteellisen sosialismin aapistotuuden, että sosialistinen tietoisuus ei synny vaistonvaraisesti luokkataistelusta, vana se voi syntyä vain syvällisen tieteellisen tiedon perusteella. Vallankumouksellisen opiskelijajärjestön tehtävänä onkin nimenomaan tuon tietoisuuden tuominen opiskelijoille. "Tämä ei olisi tarpeellista, jos tuo tietoisuus syntyisi itsestään luokkataistelusta" (Lenin, Mitä on tehtävä, Valitut I, s. 307).

Tietoisuuden voi tuoda vain järjestö, jolla itsellään on vallankumouksellinen teoria. Mutta tuo teoria voi järjestöllä olla vain, jos se itse ei alistu vaistonvaraisuudelle. Sen vuoksi vallankumouksellisen järjestön rakentamisen lähtökoh- ta voi olla vain päämäärä ja vallankumouksellisen teorian omaksuminen, järjestön kaiken toiminnan perustaksi. Lenin totesi teoksessaan "Askel eteenpäin, kaksi askelta taaksepäin", että "täytyy osata laatia sellaiset organisaatio- suhteet, jotka turvaisivat tietynlaisen tietoisuustason ja järjestelmällisesti ko- hottaisivat tätä tasoa. (mt., s. 125).

Ylhäältä alaspäin, periaatteista jäse- neen päin rakennettu järjestö ei välttä- mättä ole millään tavalla ristiriidassa de- mokratismien kanssa. Vallankumoukselli- sen järjestön perustehtävästä, sosialistisen vallankumouksen suorittamisesta seuraa toimintayhtenäisyyden vaatimus.

Mutta mikä sitten voi tuoda toimin- tayhtenäisyyden ja turvata sen? Se ei voi perustua ulkoiseen pakkoon kuten ar- meijassa, sillä järjestö on vapaaehtoi-

nen liittoutuma. Juuri tämä armeijan ja puolueen oleellinen ero tekee kysymyksen mutkikkaaksi. Venäjän vallankumousliik- keen historiaan nojautuen Lenin kirjoit- taa teoksessaan "Vasemmistolaisuus las- tentautina kommunismissa": "Proletariaa- tin ehdoton keskitys ja mitä ankarin kuri ovat porvariston voittamisen perusehto- ja. — Eiköhän samalla kun kohotetaan tervehdyshuutoja neuvostovalalle ja bol- shevikeille, pitäisi useammin eritellä mitä vakavimmin niitä syitä, miksi bolshevikit pystyivät luomaan vallankumoukselliselle proletariaatille välttämättömän kurin?" (Valitut IV, ss. 189—90).

Lenin toteaa itse kurin ehdoksi: "En- siksikin proletariaatin etujoukon tietoi- suus ja uskollisuus vallankumoukselle, sen kestävyys, uhrautuvaisuus ja sankar-uus. Toiseksi tuon etujoukon kyky luo- da yhteyksiä, lähestyä ja vieläpä tietys- sä suhteessa sulautua työvätekevien mitä laajimpiin joukkoihin — kolmanneksi tuon etujoukon oikea poliittinen johto- työ, oikea poliittinen strategia ja tak- tiikka, sillä edellytyksellä, että mitä laa- jimmat joukot vakuuttuvat kokemuksen- sa nojalla tämän kaiken oikeellisuudes- ta — Ilman näitä ehtoja kurin luomis- yritykset raukeavat ehdottomasti tyhjiin, muuttuvat fraasiksi, irvailuksi." (Valitut IV, s. 190).

Lenin osoittaa vielä, että mainitut eh- dot saattoivat täytyä vain "kaikkein van- kimmalla teoreettisella perustalla, marxi- laisuuden perustalla". Nämä Lenin aset- tamukset osoittavat myös miksi on mah- dotonta luoda demokraattista sentralismia järjestöön, joka on aatteellisesti pluralis- tinen. Tällainen teesihän esitettiin KOJ:n viime keväänä julkaisemassa teesiluon- noksessa ja implisiittisesti se sisältyy myös Juhan perusteluihin, kun hän pu- huu "vallankumouksellisesta opiskelijoi- den joukkojärjestöstä" ja samanaikaises- ti katsoo, että järjestössä pitäisi voida

käydä erilaisista aatteellisista lähtökohdista käytävää keskustelua.

Koska poliittinen järjestö voi perustua vain vapaaehtoiseen yhteenliittymiseen on selvää, ettei toimintalinjan yhtenäistäminen ja keskittäminen voi perustua muuhun kuin yhtenäiseen aatteelliseen perustaan ja laajaan jäsenedemokratiaan, joka turvaa sen, että kaikki jäsenet tuntevat kaiken järjestön toiminnan perustelun ja ymmärtävät ne oikeiksi. Aatteellinen pluralismi johtaa väistämättä mahdollittomuuteen löytää yhteisiä arviointiperusteita asioille ja sitä kautta mahdollittomuuteen saavuttaa yksimielisyyttä luokkataistelun mutkallisissa tilanteissa. Demokraattinen sentralismi voi perustua vain näihin asioihin. sillä ketään ei voida järjestössä — siis viime kädessä vapaaehtoisesti — pakottaa toimimaan virheelliseksi näkemänsä poliittisen linjan puolesta.

Ja mitä tulee uuteen jäseneseen, hän ei suinkaan todellisuudessa joutu tullessaan järjestöön hyväksymään sellaista mitä hän ei tunne. Hänhän tulee vallankumoukselliseen järjestöön juuri siksi, että se on vallankumouksellinen järjestö. Tämä vaakaumus hänellä tietysti voi olla monista eri syistä ja se voi olla momentasoinen, mutta hän tulee mukaan nimenomaan taistellakseen vallankumouksen puolesta ja tutustuakseen vallankumoukselliseen teoriaan. Ja kuten sanottu, jos hän havaitsi tullessaan järjestöön, joka ei vastaa hänen ihanteitaan hän voi tietysti käyttää vapauttaan ja erota. Ja lopulta voisi kysyä Juhalta, mitä etua tässä suhteessa antaisi marxismi-leninismi käsitteen vaihtaminen marxismiin, pitäisiköhän siinäkin tapauksessa hyväksyä jotain "ennakolta"? /

Logiikkako ratkaisee?

Toinen Juhan perustelujen ydinongelma sisältyy ajatukseen, "että marxilai-

suus on laajempi käsite kuin marxismi-leninismi" ja siihen kytkeytyviin näemyksiin, että marxilaisuutta on kehitelty tieteellisesti muihinkin suuntiin kuin leninismiin. Asian juuri on siinä, että Juha ei sittenkään ole vielä loppuun saakka oivaltanut kysymystä absoluuttisesta ja suhteellisesta totuudesta ja "tieteellisyiden" kytkeytymistä juuri totuudellisuuteen.

Marxismin ja marxismi-leninismin keskinäisestä suhteesta esitin jo viimeksi, että marxismi-leninismin käsitteen omaksuminen perustuu siihen, että on voitu todeta, että Marxin ja Leninin dialektisen metodin ja teorian yleinen luonne on samanlainen. Ja että tässä suhteessa Leninismi on aitoa marxilaisuutta. Mutta leninismi käsitteen nostaminen marxismiin rinnalle kytkeytyy nimenomaan siihen, että leninismi on uuden aikakauden oloihin sovellettua marxilaisuutta. Tämä asettaa Juhan kysymyksen siitä, onko marxilaisuutta kehitetty muihinkin suuntiin kuin leninismiin tieteellisesti hiukan toiseen valoon kuin missä Juha sen esittää. Kysymys ei asetu muotoon, onko loogisesti mahdollista kehitellä marxilaisuutta muuhun suuntaan, vaan realisena, onko sitä todella kehitelty tieteellisesti muuhun suuntaan, ja mikä tämä suunta voisi olla?

Tällöin palaamme uudelleen kysymyseen absoluuttisen ja suhteellisen totuuden ja tieteellisyiden keskinäisiin suhteisiin. Kuten jo viimeksi totesimme, että siitä, ettemme voi saavuttaa lopullista totuutta ei seuraa se, ettemmekö tietäisi, mikä teoria on tällä hetkellä tieteen etummaisista saavutuksista vastaava ja mikä ei. Teesimme onkin, että tuo etummaissimman tieteen tasolla oleva teoria on juuri marxismi-leninismi. Tässä yhteydessä emme tietenkään voi todistaa teesiämme, sillä teorian todistaminen on liian laaja prosessi, jotta se voisi tapahtua pienen artikkelin puitteissa, varsinkaan kun

Juha ei ole voinut esittää yhtään varteenotettavaa kilpailijaa.

Mutta Juhan ongelmat tieteellisten yhteiskuntateorioiden moninaisuuden kanssa ilmeisesti johtuvat paljolti siitä, että hän ei kytkä tieteellisyyden käsitettä todellisuuteen. Mehän olemme käyttäneet tieteellisen yhteiskuntateorian käsitettä juuri siitä teoriasta, joka kaikkein oikeimmin kullakin historiallisella hetkellä on hahmottanut yhteiskunnallisen kokonaisprosessin.

Mutta Juha tuntuu käyttävän termiä tieteellinen aivan eri merkityksessä. Hän näyttää kutsuvan tieteelliseksi jokaista teoriaa, jota luotaessa on käytetty edes jossain määrin hyväksi tieteellisiä tutkimusmenetelmiä. Näiden perusteella voidaan kuitenkin luoda myös virheellisiä teorioita. Jos käsitettä käytetään näin, ne ovat tietysti tieteellisiä teorioita. Tällaisia voi tietysti olla moniakin. Mutta kysymys olikin siitä, mikä yhteiskuntateoria nyt olemassaolevista on lähinnä absoluuttista totuutta ja siten aikamme tieteellinen yhteiskuntateoria. Näin ollen jos Juha arvelee, että marxismi-leninisin tieteellisyys perustuu vain tieteellisyyden määritelmän analyysiin, hän erehtyy, sillä se perustuu tosiasiaassa vallankumousliikkeen käytäntöön, siihen, ettei mikään muu teoria kuin marxismi-leninismi ole kyennyt johtamaan sosialistista vallankumousta ja sosialismin rakennustyötä.

Puutteellisuudet absoluuttisen ja suhteellisen totuuden käsittämisessä ovat johtaneet Juhan myös omaksumaan kriittikittömästi Ahmavaaran "Yhteiskuntakybernetiikka" teoksesta jokaiseen maailmankatsomukseen muka sisältyvän "ahdottomien uskomusten" termin. Ahmavaara itsehän saa tämän käsitteen nimenomaan siksi, ettei hän käsitä absoluuttisen ja suhteellisen totuuden dialektiikkaa. Marxilaiset puolestaan voivat kyllä tunnustaa omien käsitystensä luonteen suhteellisina totuuksina, mutta samalla

he toki ymmärtävät sen, että oikeaksi todetuista tiedoista on pidettävä kiinni niin kauan kuin oikeampi teoria löydetään. Mutta totuuden puolustaminen virheellisiä väittämiä vastaan ei toki tarkoita, etteikö myös totuuksista voitaisi keskustella. Kannattaa toki muistaa, ettei Einsteinakaan luopunut omista teorioistaan vanhentuneiden hyväksi vain siksi, että tiesi, ettei hän varmaankaan ollut löytänyt lopullista totuutta.

Vielä hiukkasen pluralismista

Jos olen tulkinut oikein, Juha torjuu virheellisenä tieteellisten teorioiden tasarvoisuuden ja pitää oikeana teesiä tieteen luokkakantaisuudesta. Jos näin on, olen samaa mieltä. Mutta hänen sosialismia koskevassa kohdassa on edelleen sekannus.

On tietysti niin, että sosialististen maiden kansalaisille pitää olla — ja todellisuudessa onkin — oikeus omaan mielipiteeseensä. Siellä siis vallitsee mielipiteen vapaus. Mutta siitä ei seuraa, etteikö tieteellisen sosialismin teorialla olisi johtavaa roolia sosialistisessa yhteiskunnassa. On muistettava, että työväenluokka on sosialistisen yhteiskunnan johtava luokka ja sen puolue on yhteiskunnan johtava ja suuntaava voima. On tietysti selvää, että myös työväenluokan tieteellinen maailmankatsomus on silloin yhteiskunnan johtava ideologia.

On muistettava myös, että sosialismi eroaa kapitalismista siinä suhteessa, että sosialistinen yhteiskunta täytyy tietoisesti rakentaa, se ei synny automaattisesti kapitalismin uumenista siten kuin kapitalismi syntyi feodalismin uumenista. Samalla on muistettava, että sosialismin lainmukaisuudet ovat myös objektiivisia, ne ovat siirtymäkauden ja sosialismin rakentamisen myötä yhteiskunnan objektiiv-

visista tekijöistä löydettävissä. Ne eivät ole jotain vapaasti keksittävää. Siksi sosialismin rakennustyö voi onnistua vain tieteellisen yhteiskuntateorian perustalla ja juuri siksi sosialismin rakentaminen vaatii marxilais-leniniläisen puolueen johtavaa osuutta. Siksi myöskin tieteellisen sosialismin teorian johtavan aseman kieltäminen sosialismin rakennustyössä on yhtä kuin sosialismista kieltäytyminen.

Toteuttakaamme Marxin

11. Feuerbach-teesi

Juhan kirjoituksen kolmas ongelma on se, että hän irroittaa marxilaisuudesta käyttävän väittelyn kokonaan historiasta, ja tyytyy tarkastelemaan sitä vain "yleisenä rationaalisuuden muotona". Kuitenkin tällä hetkellä esiintyy monia marxilaisuuden "tulkintoja", teoreetikkoja, jotka väittävät edustavansa aitoa marxilaisuutta. Tässä mielessä voidaan myöntää mahdollisiksi erilaisia Marx-tulkintoja. Ovathan ne itse olemassaolollaan osoittaneet itsensä mahdollisiksi. Mutta vallankumousliikkeen kannalta on oleellista kytkä ne kysymyksen tulkintojen oikeellisuudesta. Tällä hetkellä voidaan perustellusti väittää, että "tulkinnat" ovat virheellisiä, että ne itse asiassa ovat vain porvarillisen ideologian kuljettamista vallankumoukselliseen teoriaan. Ja että vain marxismi-leninismi jatkaa Marxin ja Engelsin työtä saman materialistisdialektisen metodin ja teorian mukaisesti.

Juhan "puhtaan loogisesta" ajatteluvasta seuraa se, että kun todellisuudessa porvaristo yrittää orjuuttaa työväenluokkaa aatteellisesti taistelemalla myös marxilaisuuden sisällä hänen "yleisen rationaalisuuden muodon" määrittelyt jättävät joukot vastausta vaille kysymyksessä pidämmekö tosiasiaa näitä "tulkintoja" oikeina.

Toiseksi jos jätämme Leninin panoksen esittämättä, jos sivuutamme Leninin teo-

reettisen työn, palautamme keskustelun vallankumouksellisesta teoriasta sille tasolle, jolla se oli 1800-luvun puolivälissä ja loppupuolella. Näin häivytetään juuri se paljon puhuttu teorian kehitys ja samalla leikataan siivet mahdollisuudelta kehittää sitä edelleen.

Kannattaa muistaa, että kun Marx kirjoitti vuonna 1845 Feuerbach-teesinsä ja totesi, että "Filosofit ovat vain eri tavoin selittäneet maailmaa, mutta tehtävänä on sen muuttaminen", hän asetti tällöin tehtävän filosofian ja tieteen muokkaamiseksi niin, että ne todella voisivat toimia maailman muuttamisen välineenä. Hän otti ensimmäisiä askeleita tähän suuntaan, kun hän Pääomassa selvitti kapitalistisen yhteiskunnan lainalaisuudet. Mutta teorian kehitys ei pysähtynyt siihen, eikä Feuerbach-teesin realisoiminen pysähtynyt siihen. Jo Marxin monissa teksteissä, mutta erityisesti Leninin teoksissa tutkitaan nimenomaan niitä voimia, jotka voivat muuttaa maailmanhistorian, vapauttaa ihmiskunnan kapitalismin "sokeitten" lainalaisuuksien kahleista ja alistaa yhteiskunnan voimat ihmisen tietois-
sen toiminnan alaiseksi.

Kysymys ei siis asetu niin, että kumpi on parempaa dialektiikkaa, Marxin Pääoma vai Leninin Mitä on tehtävä? Kyse on siitä, että nämä teokset tutkivat yhteiskunnan eri puolia, soveltavat samaa materialistisdialektista teoriaa eri kysymysten tutkimiseen.

Kun tutkit Juha Järvisen tai monen muun teoreetisointia, joutuu toteamaan, että syvempi vallankumouksellisen teorian historian tuntemus auttaisi ratkaisemaan esiintyvät vaikeudet. Ja miksi pyöriskellä ongelmissa, joiden ratkaisu on jo löytynyt, eikä pikemmin pitäisi ottaa oppia Leniniltä ja hyökätä niiden ongelmien kimppuun, jotka todella odottavat vielä ratkaisuaan.

Jos kieltäydymme tästä olemassaolevasta perinnöstä muistutamme epäile-

mättä erästä Leninin karrikoimaa tyyppiä: "Miten paljon meillä onkaan viime aikoina ilmestynyt sosialidemokraattisia Lomonosoveja." huomautti kerran eräs toveri tarkoittaen monien 'ekonomismiin' taipuvaisten henkilöiden hämmästyttävää pyrkimystä päästä välittömästi 'omalla järjellään' perille suurista to- tuuksista — ja samalla sivuuttaa huomiotta suurenmoisen ylenkatseellisesti kuin luontainen nero kaikki se, mitä vallan- kumouksellisen liikkeen aikaisempi kehitys on jo antanut" (Lenin: Mitä on tehtävä, Vaitut I, s. 329).

Lopuksi: Juha Järvisen ehdottamat keskusteluteemat ovat hyviä. Toivomme niistä perusteltuja keskustelupuheenvuoroja ja olemme myös valmiit niitä julkaisemaan.

Pertti Rovamo

Intellektuellin ja työväenluokan suhteesta

Julkaisimme edellisessä numeros- sa esittelyn Seppo Toivialsen kir- jasta Nuori Lukács, esittelyn, jossa keskityttiin tarkastelemaan aihetta sivistyneistöproblemana ja tuo- maan tämä ongelma lähemmäksi suomalaisen sivistyneistön nykyistä tilannetta. Julkaisemme sille seu- raavassa jatkoksi Esa Sirosen prob- lematisoivan puheenvuoron intellek- tuellin ja työväenluokan suhteesta. Sirosen pohtii lähinnä kysymystä marxisin teoreettisesta ja organi- satorisesta sitovuudesta yksilön kannalta.

Sirosen torjuu sekä individualis- min politiikassa että vajoamiseen yksityiseen ajatteluun, subjektiivisen mielivallan tieteessä. "Tieteellisellä tiedolla on ylipäänsä 'pakottava' luonne, se asettuu yksityisen tiede- miehen subjektiivisen mielivallan vastakohdaksi. Ja tiede kollektiivi- sena pyrkimyksenä tulee tässä suhteessa ällistyttyvän lähelle työläis- ten organisaatiota", kirjoittaa Siro- nen viitaten eräseen länsisaksalai- seen artikkeliin. Mutta samalla hän korostaa, ettei teoreettinen sitovuus ja poliittinen kuri voi syntyä ilman omakohtaista kriittistä opiskelua. Ja omakohtainen marxisin omak- suminen merkitsee opiskelun suun- taamista marxilaisen ajattelun, tie- teellisen sosialismin lähtökohtien omaksumiseen eikä valmiiden tulos- ten toistamiseen: "Vain omakohtai- sen tarkistamisen kautta saavute-

tulla välttämättömyyden tiedostamisella syntyy sosialistisen kollektivin ja sen käytännön todellinen kestävä sitovuus", päättää Sironen puheenvuoronsa.

Sironen sekä asettaa että ratkaisee ongelman lähinnä teoreettisena kysymyksenä. Tulemme jatkamaan keskustelua aiheesta seuraavissa numeroissa. Samalla tulemme kiinnittämään huomiota teoreettisten pohdintojen ohella sellaisten toimenpiteiden hahmottamiseen, joilla opiskelija- ja sivistyneistöliikkeen piirissä käytännössä voitaisiin entistä paremmin ratkoa teorian omaksumisen sekä teorian ja käytännön välityksen ongelmia.

Sironen puheenvuoro on pidetty alustuksena Tutkijaliiton Jyväskylän osaston seminaarissa ja se on julkaistu aikaisemmin Jyväskylän ylioppilaslehdessä. — Toimitus.

Koska emme voi kovin paljoo ylittää maailmaa, meidän on välttämätöntä muuttaa sitä. Mutta pelkkinä yksityishenkilöinä olemme varsin voimattomia — keskinäinen kilpailu tekee yrityksemme tyhjiksi. Puheenvuoroni lähtökohta on sellainen tilanne, jossa yhteiskuntamme intellektuelli, porvaristosta tai työväenluokasta lähtöisin mutta kuitenkin intellektuellin sosiaalisen aseman leimaama, on radikaalin itsekritiikin kautta johtunut tiedostamaan sen välttämättömyyden, että henki yksin ei ole historian moottori. Tai Walter Benjaminin sanoin, että vallankumouksellinen taistelu ei ole kapitalismin tai hengen välistä, vaan kapitalismin ja proletariaatin välistä kamppailua. Siis että maailman muuttaminen tarvitsee sosiaalisen perustan, todellisen historiallisen subjektin, että tie sosialismiin voidaan taivaltaa vain organisoidusti. Puhun tällaisen intellektuellin ja työväenluokan suhteesta.

Tämä on tärkeä teema myös Seppo Toivaiasen kesällä ilmestyneessä kirjassa, jossa tarkastellaan nuoren Lukácsin ominaiteista kehitystä porvarillisesta intellektuellista marxilaiseksi. Tätä arvioidaan niiden kahden normin näkökulmasta, jotka Marx ja Engels muotoilivat vuonna 1879 seuraavasti:

"On kehityksen kulkuun perustuva, välttämätön ilmiö, että myös tähän asti hallinneesta luokasta liittyy ihmisiä taistelevaan proletariaattiin ja tuo mukanaan valistuksen aineksia (Bildungselemente)... Tässä on kuitenkin korostettava kahta asiaa: Ensiksi täytyy näiden ihmisten hyödyttääkseen proletariaattia liikettä tuoda mukanaan todellisia valistuksen aineksia... Toiseksi. Jos tällaisia ihmisiä muista luokista liittyy proletariaariseen liikkeeseen, on ensimmäinen vaatimus, että he eivät tuo mukanaan porvarillisten, pikkuporvarillisten jne. enakkoluulojen jäänteitä, vaan omaksuvat väärentämättömänä proletariaarisen katso-
mustavan."

Palaan ensimmäiseen normiin: mitä ovat nämä todelliset valistuksen ainekset? Juuri ilmestyneestä Matti Juntusen ja Lauri Mehtosen kirjasta Ihmistieteiden filosofiset perusteet opimme, että olisi mekaanista ymmärtää filosofian tai min-
kä tahansa kunnollisen ajattelun tuottavan näitä vain tuloksina. Pikemminkin todellisia valistuksen aineksia on itse tämä ajattelu, josta em. kirjan kirjoittajat omasta näkökulmastaan sanovat näin: "se on prosessi, jota voidaan tietyissä rajoissa opettaa ja johon voidaan kasvattaa. Sellaisen opetuksen ja kasvatuksen onnistuminen näkyy aina kasvatettavan omakohtaisena ajatteluna, joka saattaa kääntyä myös kasvat-
tajaa vastaan" (s. 12.).

Jos ja kun aiomme käyttää oman ajattelun, persoonallisuuden ja täysi-ikäisyyden käsitteitä nykyisen kapitalismin so-

sialistisessa kritiikissä koko sillä kasvavalla kriittisellä potentiaalilla, jonka nämä ideat saavat sitä mukaa kun monopolikapitalismi ja sille perustuva mainonta ja manipulaatio etenevät, on meidän turvattava oma selustamme, osoitettava niille konstrukttiivinen ratkaisu itse työväenliikkeessä. Eikä siihen riitä viittaus sosialistista persoonallisuutta sosialismissa käsittelevän kirjallisuuden kasvuun, vaan kysymys on ratkaistava tässä ja nyt. Edellä olleesta voimme nyt asettaa sen kysymyksenä intellektuellin ja työväenliikkeen suhteesta, joka on omalla tavallaan jännittynyt erikoistapaus yksilön ja kollektiivin suhteesta työväenliikkeessä. Tästä teemasta ovat Friedrich Tomberg ja W. F. Haug käyneet vastikään keskustelua länsiberliiniläisessä *Das Argument*-aikakauslehdessä. Käytän keskustelua referoivasti hyväkseni.

Yksilön oikeudet vai kollektiivin vaatimukset

Se erikoinen marxismin uudelleeneläminen, mikä liittyy 1960-luvun opiskelijaliikkeen myöhäisvaiheeseen, on tehnyt kysymyksen yksilön, erityisesti intellektuellin oikeuksien ja sosialistisen kollektiivin vaatimusten sopusointuun saattamisen mahdollisuudesta uudelleen ajankohitaiseksi tavalla, jolle on vertaa aikaisemmin vain maailmansotien välisellä ajalla siellä, missä marxismi voitti alaa älymystöpiireissä. Tuolloin mm. Bertolt Brecht oli tällaisen dilemman edessä ja yritti löytää sille ratkaisua. Näistä Brechtin problematisoinneista on Haugin mukaan nykyajalla paljonkin hyödyllistä opittavaa. Eris näistä opeista kuuluu: "Asialla on paradoksaalisesti puhuen kaksi puolta: Ensiksi, että vaihtoehto yksilö-kollektiivi on väärä. Toiseksi, että välttämätön ristiriita ei ole ratkaistavissa vain toisesta kohtiastaan käsin." Siis ei liian nopeasti eikä yksin kollektiivin tai yksin yk-

silön puolelta. "Joko elää itselleen tai uhrata itsensä sosialismille" on väärä vaihtoehto, "mutta intressien ristiriita on silti olemassa", kirjoittaa Haug.

Ristiriidan väärää, yksipuolista ratkaisua voisi Tombergia mukaillen merkitä, että toisaalta ennenaikaisesti riisutaan marxismilta se sitova ja velvoittava luonne, mikä seuraa siitä, että se on työväenluokan tieteellinen maailmankatsomus, että siis luovutaan ja vajotaan, ei yksilölliseen vaan yksityiseen ajatteluun; tai toisaalta, että mukaudutaan marxismiin annettuna järjestelmänä ja jonkinlaisena uskonyhteisönä. Haug pyrkii kehrittelemään ajatuksia, jotka mahdollistaisivat ajattelun autonomian ja tieteellisen maailmankatsomuksen dikotomian ylittämisen antamatta kuitenkaan kummallekaan kohtiolle etusijaa.

Haugin toteama ongelma ilmenee jo siinä, että kollektiivia ei ole ensin perustettava, vaan yksilö, yksityinen intellektuelli näkee sen jo olemassa olevana edessään, työväenliikkeenä ja sen organisaatioina. Eivätkä nämä työläiset ole kokoontuneet luokaksi vapaaehtoisesti, vaan kuten Marx ilmaisi, pääoman "kollektiivisen voiman" pakottamina. Ja ne poliittiset organisaatiot, joihin työläiset ovat päätyneet, ovat myös rakenteeltaan ja tehtäviltään tämän saman pakon käytännöllisesti määräämiä.

Samoin on laita ajattelun alueella. Sieläkin on yksilöllä vastassaan kollektiivi, "proletaarinen katsomustapa", jolla on tietty konkreettinen hahmo. Engels kirjoittaa: "Nykyaikainen sosialismi on sisälöltään lähinnä tulos niistä havainnoista, joita on tehty toisaalta nykyisessä yhteiskunnassa vallitsevista omistavien ja omistamattomien, kapitalistien ja palkkatyöläisten luokkavastakohtista ja toisaalta tuotannossa vallitsevasta anarkiasta." Tämän nykyaikaisen sosialismin luonne on sitova, koska se väittää olevansa myös tieteellinen maailmankatsomus.

Sosialismin tieteellisyys on itse tarkistettava

Palaamme intellektuelliin. Tässä vaiheessa on aihetta tarkentaa mitä tarkoitetaan intellektuellilla. Tätä käsitettä ei ole syytä rajoittaa henkistä työtä tekeviin ihmisiin tai ryhmiin, vaan voimme pitää ketä tahansa intellektuellina siinä määrin kuin hän omistautuu tiedon tuottamiseen ja tulkintaan. Onko jokin henkilö intellektuelli riippuu hänen tosiasiallisesta toiminnastaan. Opettaja, käyttäkseni erästä Robert Mertonin esimerkkiä, joka pelkästään välittää oppikirjojen sisältöä, tulkitsematta ja soveltamatta sitä, on yhtä paljon intellektuelli kuin radiokuuluttaja, joka lukee hänelle kirjoitettua tekstiä. Vastaavasti työläiset, kuten Lenin huomauttaa artikkelissaan Mitä on tehtävä, jotka osallistuvat sosialismin teorian kehittämiseen, eivät osallistu siihen työläisinä vaan sosialismin teoreetikoina. Miten nyt kenen tahansa intellektuellin eikä vain intellektuellin, jonka erityinen ammattispesifisti kehittynyt kyky on omakohtainen ajattelu, tulisi suhtautua työväenluokan yhteisen luokkaintressin määräämään tieteelliseen maailmankatsomukseen?

Tähän Lenin antaa vihjeen em. artikkelissaan. Hänen tulee "pitää alati mielessään, että siitä lähtien kun sosialismista on tullut tiede, sitä on myös tieteenä käsiteltävä, ts. sitä pitää tutkia". Koska tämä maailmankatsomus esiintyy sitovana ja velvoittavana tieteellisyytensä perusteella, niin yhtä vaativasti on myös vastaanottajan astuttava tätä teoriaa vastaan ja tarkistettava, pitääkö se paikkansa. Tämä tarkistettavissa olemisen vaatimus ei luonnollisesti koske vain teoriaa, vaan samalla oikeudella sosialistisen puolueen politiikkaa, sen organisaatiota ja toimenpiteitä. Mutta: onko tällainen tarkistamisen vaatimus sitten sovitettavissa yhteen tarvittavan kurin kanssa? Vaati-

mus omakohtaisesta tarkistamisesta merkitsee kriittisen asenteen ottamista. Hajoittaako se kaiken sitovuuden, veloituksen ja tuo individualismia politiikkaan? Vastaus on ei. Itse asiassa vain näin voikin toteutua sellainen sitovuus ja kuri, joka sopii sosialismille, joka on tiedettä tai ei sitten mitään.

Problemana on marxismin teoreettinen ja organisatorinen sitovuus. Kuinka se on pohjustettu yksilölle, kysyy Haug ja vastaa — se on pohjustettu välttämättömyyden tiedostamisella, sillä hegeliläisellä näkemyksellä, että vapaus on saavutettavissa vain välttämättömyyden tiedostamisen kautta, mikä pätee myös marxismissa, kuten Engels on nimenomaisesti esittänyt. Tieteellisellä tiedolla on ylipäänsä "pakottava" luonne, se asettuu yksityisen tiedemiehen subjektiivisen mielivallan vastakohdaksi. Ja tiede kollektiivisena pyrkimyksenä tulee tässä suhteessa ällistytävän lähelle työläisten organisaatiota, kirjoittaa Haug.

"Ajattelu, joka todella pyrkii totuuteen", kirjoittaa Tomberg, "ei voi enää olla huomaamatta työväenluokan ja sen liittolaisten maailmanlaajuisen vallankumouksellisen liikkeen maailmankatsomusta, vaan sen on asetuttava sen kannalle." Mutta pelkkä sen epäitsenäinen toistaminen, mikä kulloinkin tieteellisenä maailmankatsomuksena esitetään, ei ole paljon arvoista. Myös tieteen tulosten reseptiivisessä omaksumisessa ilman omakohtaista tarkistamista hävitetään juuri näiden tulosten tiedeluonne. Kuinka sitten tieteellinen maailmankatsomus on tarkistaen opiskeltava, jotta sitä ei vain opittaisi, vaan myös käsitettäisiin?

Kuinka sitten voimme tarkistaa marxismin

Tämä saavutetaan sillä erikoisella tieteellisellä esitystavalla, "johtamisella", jota Marx käyttää erityisesti poliittisen ta-

loustieteen kritiikissään. Mitä ovat tulokset ilman niiden johtamista? Onko oikea vielä silloinkin oikea, kun se vain uskotaan sen sijaan, että se johdettaisiin? Mikä muu erottaa oikean väärästä, ellei juuri oikean johtaminen? Ja kuinka vois arvioida jonkin johtamisen oikeellisuutta, ellei sitä ole perusteltu käytännöllisesti?, kysyy Haug. Johtamisen on alettava sieltä, missä me olemme, nimittäin jokapäiväisen elämäntätömmekokemuksista. Muutenhan teoria ei olisi kenen tahansa tarkistettavissa ja julkisuus olisi jo etukäteen rajoitettu. Vain näin esitetty ja käsitetty teoria voi vaihtaa tietoisuutta luovasti. Kuinka Pääoma on tästä mallinomainen esimerkki, sitä Haug on tarkastellut pedagogisesti ansiokkaassa kirjassaan Vorlesungen zur Einführung ins 'Kapital' (Köln, 1976).

Vain tällainen johtamisen metodi, jonka usein näkee korvattavan klassikkojen siteeraamisella, on marxismien tutkimisen ja opiskelun tapana sopusoinnossa niiden vanhan Engelsin terävien tietoteoreettisten huomautusten kanssa, joissa hän varoitti tiedostamisen lähtökohdan ja lopputuloksen nurinpäin kääntämisestä. Haug kirjoittaa: niin välttämättömästi kuin tarvitsemmekin abstraktiokymme tuloksia, niin vahingollisiksi ne tulevat heti, kun käytämme niitä niiden lopputulosluonnetta tiedostamatta, ts. kun käytämme niitä periaatteina. Dialektisen materialismin saattaminen periaatteiden muotoon, niin teki Eugen Dühring.

Dialektis-materialistisen teorian itsetietoisuuteen kuuluu — ja jälleen saamme kiittää Engelsiä klassisesta formuloinnista —, että se ei esitä mitään suljettua ja maailman jatkuvaan muutokseen nähden lopullisesti valmista oppijärjestelmää. Tämä yksinkertainen, dialektisesti itsestään selvä ajatus, joka on dialektis-materialistisen maailmankatsomuksen kantava aines, on jotain valtavan vapauttavaa, kirjoittaa Haug.

Dialektisessa materialismissa kielletään yleisten opinkappaleiden pieninkin itenäistyminen kokemuserustaansa vasten, josta yksin ne ovat peräisin. Abstraktiot ja käsitteet ovat tutkimuksen ja poliittisen käytännön johtolankoja. Kun käsitämme ne abstraktioprosessin lopputuloksina, käsitämme ne tällöin koskaan lopumattomana prosessina. Tästä seuraa, että jokaisen oikean marxismien tieteellisen maailmankatsomuksen ymmärtämisen täytyy käsitellä ne prosessina, jonka kehittymistä ja kehittämistä on vaadittava sen sijaan, että sitä pelättäisiin.

Sosialistinen kollektiivi tarvitsee ajattelevia yksilöitä

Joka tapauksessa, Haug kirjoittaa, vain yksilö ajattelee, ajattelevien yksilöiden kollektiivi keskustele ja päättää. Olisi absurdia päättää, kuinka ja mitä ajatellaan. Se mistä päätetään, on yhteisen toiminnan tapa. Ajatuksista keskustellaan, mikä voidaan käytännöllisesti ymmärtää vain niin, että niitä tutkitaan suhteessa niiden panokseen ongelmien ratkaisemisessa ja suhteessa kumoamisyritysten onnistuneeseen torjumiseen. Tämän keskustelun tulokset, käytännölliset väitteet ja kestäviksi osoitetut teoreettiset käsitykset edustavat siten eräänlaista "kollektiivista objektiivisuutta".

"Itse suoritettu tarkistus" ja "oma ajattelu" eivät siis ole ristiriidassa sosialismin kanssa, päinvastoin. Sellainen ihminen olisi ajan oloon varsin huono ja epäluotettava sosialistisen kollektiivin jäsen, joka pyrki luopumaan omakohtaisesta ajattelustaan. Vain omakohtaisen tarkistamisen kautta saavutetulla välttämättömyyden tiedostamisella syntyy sosialistisen kollektiivin ja sen käytännön todellinen ja kestävä sitovuus.

Esa Sironen

Raportteja

Sorsan hallituksen "elvytysbudjetti"

Tämän hetken talouspoliittinen linja ei ole sattuma. Kyseessä on jo pitkään harjoitettu, johdonmukainen talouspoliittinen linja. Tämän toi selvästi esiin valtiovarainministeri Paul Paavela (sos. dem.) todetessaan Korpilammen superseminaarissa 5. 9. Sorsan hallituksen ns. elvytysohjelmasta: "Tämä nykyisessä hallituksessa yksimielisesti hyväksytty ohjelma on itse asiassa kolmas siinä hallituksen laajojen talouspoliittisten periaatepäätösten sarjassa, mikä alkoi runsas pari vuotta sitten; aiemmat vastaavat päätökset tehtiin 11. 3. 1975 ja 1. 4. 1976."

Sorsan hallitus hyväksyi 11. 3. 1975 ns. 9 kohdan säästöohjelman, jossa toteutettiin huomattava osa suurpääoman etujärjestöjen elokuussa 1974 julkistaman "mätäkuun ohjelman" vaatimuksista. Hallituksen ohjelmassa määriteltiin talouspolitiikan linjaksi:

- kotimaisen kysynnän rajoittaminen
- investointien tukeminen
- valtion ja kuntien menojen rajoittaminen

Ohjelmaa arvioidessaan SKP:n keskuskomitea totesi, ettei se puutu taloudellisten ongelmien todellisiin syihin: "Hallituksen ohjelma hidastaa sosiaalista kehitystä, lisää työttömyyttä ja kiihdyttää inflaatiota. Suurpääoman vaatimuksen mukaisesti supistetaan erityisesti rakennustoimintaa, jarrutetaan peruskoulun ja kansanterveyslain toteuttamista ja yleensä yhteiskunnallista uudistustyötä." Arvio on osoittautunut oikeaksi.

Toinen Paavelan mainitsemista ohjelmista oli 1. 4. 1976 Miettusen enemmistöhallituksen hyväksymä talouden "tasapainoittamisohjelma" ja 27 kohdan säästöohjelma. Se vahvisti 9 kohdan säästöohjelman talouspoliittisen suuntauksen: investointien turvaaminen ja sen kääntöpuolena kotimaisen kysynnän sekä valtion ja kuntien menojen rajoittaminen.

Tälle perustalle rakennettiin valtion budjetit vuosille 1976 ja 1977. Kansan Uutiset totesi aivan oikein vuoden 1976 budjettiesityksestä, että kyseessä on "todellinen kuristusbudjetti" (KU 11. 10. 75) ja että vuoden 1977 "budjettiesityksen linja on pääomaa suosiva ja palkan-saajaväestöä sortava". (KU 16. 10. 76).

Harjoitettu talouspoliittinen linja tuomittiin selväsanaisesti SKP:n keskuskomitean 21. 11. 1976 hyväksymässä asiakirjassa "Demokraattinen tie ulos kriisistä". Keskuskomitean kokouksessa 25. 4. 1977 nykyinen työvoimaministeri Arvo Aalto totesi Miettusen vähemmistöhallituksen ja työnantajien vaativan, että pääpaino olisi siirrettävä "kulutuksesta investointeihin, nimenomaan yksityisen sektorin investointeihin. Karu totuus on, että näillä keinoilla ei suurtyöttömyyttä ja muita taloudellisia ongelmiamme pystytä nykyoloissa poistamaan." (Päivän Posti 1977:4).

"Elvytysohjelma"

Tämän vuoden toukokuussa poliittiset asetelmat hieman yllättäen muuttuivat, kun muodostettiin Sorsan viiden puolueen hallitus. SKP:n keskuskomiteassa hallitukseen osallistumisesta äänestettiin. (Ks. Taisto Sinisalo: Sorsan hallituksen synty ja nykytilanne. Soihu 1977/3). Entä kuinka kävi talouspolitiikan?

Hallitus antoi lyhyen ohjelmajulistuksen, jossa talouspolitiikan tärkeimmäksi

tehtäväksi asetettiin "tuotannon elvyttäminen ja työttömyyden tehokas vähentäminen". Julistuksessa mm. siunataan liikevaihtoveron korotuksen jatkaminen, pyritään siihen, ettei työehtosopimuksia tarkisteta ja aiotaan jatkaa yritysverotuksen kehittämistä siten, että "edistään yritysten kilpailu- ja työllistämismahdollisuuksia".

Ohjelmajulistus totesi, että tarvitaan "pitkäjänteistä ja määrätietoista talouspolitiikkaa". Juhannuksen alla hallitus sitten selvensi millaista sen "pitkäjänteinen ja määrätietoinen talouspolitiikka" on. Tuolloin julkistettiin ns. elvytyspaketti eli "hallituksen periaatepäätös talouspolitiikan tavoitteista, toimintalinjasta ja lähiajan taloudellisista elvytystoimenpiteistä". Siinä on hahmotettu talouspolitiikan linja vuoteen 1982 asti sekä välittömät talouspoliittiset toimet. "Elvytysohjelma" osoittaa selvästi, ettei nykyinen hallituksen linja merkitse käännettä talouspolitiikassa, vaan se on, kuten Paavela Korpilammella totesi, uusi askel harjoitetun suurpääoman etujen mukaisen talouspolitiikan noudattamiseksi.

Ohjelman keskeiseksi tavoitteeksi asetettiin "tuotantomme kansainvälisen kilpailukyvyn parantaminen" ja samaan hengenvetoon vaaditaan kulutuskysynnän rajoittamista ja työehtosopimusten tarkistamisesta pidättäytymistä.

Ohjelmassa esitettiin pitkä luettelo täsmällisiä toimenpiteitä, joilla parannetaan "yritysten kilpailukykyä ja kannattavuutta" eli suomeksi sanottuna — vähennetään yritysten lakisääteisiä maksuja ja veroja. Seuraavassa luettelaa tärkeimmät toimenpiteet. Suluissa on ilmoitettu toimenpiteiden työnantajille tuoma hyöty. (Kauppalehti 6. 9. 1977):

1. Työnantajien sairausvakuutus- ja lapsilisämaksuja alennetaan kumpaakin puolella prosenttiyksiköllä 1. 10. 77—30. 4. 78 väliseksi ajaksi. (340 milj. mk)

2. Työnantajien työeläkemaksuja alennetaan vuodeksi 1978 yhdellä prosenttiyksiköllä. (815 milj. mk)

3. Nestemäisten polttoaineiden varmuusvarastointimaksu poistetaan 15. 6.—21. 12. 1977 väliseksi ajaksi. (110 milj. mk)

4. Suhdannelaina- ja suhdanneavustusjärjestelmää jatketaan vuoden 1978 loppuun. (1977 5 milj. mk)

5. Myönnettään 20 miljoonan markan lisämääräraha vientituotteiden markkinointiin, vientikoulutukseen sekä teollisuuden tutkimustoimintaan.

6. Yritysten jakamien osinkojen perusteella myönnettävää vähennysoikeutta korotetaan. Samalla kiirehdiään elinkuonoverotuksen rakenteen kehittämistä ja korostetaan erityisesti, ettei se "saa johtaa yritysverotuksen kiristymiseen".

7. Teollisuuden talonrakennusinvestoinnit vapautetaan liikevaihtoverosta 1. 8. 1977—31. 3. 1978 aloitettavien rakennusten osalta. (200 milj. mk).

Lisäksi INRA:n ja KERA:n kautta kanavoidaan rahaa yrityksille.

Epätäydellisenkin laskelman mukaan työnantajat hyötyvät elvytyspaketista 1.5 miljardia markkaa! Ei ihme, jos sitten valitellaan rahan vähyyttä, kun on kyse sosiaalisista uudistuksista.

Hallituksen lähiajan talouspoliittinen ohjelma on siis varsin konkreettinen yritysten tukemisen osalta. Sen sijaan osikon "kotitalouksien ostovoiman turvaaminen" alla viljellään surullisen tuttua hallitusohjelma-kieltä: Hallitus "kiinnittää erityistä huomiota", "selvittää mahdollisuudet" jne. Ainoa konkreettinen toimenpide on lapsilisien korottaminen 1. 10. 77 10 % ja 1. 4. 78 5 %, mikä ei kuitenkaan palauta lapsilisien reaaliarvoa ennalleen. Lisäksi valtion kulutusmenojen kasvu rajoitetaan 2 %:iin.

Elvytyspaketti merkitsee uutta vaihetta suurpääoman talouspoliittisten vaati-

musten toteuttamisessa. Yrityksille valtion budjetin kautta ohjattu tuki on huomasti kasvanut 1970-luvulla yritysten verotuksen samalla keventyessä. Nyt tätä politiikkaa täydennetään myöntämällä yrityksille helpotuksia lakisääteisten verojen ja maksujen suhteen.

Budjetin sisältö

Hallituksen elvytyspaketissa esitetyistä toimista on osa kirjattu jo annettuun lisäbudjettiesitykseen. Samaa "elvytyspolitiikkaa" on suoritettu devalvaatio. Ohjelman varsinainen sato korjataan kuitenkin hallituksen ensi vuoden budjettiesityksessä. Siinä todetaan yksiselitteisesti: "Vuoden 1978 tulo- ja menoarvioesityksen keskeisin talouspoliittinen tehtävä on toteuttaa 23. 6. tehdyn periaatepäätöksen (=elvytyspaketin — SH) edellyttämät toimenpiteet." (Y 7) Tämä toteamus kiteyttää jo budjetin yleislinjan, mutta tarkastelkaamme lähemmin budjettiesityksen sisältöä.

Budjetin talouspoliittinen peruslinja on selvä:

— Kulutuskysyntää rajoitetaan. Tässä hallitus hakee ulkomaista selkänöjää: "Pienet markkinatalousmaat... ovat yleisesti joutuneet turvautumaan kotimaista kysyntää rajoittavaan talouspolitiikkaan." (Y 5).

— Hallitus pitää... välttämättömänä, ettei voimassa olevia kaksi- tai useampi-vuotisia työ- ja virkaehtosopimuksia ensi talvena tarvitse tarkistaa." (Y 7)

— "Pääpaino on asetettu yritysten hinta- ja reaalista kilpailukykyä parantaville toimenpiteille ja sekä yksityisten että valtionyhtiöiden tuotannollisen investointitoiminnan elvyttämiseksi." (Y 13)

— Jälleen toistetaan, että valtion menojen kasvun on jäätävä 2 %:iin lähimmän viiden vuoden aikana.

Mihin rahaa sitten riittää ja mihin ei? "Työllisyyshallitus" esittää, että "budjetin tavoite on edellytysten luominen työllisyyden asteittaiselle paranemiselle". (Y 9) Mitä se on? Varsinaiset työmäärärahat kasvavat 3 257 miljoonasta markasta 3 395 milj. mk:aan ts. 4 %. Investointeja varten myönnettäviin valtionavustuksiin ja lainoihin, jotka tukavat työllisyyden ylläpitoa, ehdotetaan 2 759 milj. mk, vuonna 1977 2 729 milj. mk — kasvua 1 %. Työllisyyden hoitoon käytettävien määrärahojen reaaliarvo laskee siis roimasti. Valtion varoin työllistettävien määrä vähenee vaikka valtion työllisyystoissa jo nyt on ennätysmäisen vähän työntekijöitä ja vaikka budjetissa ennustetaan työttömyyden vielä lisääntyvän ensi vuonna. (Ensi vuodeksi ennustetaan keskimäärin 135 000 työtöntä eli 6.5 % työvoimasta.)

Hallitus sanoo asettavansa tuotannolliset investoinnit etusijalle työllisyyden hoidossa. Koska teollisuus toimii jatkuvasti vajaakapasiteetilla ei kyse juuri voi olla kuin työvoimaa vähentävistä ratiolaisointi-investoinneista. "Työllisyyshallitus" siis lisää työttömyyttä!

Jos budjettiesitys toteutuu, alenevat asuntotuotantomäärärahat ensi kerran 20 vuoteen. Asuntolainojen myöntämisvaltuus alenisi 1950 milj. mk:sta 1920 milj. mk:aan. Tämä merkitsee paitsi arvatuotannon supistumista ja siten asunto-ongelmien kärjistymistä myös lisääntyvää työttömyyttä rakennustyöläisille.

Hallitus antaa todella mahtavan näyrön kirjallisista kyvyistään todetessaan, että "hallitus ryhtyy... toimenpiteisiin... sairausvakuutusmaksun maksajapiirin saattamiseksi vastaamaan nykyistä tarkemmin etuusiensaajapiiriä". (Y 25) Sama suomeksi: Tästä lähtien myös ne kansaneläkeläiset ja muut 63 vuotta täytäneet, jotka maksavat kunnalliserona, joutuvat maksamaan sairausvakuutusmaksua 1.5 penniä/veroäyri. Samanaikai-

sesti yritysten veroja ja maksuja vähennetään.

Korkeakouluopetukseen osoitettavat menot kasvavat vain 9 % eli niiden reaaliarvo ei ainakaan kasva. Korkeakoulujen opetus- ja muuta henkilöstöä ehdotetaan lisättäväksi vain 40:llä. Korkeakoululaitoksen kehittämislainsäädännön voimassaoloaikaa ehdotetaan pidennettäväksi vuodesta 1981 vuoteen 1986!

Vieliä kehnompia on tieteen kohtalo. Yleiseen tutkimukseen osoitettavat määrärahat kasvavat vain 5 %:lla, mikä merkitsee selvää reaalista laskua.

Rahaa sen sijaan riittää varustelumäärärahojen huomattavaan lisäämiseen. Englantilaisten HAWK-hävittäjälentokoneiden hankintaan esitetään ensi vuodelle 60 milj. mk. Kokonaisuudessaan kuupan hinta on useita satoja miljoonia.

Rahan niukkuus ei koske myöskään kapitalisteille jaettavia tukiaisia. Valtion kassamenot teollisuuden edistämiseen ovat kasvaneet 1970—1977 yli kahdeksankertaisiksi eikä vähennystä tapahdu nytkään. Lisäksi hallitus toteuttaa "elvytysohjelmansa" esittämällä yrityksille helpotuksia lakisääteisten maksujen ja verojen suorittamisessa.

Vähentäessään yritysten maksuja hallitus samalla jatkaa 3 %:lla korotetun liikevaihtoveron perimistä ensi vuonnakin. Lisäksi korotetaan bensiinin, dieselöljyn, alkoholi- ja tupakkatuotteiden valmisteveroja, sokeriveroa, rautatie- ja postimaksuja jne. Budjettiesityksen mukaan vähävaraisia rasittavan välillisen verotuksen osuus kaikista veroista kasvaa. Veronpalautusten takaisinmaksua lykätään jälleen. Hallitus toteaa sitä paitsi antavansa "sellaisia verolakien muutosesityksiä, joilla pyritään mm. yrityksiin kohdistuvan verotuksen rakenteen kehittämiseen siten, että muutokset edistävät yritysten kilpailukykyä ja työllistämismahdollisuuksia". (Y 37)

Budjetti ei vastaa SKP:n linjaa

Voidaan siis todeta, että Sorsan hallituksen budjettiesitys ei merkitse suunnanmuutosta talouspolitiikassa. Hallituksen "elvytysohjelma" ja siihen perustuva budjettiesitys päinvastoin jatkaa sitä monopolien talouspoliittista linjaa, joka voidaan tiivistää kolmeen "talouspoliittiseen välttämättömyyteen": 1) monopolien investointiasteen korkealla pitäminen, 2) palkkojen nousun tiukka rajoittaminen ja 3) tiivistyvä kytkeytyminen läntiseen talouteen, millä taas perustellaan uusia talouspoliittisia toimia. (Tästä tarkemmin ks. Sakari Hänninen ja Pekka Kosonen: Sodanjälkeisen talouspolitiikan linja ja nykyinen kriisi. Soitu 1976:6).

Nykyisen taloudellisen kriisin myötä on siirrytty yhä johdonmukaisemmin talouspolitiikkaan, jolla pyritään siirtämään laman rasitukset työtekevien kannettaviksi. Tätä linjaa ovat toteuttaneet edellä mainitut talouspoliittiset ohjelmat ja viime vuosien budjetit. Talouspolitiikan tavoitteeksi on asetettu yritysten investointien turvaaminen ja sen kääntöpuolena kulutuskysynnän rajoittaminen. Piivän iskulause on yritysten kilpailukyvyyn turvaaminen! Tähän liittyy voimistunut pyrkimys "yhteiskuntasopimukseen", mistä yhtenä osoituksena oli "historiallinen" Korpilammen konferenssi syyskuussa.

Harjoitettu kulutuskysyntä rajoittava politiikka vain pitkittää taloudellista lamaa, jonka varjolla suurpääoma vaatii uusia tukimuotoja. Samanaikaisesti alennetaan reaalisioita. Suoritetaan siis tulonsiirtoa työltä pääomalle.

SKP on esittänyt vaihtoehdon, talouspoliittisen käänteen ohjelman. "Demokraattisten voimien yhteistyöohjelmassa" ja asiakirjassa "Demokraattinen tie ulos kriisistä" on esitetty työtekevien etujen mukainen talouspoliittinen linja. Se merkitsee kulutuskysynnän lisäämistä,

työllisyyden todellista turvaamista, suurpääoman tukemisen lopettamista ja EEC-sidonnaisuudesta irtaantumista. Puhuesaan keskuskomitean kokouksessa syyskuussa varapuheenjohtaja Taisto Sinisalo esitti välittömät tehtävät käänteeseen aikaansaamiseksi:

1. Palkkoja on korotettava viipymättä.
2. Hinnankorotuksille on asetettava sulk.
3. Julkinen varoin työllistettävien määrää on kohotettava. Irtisanomiset ja pakolomautukset on estettävä. Työttömyysavustusten saanti on turvattava työttömyyspäivien lukumäärästä riippumatta.
4. Eläkejärjestelmän kokonaisuudistus kansaneläkkeen pohjalta on välittömästi aloitettava.
5. Liikevaihtoveron korotus 3 prosenttiyksiköllä on kumottava lain voimassaoloajan päättyessä vuoden vaihteessa.
6. Pienviljelijöiden asemaa on helpotettava mm. poistamalla markkinointimaksua pienviljelijöiltä.
7. Opintorahaa saavien määrää ja sen suuruutta on nostettava.
8. On torjuttava elvyttämisen nimeen suurpääomalle esitettävät uudet etuudet.

27. 9. 77 SH

Miten kamppailla opintotuen kehittämisen puolesta

Opintotuen merkitys opiskelun säätelyn välineenä on viime vuosina kasvanut huomattavasti. Siitä johtuu mm. opintotukiratkaisujen erittäin pikainen toteuttaminen. Esimerkiksi ns. Kurrin opintotukimietintö valmistui helmikuussa 1977 ja jo huhti—toukokuussa sen keskeisimmät esitykset oli toteutettu.

Useiden opiskelijoiden mieltä askarruttavat tänään kysymykset: miksi opintorahaa ei lisätä, miksi pankit ja hallitus ovat supistaneet koulutusmenoja, miksi jotkut opiskelijat saavat tukea jonkin verran ja jotkut jäävät kokonaan ilman? Usein esitetty vastaus näihin kysymyksiin on: suurpääoman tavoitteet ja pyrkimykset. Haluaako suurpääoma, sen järjestöt EVA ja KTTS sekä sen politiikka toteuttavat pankit sitten romuttaa koko opintotuen, haluavatko ne estää kokonaan opiskelun?

Tästä ei varmaankaan ole kysymys.

Parin viime vuoden aikana toteutetun opintotukipolitiikan takaa löytyy kuitenkin selvästi suurpääoman koulutuspoliittiset pyrkimykset, sen halu "kehittää" opintotukea omien tarkoituksensa tehokkaaseen ja "taloudelliseen" ajamiseen. Suurpääoman, pankkien ja valtiovallan pyrkimyksissä ilmenee tietysti myös ristiriitaisuuksia, mutta pääsuunniltaan tehdyt ratkaisut ovat olleet johdonmukaisia.

Suurpääoma pyrkii opintotukea heikentämällä seuraaviin päämääriin:

1. Opintojen tehostamiseen. Opintotuen yleisellä heikentämisellä ja

sen saannin voimakkaalla kiristämällä pyritään tehostamaan ja nopeuttamaan opintoja. Samaan tavoitteeseen tähdätään monilla muillakin koulutuspoliittisilla toilla, kuten ns. tutkinnonuudistuksella. "Tehostaminen" taas merkitsee koulutustason madaltamista, yleissivistävän koulutuksen ja opetuksen tieteellisyden heikentämistä.

2. Työvoimapolitiittisiin päämääriin. Yhdyspankin pääjohtaja, EVA:n puheenjohtaja Mika Tiivola totesi vuosi sitten: "Opiskelijoiden omarahoitusosuuden tukemiseksi voitaisiin lisäksi luoda työnantajien ja opiskelijoiden välinen, mahdollisimman laajalle ulottuva informaatio- ja yhteistyöjärjestelmä, jonka puitteissa opiskelijat saisivat keskitetysti tietoja tarjolla olevista harjoittelu- ja muista opiskelun rahoitusta helpottavista työpaikoista. Työnantajat puolestaan saisivat samalla järjestelmällisesti tiedot tarjolla olevasta harjoittelu- ja tilapäistyövoimasta." (US 18.9.1976). Toiveena on siis lisätä opiskelijoiden käyttöä halpana tilapäistyövoimana. Samalla tähdätään yleensä OECD:n esitysten mukaisesti työn ja opiskelun systemaattiseen vuorotteluun. Voidaankin sanoa, että viime vuosien aikana Suomessa on muodostunut uusi nuoren työttömän ja vajaatyöllisen tyyppi, nimittäin tilapäisesti ja kausiluonteisesti työtä hakeva, opiskeleva nuori. Ilkka Nio:n tutkimuksen mukaan v. 1974 oli 15—19 vuotiaista työttömistä työnhakijoista 2/3 opiskelijanuoria, 20—24 vuotiaista työttömistä 1/4. Tämä näkyy myös siten, että alle 20-vuotiaan työvoiman määrän kausivaihtelu on erittäin voimakas; ero talven ja kesän välillä on ollut jopa 70 000—90 000 henkeä.

OECD:n opintotukityöryhmässä tutkitaan myös mahdollisuuksia suunnata opintotukea eri koulutusaloille eri tavalla "työvoimatarpeen perusteella". Todella jännittävää on nähdä, kuka tämän aja-

tuksen Suomessa ensimmäisenä tuo esille, SYP:n Tiivola vai VOTK:n johtaja Kurri.

3. Opintotukimenojen minimointiin ja palkkatason alentamiseen. Avoimesti suurpääoman tavoitteet julkisti Aamulehti pääkirjoituksessaan 3.9.1976 todetessaan, että "koulutus maksaa loppujen lopuksi monta kertaa enemmän kuin valtion tai kuntien tileistä näkyy. Se siirtää aktiivin väestön piiristä pelkkien kuluttajien asemaan kaikkein vireimmän nuorison, ehkä kymmenisen prosenttia kansasta. Se tekee myös lopun huokeasta työvoimasta, on jo tehnyt." Eli nuorisoo pois koulutuksesta aktiivin, halvan työvoiman piiriin. Sanalakaan ei Aamulehti mainitse niitä valtavia voittoja, joita kapitalistit koulutusinvestointien avulla hankkivat. Lausunnossaan Valtion opintotukikeskuksen johtokunnan mietinnöstä Suomen Työnantajain Keskusliitto (STK) totesi lyhyesti ja ytimekkäästi, että "ajatusta rahoittaa edes osittain opintotukimenot työnantajilta perittävällä työvoimankäyttöverolla pidämme erittäin epäonnistuneena". Nykyinen opintotukijärjestelmä onkin suurpääomalle erittäin edullinen. Suomi voi monessa suhteessa olla "ylpeä", se on yksi Euroopan johtavimpia maita opiskelukustannusten sysäämisessä opiskelijan itsensä ja hänen vanhempiensa vastuulle. Suomen takapajula-aseman opintotuessa näkee tekemällä kansainvälisiä vertailuja: kun Suomen valtion varsinaiset opintotukimenot olivat luvuvuonna 1974—75 noin 140 miljoonaa markkaa, olivat Ruotsissa vastaavat menot noin 870 miljoonaa. STK ilmaisee asian näin: "Muuten näemme, että opiskelua olisi edelleen pidettävä myöskin yksilökohtaisena investointina, josta tulee seurata koulutettavan oma-kohtainen osallistuminen investointiin rahoittamiseen. Samalla tehostetaan opiskelua ja sen kautta opetuslaitosten kapasiteetti nousee".

4. Sosiaaliseseen valikointiin. Työväenluokan lasten osuus korkeakouluopiskelijoista on viime vuosina ollut jopa lievässä laskussa ja on tällä hetkellä vain 17 %. Ja juuri opintotuen heikkous on viime vuosina vaikeuttanut vähävaraisista kodeista lähtöisin olevien opiskelijoiden opiskelua. Opintotukeen käytettävien varojen voimakas yleinen supistaminen, vaikka se tapahtuisikin ns. tarveharkinnan nimissä, kohdistuu aina väistämättä myös vähävaraisiin opiskelijoihin. Opintotuen kehittämistoimikunnan mietinnössä katsottiin, ettei vanhempien osuuden supistuminen opintojen rahoituksessa ole ollut pelkästään myönteinen seikka (ks. Komiteanmietintö 1977: 19 s. 26.).

5. Opiskelijaliikkeen hillintään. Tässä suurpääoma on edennyt. Voidaan jopa puhua eräistä merkittävistä voitoista, silloin kun opiskelijajärjestöjen edustajat ovat yhdessä pankkipiirien kanssa hyväksymässä huonoja opintotukiratkaisuja komiteoissa tai VOTK:n johtokunnassa. Opiskelijaliikkeen hillitsemiseen tähdätään myös opintotuen voimakkaalla eriyttämisellä, joka mm. viime kesän ratkaisujen yhteydessä toteutettiin. Mikä onkaan sen helpompi metodi kuin asettaa yksi köyhä opiskelija toista köyhää opiskelijaa vastaan, jakaa näille täysin eri lailla opintotukea? Tästä STK antoi selvät ohjeet jo 1973 todetessaan em. lausunnossa, että "on myös tärkeätä, että on käytettävissä useita erilaisia tukimuotoja, jotta edellä kuvatuinlainen opintotuen differentiointi voidaan käytännössä toteuttaa".

Ehkä ei kaukana ole myöskään se päivä, jolloin pankit myöntävät opintolainoja poliittisen "pärstäkertoimen" perusteella. Ajatus saattaa nyt vielä tuntua uskomattomalta, mutta on muistettava, että pankkeilla on rajaton valta opintotuen pääosan myöntämisessä. Tästä on erittäin hyvänä osoituksena useiden pankkien yksipuoliset lainan takaisinmaksun rajuun

nopeuttamiseen tähtäävät sopimukset, joita on vaadittu opiskelijoilta uuden lainan saannin ehtona. Vaikka tällaiset sopimukset ovat jyrkässä ristiriidassa opintotukiasetuksen 11. §:n kanssa, jossa yksiselitteisesti määritellään takaisinmaksuaika, vastasi pankkitarkastusvirasto SYL:n kanteluun asiasta, että asia kuuluu "sopimusvapauden piiriin", ja että pankit eivät ole toimineet "vastoin lakeja ja asetuksia".

Entä hallituksen linja?

Ministerinä ollessaan toinen opetusministeri Kalevi Kivistö (kd) vaati, että "välittömät parannukset opintotukeen nostamalla riittävästi lainan ja opintorahan määrää ja tuloarajoja ovat välttämättömiä. Myös korkoehtojen helpottamiseen, takaisinmaksun helpottamiseen sekä lainansaannin turvaamiseen tulee suuntautua. Kestävät parannukset edellyttävät uuden opintotukilain säätämistä" (KU 17. 3. 1976).

Todella hyviä tavoitteita. Mutta mitä niiden eteen on tehnyt Sorsan hallitus ja ministeri Kivistö? Opintolainoja on supistettu 150 miljoonalla, valtion osuutta lisätty vain 60:llä. Korkoehtoja ei ole helpotettu, päinvastoin hallitus estää opintolainojen koron alenemisen opiskeluaikana yleisen antolainauskoron alentamisen myötä. Näin säästetään valtion menoja "elvytykseen". Takaisinmaksua ei ole helpotettu, vaan kuten edellä todettiin pankit yksipuolisesti kiristävät sitä jopa puoleen aikaisemmasta. Lainan saanti on ollut kaikkea muuta kuin turvattua. Hallitus on ollut toimeton, vaikka kymmenet pankit ympäri maata ovat suorittaneet 10—40 %:n lisäsupistuksia lainoihin tai evänneet niitä kokonaan.

Uutta opintotukilakia ei valmistella, vaan nykyistä järjestelmää pidetään "oikeasuuntaisena". Hallituksen yksimiel-

sen budjettiesityksen liitteessä esitetään myös, että "lähivuosina ei valtiontaloudellisista syistä ole mahdollisuuksia järjestelmän kehittämiseen valtion menoja olennaisesti lisäävin ratkaisuin. Näin ollen kiinnitetään entistä enemmän huomiota tuen kohdistamiseen ja etenkin tehokkaaseen tarveharkintaan." Valtion osuus ei kasva, pankkien osuus pienenee rajusti. Kuka maksaa erotuksen?

Hallituksen "suurena linjana" on ollut ns. pienen kakun jakamisen teoria. Tukea voidaan sen mukaan "kehittää" vain suorittamalla tuen uudelleenjakoa köyhien opiskelijoiden keskuudessa. Tämä on näkynyt niin asumistuen-asumislisän yhteydessä kuin koronolennuskysymyksessäkin. Sisäisillä siirroilla ei vähävaraisten opiskelijoiden opintoja turvata. Nyt nähdään, että hallituksen kesäkuussa tekemien opintotukipäätösten johdosta lähes joka kolmas opiskelija huomaa kuuluvansa jonkinlaiseen väliinputoajaryhmään, jonka tuki romahtaa tai lakkaa yhtäkkiä kokonaan. Tämän paljastaa mm. se, että Helsingin yliopiston opintotoimisto on joutunut lähettelemään useille opiskelijoille, jotka ovat jääneet kokonaan ilman opintotukea, kirjeitä, joissa kerrotaan, miten nämä voivat säilyttää opiskeluoikeutensa, vaikka eivät nyt voikaan ryhtyä opiskelemaan. Jopa SONK:n liittotoimikunnan kannanotossa todetaan: "SONK pitää erittäin kielteisenä sitä, että Keskustapuolueen ajama, vähävaraisille opiskelijoille tuhoisa opintotukilinja on SDP:n taholta hyväksytty kompromissina hallituksessa. Päinvastoin kuin kansandemokraatit julkisuudessa ovat väittäneet, merkitsee tämä ratkaisu nimenomaan työläisperheistä lähtöisin olevien nuorten opiskelumahdollisuuksien kaventumista."

SKP:n ja SKDL:n opintotukilinja poikkeaa selvästi hallituksen linjasta. SKP:n poliittinen toimikunta esitti 6. 4. 1977 yksimielisessä kannanotossaan: "Ensi syksyn opintojen turvaamiseksi on opintotuen

reaaliarvo säilytettävä valtioneuvoston toukokuussa 1976 tekemän päätöksen tasolla ja opintorahan osuutta tuesta on liisättävä... On aloitettava myös opintotukijärjestelmän kokonaisuudistuksen valmistelu siten, että yhteiskunta ottaa vastuun opiskelijoiden todelliset opiskelukustannukset peittävän tuen turvaamisesta." Nykyinen hallituksen linja on kaukana tästä.

Tällainen luopuminen kansandemokraattisen liikkeen perinteisestä linjasta, joka on ollut yhdensuuntainen opiskelijajärjestöjen linjan kanssa, johtaa kansandemokraatteihin kohdistuvan luottamuksen heikkenemiseen opiskelijoiden ja sivistyneistön keskuudessa ja antaa oikeistolle uusia mahdollisuuksia demagogiaan.

Kokoomus paljastaa itsensä

"Toimeentuloturva Tuhatkunnan vaaliteemojen kärjessä", otsikoi Uusi Suomi 15.10.1977. Syyskuussa 1977 jakamassaan lentolehtisessä Tuhatkunta vaatii painokkaasti opintotuen kehittämistä, erityisesti opintorahan muodossa. Kun Kokoomuspuolueen todellista opintotukilinjaa tarkastellaan vähänkin konkreettisemmin, nähdään helposti, miten kokoomus edustaa myös opintotuen osalta supistusten linjaa. Onhan juuri kokoomus kaikkein kiivaimmin vaatinut julkisten menojen supistuksia vielä Sorsan hallituksen "huippukovan" budjettiesityksen lisäksi. Ja mitä muuta se opintotuki on, kuin näitä julkisia menoja. Linjansa vakuuttamiseksi kokoomuksen eduskuntaryhmä ja yksikään sen kansanedustaja ei tehnyt yhtä ainutta lisäyseytystä Sorsan hallituksen budjettiesitykseen. Sen paremmin Harri Holkeri kuin Ilkka Kanervakaan ei esittänyt penniäkään lisää opintotukeen. Kokoomuksen budjetti- ja talouspoliittisessa kannanotossa ei puhuta saankaan opintotuen kehittämisestä, vaan

ainoa vaatimus on "opiskelukustannusten alentaminen". (Nykypäivä 29. 9. 1977). Tuhatkunnan mielestä taas tällainen "vällinen opintotuki rajoittaa valinnan vapautta" (US 15. 10. 1977). Kokoomuspuolue ajaa suurpääoman linjaa niin yleis- kuin koulutuspolitiikassakin. Tuhatkunnan roolina on pyrkiä hämärtämään tätä linjaa opiskelijoiden keskuudessa. Siksi Tuhatkunnan asemien vahvistaminen on aina este myös opintotuen kehittymiselle.

Kädet ylös-linja

Voidaan sanoa, että opiskelijaliikkeen heikkoudet johtavat aina myös opintotuen heikkenemiseen. Mm. Suomen ylioppilaskuntien liiton johdossa toimivat keskustalaiset ja sosiaalidemokraatit ovat lähteneet siitä, että opiskelijaliikkeen tulee vaatia ainoastaan sitä, minkä valtiolta on valmis tässä ja nyt toteuttamaan. Vaatimukset on mitoitettu jo annettuihin puitteisiin. Samalla on todettu, ettei opintotahaa kannata kehittää, ns. välillistä tukea sensijaan.

Erittäin ihmeellisenä on pidettävä sitä totaalisen luopumisen linjaa, joka on henkinyt eräistä Yhteisrintama-lehden kirjoituksista tänä syksynä. YR 5/77:n pääkirjoitus julisti: "Asia on nimittäin niin, että muodostettu hallitus joutuu toimimaan tavattoman pitkälti niissä olosuhteissa, jotka Mieltusen hallitus ehti asettaa... rajoituksen asian kehittämiseen asettavat ne varat, jotka valtiovarainministeri on asian hoitamiseen luvannut... vaatimuksia (opiskelijaliikkeen- ML) voi ehkä hieman kritisoida jalat ilmassa -mentaliteetista... nykyisellä taloudellisella kasvulla ja nykyisellä veropolitiikalla ei opintotuen kehittämiseen löydy varoja." Yhteisrintama 7/77 jatkaa samaa teemaa pääkirjoituksessaan käsitellessään Sorsan hallituksen budjettiesitystä: "Tälle vaatimattomalle annille on tietenkin syynsä vaikeassa taloudellisessa tilanteessa... eri-

tyisesti hallituspuolueiden opiskelijajärjestöille asettuu vaativaksi tehtäväksi pyrkiä vaikuttamaan siihen, ettei opiskelijoiden asemaa heikennetä... nyt ei ole huuto-kaupan käymisen aika."

Eli selviksi sanoiksi puettuna: nykyinen hallitus ei voi muuttaa Mieltusen kabinetin linjaa, hallitus ei päätä kollektiivisesti, vaan eräs sos.dem. ministeri määräälee, opiskelijajärjestöjen vaatimukset ovat epärealistisia ja opintotuen kehittäminen nykyoloissa mahdotonta. Aivan kuin lukisi Ylioppilaslehden pääkirjoitusta tai VOTK:n johtaja Kurrin sepustuksia. Mikä nyt on muuttunut? Miksi YR vielä vuosi sitten esitti hyvin samansuuntaisia opintotukivaatimuksia kuin SOL? Onko nyt niin, että vaatimukset ja koko poliittinen toiminta mitoitetaan nykyisen hallituspolitiikan pohjalta, eikä hallituspolitiikkaa pyritä mitoittamaan demokraattisen vaihtoehdon, paremman politiikan pohjalta?

Realismi ja "realismi"

Sekä EVA:n edustajat, ministerit että SYL:n johdon enemmistö puhuvat tänään realismista. Harvemmin on kuitenkin kyse todellisesta realistisesta asenteesta. Tunnuksen avulla on esitetty luopumista opiskelijajärjestöjen vanhoista, yhteisistä, hyviksi havaituista tavoitteista. Tällaisen politiikan avulla ei ole koskaan saavutettu mitään. Tottakai välittömät tunnukset ja vaatimukset muuttuvat jatkuvasti, mutta pitkántähtäimen periaatteellisista tavoitteista luopuminen antaa aseita vain vastustajalle.

Ne, jotka eniten realismia opiskelijoiden opintotukivaatimuksiin esittävät, unohtavat, että on kahdenlaista realismia: taloudellista ja poliittista. Lamasta huolimatta on taloudelliset edellytykset opintotuen voimakkaallekin kehittämiselle tänään olemassa, poliittiset edellytykset vain puuttuvat. Tämän on joutunut

SYL:n hallituskin myöntämään arvostellessaan varustelumäärärahojen kasvattamista hallituksen budjettiesityksessä ja vaatiessaan näitä varoja koulutukseen. Todellisia realisteja opiskelijaliikkeessä ovat ne, jotka lähtevät kamppailemaan poliittisen suhdanteen muuttamiseksi ja tätä taustaa vasten esittävät opintotukivaatimukset. Realismia ei ole se, että tehdään kompromissit valtiiovallan kanssa jo etukäteen (kuten mm. SYL:n puheenjohtaja Kari Sulkko teki Kurrin opintotuki-toimikunnassa). Suurpääoma ei syyllisty politiikassaan tällaiseen virheeseen koskaan: esim. lausunnossaan jokakeväsistä hallituksen opintotukipäätöksistä Rahalaitosten neuvottelukunta vaatii aina rajuja lainasupistuksia, opintolainakoron nostamista ja pankkien saaman hoitokorvauksen voimakasta korottamista. Kompromissit ovat aina taistelun tuloksia, niitä ei voida tehdä etukäteen.

Kuten SOL:n keskushallituksen toimintaselostuksessa 11. liittokokoukselle todetaan, "realismin ydinkysymys on, miten luodaan se voima, joka toteuttaa tuon ohjelman (demokraattisen vaihtoehdon — ML)" (Toimintaselostus s. 16.). Juuri näin tulee asettaa myös opintotukitunnusten realistsuus kussakin tilanteessa. Esimerkiksi SOL ei aseta opintotukivaatimuksiaan aina hiukan muista "vasemmalle" ja vaadi aina hiukan enemmän kuin muut. Vaatimusten realistsuus riippuu nimenomaan siitä, miten niiden avulla voidaan nostattaa opiskelijajoukkoja taisteluun, joka on viime kädessä ehto tulosten saavuttamiselle ja joka vain voi murtaa poliittiset realiteetit. Huonoja ovat sellaiset vaatimukset, joiden puolesta opiskelijat eivät ole valmiita taistelemaan, joita he eivät koe läheisiksi ja oikeiksi.

Ja juuri jokapäiväisten opintotukitaistelun tehtävien kautta rakennetaan pitkäjänteistä liikettä demokraattisen vaihtoehdon puolesta, nykyisten poliittisten rea-

liteettien muuttamiseksi. SKP:n asiakirjassa "Demokraattinen tie ulos kriisistä" todetaankin: "Lähtökohtana tulee olla työkanan välittömien, päiväkohtaisten etujen puolustaminen. Tältä pohjalta syntyy koko yhteiskunnan kattavan, demokraattisen vaihtoehdon toteuttamiseen tarvittava voima ja tietoisuus".

Missä opintotukivarat?

Erityisesti SOL:oa on syytetty siitä, ettei se ota huomioon uudistusten vaatimia valtavia taloudellisia resursseja ja esittää vain yleisesti "opintotukivarat suurpääomalta"-tunnusta. On varmasti totta, ettei suurpääomalta löydy sellaista kassakaappia, jossa opintotukeen olisi varattu muutama sata miljoonaa. Mutta kysytäänpä näin päin: mihin ovat joutuneet ne varat, jotka opiskelijoilta on lainaleikkausten ja muun "opintotukisäästön" muodossa viime vuosina viety? Julkisten menojen — siis myös opintotuen — supistukset on tehty "kilpailukyvyyn" nimissä ja säästyneet varat on suunnattu maamme vientiteollisuuden jo muutenkin tehostamiin investointeihin. Mitä järkeä on investoida koneisiin, kun tuotantokapasiteetista on ennestäänkin vain 70—80 % käytössä.

Koulutukseen ei hallitus ole ollut halukas investoimaan, vaikka juuri koulutusinvestointien lisääminen olisi maamme kansantalouden kannalta täysin välttämätöntä. Se olisi — kuluskysynnän nostamisen ja idänkaupan lisäämisen ohella — realistinen keino osaltaan päästä irti nykyisestä lamasta. Koulutuksen ja tieteen taloudellinen merkitys niin sosialismissa kuin kapitalismissa on tänään äärimmäisen suuri. Sitä pidetään jopa yhtenä kaikkien tehokkaimpana investoinnin muotona. Arvioiden mukaan esim. Neuvostoliiton kansantulosta lähes 27 % oli seurausta parantuneista tiedoista ja taidoista

vuonna 1962 (Afanasyev, The Scientific and Technological Revolution — Its Impact on Management and Education, Moscow 1975).

Soppaa vai rahaa?

Helsingin Sanomat kirjoitti 24. 3. 1976 seuraavasti: "Taistolaisnuoriso hylkää rikkaat... Taistolainen opiskelijaliike on hyvää vauhtia hylkäämässä rikkaat ja siirtymässä tarveharkinnan kannalle opintotuen kehittämisessä... Tähänastisia pyrkimyksiä opintotuen kehittämiseksi on haitannut se, että SOL on jatkuvasti ajanut tasarahajärjestelmää ja syyttänyt muita opiskelijajärjestöjä taantumuksellisuudesta ja opiskelijoiden syrjinnästä. Ja tämä kampanja on toiminut todella tehokkaasti, sillä taistolaisilla on ylivoimaisesti suurin yhteislevikki julkaisuillaan."

HS:n "lokalinja" kyllä tunnetaan, mutta SOL vaatii edelleen opiskelijapalkkaa kaikille opiskelijoille. Tunnus opintorahan kehittämistä on yksinkertainen, se on pitkälti samanlainen kuin työläisten palkankorotusvaatimus. Opiskelijapalkka varmistaa parhaiten työtekevien koulutusmahdollisuuksien turvaamisen. Se turvaa myös tulevan sivistyneistön ja toimihenkilöiden taloudellista asemaa estäessään parhaiten velkaantumisen. Opintorahan kehittymistä on helpompi seurata kuin ns. välillisen tuen, sen kehittämistä on parempi taistella ja torjua supistamispyrkimykset. Vain opintorahajärjestelmä pystytään rakentamaan aukottomaksi ja kattavaksi ja näin estämään erilaisten väliinputoajaryhmien synty. Tämän perustelee mm. työväenliikkeen kokemus sosiaaliturvajärjestelmien kehittämisestä. Esimerkiksi kansaneläkejärjestelmä luotaessa kommunistit ja kansandemokraatit nimenomaan lähtivät siitä, että "eläkkeen perusosa on maksettava kaikille yhtä suurena työkykyisyyden aikana satujen tulojen suuruudesta riippumatta"

(Lauri Rahikainen, SKDL sosiaaliturvan rakentajana, s. 17).

Opiskelijapalkka on myös koko kansainvälisen opiskelijaliikkeen tunnus. Sen puolesta ja stipendien heikennyksiä vastaan taistellaan tällä hetkellä lähes kaikissa Länsi-Euroopan maissa.

Opintorahajärjestelmä ei ole sidoksissa suoraan suurpääomaan, kuten lainajärjestelmä pankkien kautta. Ns. välillinen tuki on usein sidoksissa asuntolasäätöihin ja muihin liikeyrityksiin.

SOL ei painota opintorahamuotoista tukea mistään "valinnanvapauden lähtökohdista", kuten Tuhatkunta, vaan työtekevien sivistyksellisten oikeuksien turvaamisen lähtökohdasta.

SOL ei vastusta opiskelukustannusten alentamista, tästäkin kysymyksestä on taisteltava. Mutta "opiskelukustannusten alentaminen" ei voi koskaan korvata varsinaisen opintotuen kehittämisen tarvetta. Eivät työläisetkään luovu palkkataistelusta elinkustannusten alentamisvaatimusten vuoksi. "Välillisen opintotuen" tunnusta on valitettavasti varsin usein käytetty itse asiassa opintotukisupistusten puolusteluun. Erityisesti keskusta ja sosiaalidemokraatit, mutta nyt myös KOJ, ovat läheneet nostamaan tätä tunnusta näkyvästi esiin. Mutta metsä on usein unohtunut puilta, mitä kuvaa hyvin seuraava esimerkki: Oletetaan, että maidon hintaa korotetaan 5 p litralta ja oletetaan, että jokainen opintotukilain piiriin kuuluva opiskelija juo puoli litraa maitoa päivässä. Tehty korotus merkitsee opiskelijoiden opiskelukustannusten kohoamista 2.6 miljoonalla markalla vuodessa. Ja kun hallitus esittää budjetissaan ensi vuodeksi opiskelijaravintoloiden valtionapuun 150 000 markkaa, on helppo nähdä missä piilevät opiskelukustannusten alentamisen suuret kysymykset. Huomattavasti merkittävämpi vaatimus opiskelijaliikkeessä on siis pysyvä hinta- ja vuokrasäännöstely kuin esimerkiksi valtionavun lisääminen

erilaisille opiskelijajärjestöjen liepeillä toimiville yrityksille ja asuntolasäätöille.

Miten opiskelijapalkkaan?

Opiskelijapalkkaan ei päästä yhdellä rytinällä, siihen on edettävä asteittain. Tähän perustuu se SKDL:n eduskuntaryhmän viime toukokuussa yksimielisesti tekemä aloite, jonka mukaan opintorahat tulisi kaikilla koulutustasoilla korottaa 1 500 mk:aan ja saajien määrä laajentaa vähintään kaikkiin opintolainan valtiontakaukseen oikeutettuihin. Lisäksi aloitteessa esitettiin lisäopintorahaa, jonka suuruus vaihtelisi 600 mk:sta 2 400 mk:aan vuodessa, vähävaraisille opiskelijoille. Kommunistiset kansanedustajat ovat tehneet tämän aloitteen pohjalta konkreettisia esityksiä ensi vuoden budjettiin.

Tämän suuntaiseen kehittämistiehen pohjautuu myös SOL:n koulutuspoliittisen asiakirjan esittämä opintotuen kehittämisohjelma. Suurten tavoitteiden — mm. opiskelijapalkan — saavuttaminen edellyttää jatkuvaa ja sitkeää kamppailua pienissäkin kysymyksissä. Tämä kamppailu on opiskelijoiden keskuudessa olemassa, sitä on nyt voimistettava.

Matti Laine

Kirjoja

Nuorisotutkimus sosialistisissa maissa

Friedrich, Walter. Jugend und Jugendforschung. Deutscher Verlag der Wissenschaften. Berlin 1976. 244 s.

Jugend und Kommunismus. Herausgegeben von Peter Förster, Peter Voss und Wolfgang Quitt. Neues Leben. Berlin 1976. 244 s.

Jugend — FDJ — Gesellschaft. Autorenkollektiv unter Leitung von Walter Friedrich. Neues Leben. Berlin 1975. 475 s.

Youth and the Party. Documents. Progress. Moscow 1976. 253 s.

Amerikkalainen psykologi L. S. Feuer kirjoitti vuonna 1969: "Kaikkien tähänastisten yhteiskuntien historia on sukupolvien välisen taistelun historiaa. Vanhat ja nuoret, isät ja pojat, kokeneet mestarit ja nuoret kisällit, täysikasvuiset työntajat ja nuoret oppimattomat työläiset, vanhat professorit ja nuoret opiskelijat ovat kamppailleet primitiivisen isänmurhan ajasta alkaen yhteiskunnan herruudesta." (Feuer: The Conflict of Generations. The Character and Significance of the Student Movement, N. Y. 1969, s. 32).

Haastavalla polemiikillaan Kommunista manifestia vastaan Feuer nostaa havainnollisesti esille nuorisotutkimuksen ideologisen sidonnaisuuden, joka puolestaan heijastaa nuorison kasvanutta osuutta luokkataistelussa. Leipzigin nuorisotutkimusinstituutin johtaja W. Friedrich painottaa artikkelissaan "Nuoriso ja yh-

teiskunta" (Jugend und Gesellschaft, Jugend — FDJ — Gesellschaft, s. 11—35) sekä teoksessaan Jugend und Jugendforschung useaan otteeseen nuorisokysymyksen erityistä ajankohtaisuutta. Syyt tähän ovat kolmenlaisia. Ensimmäinen on perustavanlaatuinen kansainvälisen voimasuhteen muutos, sosialismin saavutusten nuorisoa mobilisoiva vaikutus sekä kapitalistisissa maissa kärjistynyt ideologinen taistelu nuorisosta ja nuorisoon kohdistettu massiivinen antikomunistinen propaganda. Toiseksi tiedellis-teknisellä kumouksella on syväisiä vaikutuksia nuorison elämäntapaan ja ihmisen persoonallisuuden kehitykseen. Kolmas tekijä on nuorison kasvanut osuus väestöstä; nykyään maailman väestöstä on 55 % alle 25-vuotiaita, joissakin maissa yli 60 %.

Porvarillinen ja marxilais-leniniläinen nuorisotutkimus

Friedrichin tiivis ja perusteellinen teos Jugend und Jugendforschung antaa hyvän kuvan sosialististen maiden nuorisotutkimuksen kehityksestä. Noin puolet teoksesta on omistettu porvarillisen nuorisopsykologian ja -sosiologian kritiikille. Jälkimmäisessä osassa tarkastellaan marxilais-leniniläisen nuorisotutkimuksen teoreettista ja metodologisia lähtökohtia.

Friedrichin kritiikki porvarillista nuorisotutkimusta kohtaan voidaan karkeasti ryhmitellä neljään pääkohtaan. Ensiksi biologisesti ja psykologisesti painottuneiden porvarillisten nuorisoteorioiden arvostelu. Tämän suunnan klassinen, tyyli-puhdas edustaja on E. Spranger, jonka vuonna 1924 ilmestynyt, kiehtovalla kaunokirjallisella tyyllillä kirjoitettu Psychologie des Jugendalters on yltänyt vuosikymmenien aikana pariinkymmenen painokseen. Rousseauun tavoin ("Emile" 1762) Spranger pitää nuoruutta "toisena syntymänä", "myrsky ja kiihko"-kaute-

na, sisäänpäinkääntymisen vaiheena, jolloin "eivät ainoastaan kaikki asiat, vaan myös kaikki ihmiset ovat loputtoman etäisiä ja loputtoman vieraita". Imperialismin ajan porvariston "elämänfilosofia", eksistentialismi, maailmantuska ja individualismi sekä idealistinen "ymmärtävä psykologia" (ennenkaikkea Dilthey) kuuluvat Sprangerin tekstin läpi — ja selittävät osittain hänen teoksensa ja näkemystensä menestyksen. Porvarilliseen psykologiaan ja arkitietoisuuteen juurtunut puberteetti-adolesenssi — teoria juontaa juurensa Sprangeriin.

Friedrich toteaa Sprangerin ja useiden hänen seuraajiensa töiden spekulatiivisuuden niiden eräänä ratkaisevana heikkoutena. Empiirinen tutkimus ei tue näitä teorioita. Ongelmat ovat kuitenkin vielä syvemmällä, metodologisissa perusteissa. Friedrich, samoin kuin tunnettu neuvostoliittolainen nuorisotutkija Ikonnikova (Ikonnikova: Methodologische Prinzipien der Jugendforschung Jugend und Kommunismus, s. 67—76), korostaa, että nuoruuden psykologiset ominaispiirteet ovat ymmärrettävissä vain suhteessa konkreettiseen historialliseen yhteiskuntaan ja konkreettisiin yhteiskuntaluokkiin. Ei ole olemassa nuoruutta "yleensä", nuorisoa "yleensä", vaan aina nuorisotiettyssä yhteiskuntamuodostumassa.

Toiseksi Friedrich arvostelee useita porvarillisen nuorisososilogian edustajia. Otettakoon tähän esimerkiksi Schelsky, jonka vuonna 1957 ilmestyneestä teoksesta Die Skeptische Generation tuli bestseller. Schelskyn näkökulma on, toisin kuin subjektiivis-idealistisen psykologian edustajien, sosiologinen. Hän pitää nuoruutta erityisenä "käyttäytymisen vaiheena", jolloin ihminen ei enää ole lapsen, mutta ei myöskään vielä aikuisen "roolia". Rooliteoria ja "käyttäytymisen" käsite asetetaan "psykkisten elämysten" tilalle. Epähistoriallisuus ja nuorison eriytymätön, luokkajaon sivuuttava

tarkastelu on myös porvarillisen nuorisososiologian heikkous.

Hyvin mielenkiintoinen on Friedrichin polemiikki "nuorisokulttuurin" teoriaa ja käsitettä kohtaan. Sen mukaan nuorisolla on oma luokkarajat ylittävä alakulttuuri, joka poikkeaa edellisten sukupolvien kulttuurista, tavoista ja tottumuksista. Friedrich omistaa sille erillisen luvun kirjassaan, "koska siinä ilmenee erityisen keskittyneenä porvarillisen nuorisososiologian teoreettinen kurjuus". "Nuorisokulttuuriteoria" esiintyy jo ensimmäisen maailmansodan aikoihin Wynekenin teoksissa ja sen jälkeen Parsons ja myös Schelsky ovat monien muiden muassa puolustaneet teoriaa nuorisokulttuurista. Parsons, amerikkalaisen sosiologian johtava teoreetikko, esitti hypoteesin nuorisokulttuurista jo vuonna 1942. Friedrich viittaa eräiden porvarillisen empiirisen sosiologian edustajiin, kuten länsisaksalaiset Elkin ja Westley, itävaltalainen Rosenmayr, ruotsalainen Anderson ja amerikkalainen Campbell, jotka ovat tuominneet nuorisokulttuurikäsitteen konkreettisten tutkimustulosten valossa kestävämmäksi. Oma kantanaan Friedrich lausuu: "Nuorisokulttuurin konseptio on päättäväisesti torjuttava. Sen ideologinen funktio: nuorison manipuloiminen porvarillisissa valtioissa, täytyy paljastaa. On itsestään selvää, että nuorisokulttuurikäsitteellä ei ole meidän teoriassamme mitään sijaa." (Jugend u. Jugendforschung, s. 84—85).

Neljäntenä porvarillisen "nuorisotutkimuksen" suuntauksena on taru nuorisosta yhteiskuntaluokkana. Sen edustajia ovat olleet — ehkä tunnetuimpana Marcuse — erilaisten pikkuporvarillisten ja revisionististen vasemmistoradikaalisten suuntausten ideologit. Empiiristä perustaa tällä "teorialla" on vielä vähemmän kuin "nuorisokulttuurin" konseptiolla.

Tieteellisen nuorisotutkimuksen yleisi-

nä periaatteina Friedrich mainitsee historiallisen elämäntavan (Lebensweise) erittelyn, nuorison jatkuvan kehityksen analyysin (nuorison tutkiminen "praktisessa kehitysprosessissa") ja nuorison eriytyneen tarkastelun (Jugend und Jugendforschung, s. 12—13).

Sosialististen maiden nuorisotutkimuksen valossa

Jugend und Kommunismus — teoksessa julkaistut 20 neuvostoliittolaista ja Jugend — FDJ — Gesellschaft — teoksessa julkaistut 29 DDR:läistä artikkelia kertovat monipuolisesti nuorisotutkimuksen ja -politiikan kehityksen nykyvaiheesta sosialistisissa maissa. Neuvostoliittolaisten kirjoittajien aihepiireinä ovat nuorisotutkimus ja tieteellinen maailmankatsomus, nuorison yhteiskunnallinen aktiivisuus, nuorisotutkimus ja työ, nuorisotutkimus ja kommunistinen moraalinen kehitys sekä nuorisotutkimus ja kommunistinen liike. Jugend-FDJ-Gesellschaft-teoksessa käsitellään sosialistisen nuorisopolitiikan perusteita, ideologiaa ja sosialistisen persoonallisuuden kehitystä, persoonallisuuden kehitystä koulutus- ja työprosessissa, opiskelijoiden persoonallisuuden kehityksen erityisongelmia sekä nuorison vapaa-ajan viettoa.

Ulbrich ja Vetter tarkastelevat nuorison demografista kehitystä, joka tiettyssä mielessä on nuorisopolitiikan "objektiivinen" perusta. Etenkin DDR:ssä havaittavissa oleva nuorison suhteellisen osuuden supistuminen väestöstä ja ikärakenteen epäsuotuisa "vanheneminen" ovat nykyisessä vaiheessa väestötieteen seurauksia miehen ja naisen tasavertaisuudesta ja muista "ei-demografisista" tekijöistä. Voimakkaat sosiaalipoliittiset toimet naisten, perheiden, lasten ja nuorten aseman parantamiseksi muuttavat kehityksen suuntaa vasta pitkän ajan kuluessa. (Ulbrich—Vetter: Zur Demo-

Tieto liikkuu ja käy pyydykseen

Esko Seppänen: Raha liikkuu ja käy pyydykseen. Kansankulttuuri Oy, Tampere 1977. 190 s.

Esko Seppänen on kirjoittanut hyödyllisen kirjan. Kirjan, joka antaa lukijalleen paljon todistusvoimaista tietoa siitä, miten helposti rahan saavat poiki-
maan ne, joilla sitä on.

Radio-ohjelmistaan Seppänen tunnetaan usein monimutkaisten talouskysymysten kansantajuisena selittäjänä. Tyyli ei ole muuttunut vaikeatajuisemmaksi, vaikka tiedotusväline on vaihtunut toiseksi. Kirjassa on sitäpaitsi mahdollista esittää numeroaineistot havainnollisesti taulukoiden ja asetelmien muodossa. Radiossa luettuina ne joskus tympäisivät kuulijoi-
ta, vaikka sisälsivätkin uutta tietoa.

Seppäsen uuden kirjan hyvä puoli on siinä, että sitä voi suositella hyvin erilaisille lukijakunnille.

Ensinnäkin sellaisille ihmisille, jotka eivät tiedä maamme taloudesta tai viime vuosina harjoitetusta talouspolitiikasta juuri mitään. Kirjan keveys takaa sen, että se ei ensimmäisten sivujen jälkeen lennä nurkkaan. Kirja on suositeltava ensimmäiseksi askeleeksi talouden kysymyksiin paneutumiseksi. Seppäsen kirjaa kannattaa tarjota luettavaksi, jos tuttavapiiristä löytyy henkilöitä, jotka ajattelevat esimerkiksi Suomen olevan riippumaton länsimaista, suuromistuksen omalla työllä luotua, yhtiöiden verotuksen liian ankaraa tai demokratia parhaiten kehitettävissä kansankapitalismin avulla.

Toinen ryhmä, jolle kirjaan tutustuminen on hyödyllistä, muodostuu työ-

paikkojen aktiiveista, ammattiyhdistysliikkeen jäsenistä. Kirjan liitteinä oleva luettelo 400 suuren ja keskisuuren yhtiön tärkeimmistä omistajista kiinnostaa varmuudella ao. yritysten työntekijöitä. Liitteessä esitetään myös tietoja koti- ja ulkomaisista tytäryhtiöistä, joten selvyuden saaminen kunkin työnantajan "valtakunnan" laajuudesta on Seppäsen kirjan avulla yksinkertaisempaa kuin aikaisemmin.

Kolmannen ryhmän, jolla on paljon käyttöä Seppäsen kirjalle, muodostavat — työpaikka ja ay-aktiivien ohella — kaikki muut, jotka aktiivisesti toimivat talouspolitiikan suunnanmuutoksen puolesta. Kommunistille — jotka ovat johdonmukaisimpia kamppailijoita tuon suunnanmuutoksen puolesta — löytyy kirjasta merkittävä määrä selvitys- ja agitaatiotyössä käyttökelpoista aineistoa.

Aloitakaamme esittely uusista paljastuksista, jotka kirja sisältää.

Seppänen on jostakin saanut käsiinsä asiakirjan, jossa Neste Oy:n tilinikarit tekevät selkoa keinoista, joilla yhtiön 672 miljoonaan markkaan noussut voitto vuodelta 1974 täysin laillisin keinoin on mahdollista kutistaa pelkästään 5 miljoonaksi markaksi — siis alle sadasosaan todellisesta. Seppäsen lainaama asiakirja osoittaa, miten mahtavat poisto- ja varausoikeudet suuryhtiöillä tässä maassa on. Ne voivat ilmoittaa julkisuuteen (ja veroviranomaisille) käytännöllisesti katsoen sen voittosumman, jonka ne itse parhaaksi näkevät. — Mainittuna vuotena Neste Oy:n taseesta voidaan lukea tilivuoden voitoksi merkityn vajaat 11 milj. markkaa. Summa esitetään tilinpäätöksessä viiden pennin tarkkuudella!

Toinen mielenkiintoinen "paljastus" koskee kansainvälisen valuuttarahaston (IMF) Suomeen kohdistunutta painostus-

toimintaa ja siihen liittyneitä hallituk-
sen päätöksiä.

Jo vuonna 1975 Sorsan silloinen hal-
litus oli antanut Kansainväliselle valuut-
tarahastolle sitoumuksia, joiden mukaan
kulutuskysynnän rajoittamisen politiikkaa
maassamme tiukennettiin entisestään,
sosiaalisia, terveystaloudellisia ja koulutus-
alan uudistuksia hidastettiin tai pantiin
kokonaan naftaliiniin — kaikki tämä
"yksityisen teollisuuden investointien
turvaamiseksi".

Tuollaisen politiikan asianajajia ei toki
ollut vain ulkomailla (IMF:n, OECD:n
ja EEC:n piirissä) vaan myös maan sisä-
llä: jo elokuussa 1974 julkistettu mo-
nopoliin esikuntien "mätäkuun ohjelma"
hahmotti samaa linjaa. Hallitus ja Suo-
men pankki ryhtyivät sen käytännön
toteuttajiksi.

Helmikuussa 1976 IMF vaati halli-
tukselta v. 1975 annettujen sitoumusten
jatkamista. Kiristyskeinoina käytettiin
IMF:n lausuntoa Suomen kelpoisuudesta
uusien länsiluottojen vastaanottajamaa-
na.

Hallituskahvaa tuolloin kädessään pi-
tänyt Miittusen "häätätilahallitus" päätti
jatkaa kulutuskysyntää rajoittavaa poli-
tiikkaa, tuotantotoiminnan jarruttamisen,
laman pidentämisen ja syventämisen,
työttömyyden paisuttamisen politiikkaa.

Käytännön ilmauksensa tuo päätös
sai hallituksen huhtikuussa 1976 hyväk-
symässä keskipitkän aikavälin talouspo-
liittisessa ohjelmassa ja siihen liittyvissä
(yksimielisissä!) säästö- ja supistuspää-
töksissä. Suomen pankki taas saattoi
hallituksen nimissä ilmoittaa Kansainvä-
liseen valuuttarahastolle mm. maassa
harjoitettavan veropolitiikan suuntautu-
van kulutusverotuksen lisäämiseen —
siis pienituloisia voimakkaammin rasitta-
van verotusmuodon paisuttamiseen.

Näiden salaisiksi leimattujen sitou-
musten yleispiirteistä ja käsittelyvaiheis-
ta Seppäsen kirja tarjoaa kiintoisaa lu-

kemista. Esitetyn aineiston pohjalla on
helpompaa myös arvioida, miten miele-
kästä on kommunistien osallistuminen
hallituksiin, jotka käsistään ja jaloistaan
ovat sidotut suurpääoman tavoitteiden
toteuttamiseen, jopa kansainvälisen im-
perialismin keskusten antamien ohjeiden
tunnontarkkaan noudattamiseen. Seppä-
nen arvioikin tilannetta IMF:lle annet-
tujen sitoumusten jälkeen seuraavasti:

"... jo helmikuussa 1976 hallitus
päätyi talouspolitiikassaan yhteisille
linjoille Suomen Pankin kanssa —
ja maata johdettiin niin kuin ennen-
kin".

Voidaan tietysti keskustella siitä,
"päätyikö" hallitus linjanvetoonsa hel-
mikuussa 1976 vai oliko tämä linja jo
kaikkien arvioitavissa hallitusta muo-
dostettaessa pari kuukautta aikaisem-
min. Olennaista olisi kuitenkin ottaa
kaikkien arvioitavissa "häätätilahallitusta"
tuostakin kokemuksesta oppia tämän
päivän aivan vastaavaan tilanteeseen:
miten kauan eräät kommunistit arvioi-
vat voivansa istua hallituksessa, joka
jatkaa — jopa voimistaa — entistä ta-
louspolitiikkaa oloissa, joissa kommuni-
stinen puolue on keskeisimmäksi tunnuk-
sekseen esittänyt perusteellisen kään-
teen toteuttamisen maan sisä- ja talous-
politiikassa?

Seppäsen kirjasta löytyy paljon käyttö-
voimaa kommunistien päivittäiseen
agitaatiotyöhön. Tässä voidaan
esitellä vain osa siitä.

Veropolitiikan suunnasta käytävälle
keskustelulle antaa miettimistä Seppäsen
esittämä tieto, jonka mukaan v. 1975
maksettiin osinkoja 2.000 milj. markkaa,
mutta verotukseen osinkoja ilmoitettiin
veronalaisiksi tuloiksi vain 200 milj.
markkaa. Kirjassa konkretisoidaan tämän
tiedon taustaa esittämällä numerotietoja
verotuksen kohteeksi joutumattomien yhti-
söjen osuudesta eräiden suuryhtiöiden

osakkeenomistuksesta sekä kuvailemalla, miten ns. holding- yhtiöiden avulla vieläkin on täysin mahdollista avoimesti kiertää verotusta. Myös säätiöiden ja erilaisten yhdistysten merkitys verotuksen kiertämisessä on kirjassa käsitteilyn kohteena.

Yhtiöiden mahdollisuus pienentää voittojensa — ja siten myös verotuksen — määrää käy havainnollisesti ilmi, kun kirjassa verrataan toisiinsa kymmenen suuryhtiön omaisuuden tilinpäätösarvoa palovakuutusarvoon. Esimerkiksi Nokia Oy:llä kiinteän omaisuuden palovakuutusarvo oli v. 1975 lähes kolminkertainen tasearvoon verrattuna, Kajaani Oy:llä ja Kemi Oy:llä ero oli yli nelinkertainen.

Seppäsen kirja sisältää tietoja suuryhtiöiden varastojen aliarvostamisesta. Se on toinen keskeinen keino voittojen ja verojen pienentämiseksi. Vuonna 1975 olivat esim. Oy Fiskars Ab ja G. A. Serlachius Oy tilinpäätöksissään arvioineet omaisuutensa yli 40 % sen hankinta-arvoa pienemmäksi, Nokia Oy verolainsäädännön salliman täyden 50 %. Seppänen esittää tiedot 21 yhtiön osalta: pelkästään näiden varastojen aliarvostamisen avulla kätkettiin verottajan ulottumattomiin todellisia voittoja v. 1975 2.000 milj. markkaa.

Eräs painotus Seppäsen kirjassa, jonka soisi talouspoliittisessa keskustelussa yleistyvän, on huomion kiinnittäminen varallisuuteen — sen kasvuun ja jakautumiseen. Kirjassa joudutaan toteamaan maassamme tapahtuvan varallisuutta käsittelevän tilastoinnin surkeus. Seppäsen mukaan ”Tilastokeskus laatii tarkempia tietoja maan kotieläinkannan syntyvyydestä, kuolleisuudesta ja sairauksista kuin kansakunnan varallisuudesta”. Korvikkeeksi hän esittää eräitä omaisuuden jakautumista koskevia tietoja Ruotsista — nekin yksittäisen tutkijan eikä sikäläisen virallisen tilastoinnin työn tuloksia. Suomen osalta esitetään jo tutuiksi tulleita

esimerkkejä tšekäläisten suuryhtiöiden yhtiökokousten voimasuhteista.

Yhtiökokouksissa on harvemmin mitään äänestelyä. Kansankapitalismin aatteeseen hairahtuneille antanee ajattelemisen aihetta Vakuutusyhtiö Pohjolan yhtiökokous 7. 5. 1976. Siellä tehty ehdotus yhden työntekijän valitsemisesta yhtiön 34-jäseniseen hallintoneuvostoon kaatui äänestyksessä luvuin 590.289—810.

Pitkin matkaa voi Seppäsen kirjaa lukiessaan panna merkille osuvia huomioita ajankohtaisista kysymyksistä. Maassamme harjoitetun ristiriitojen sääntelyn Seppänen toteaa — poiketen reformistisista ja revisionistisista arvioista — toteutetun siten, että yksityinen omistusoikeus ei merkittävämmän ole joutunut kärsimään.

Valtiomonopolistista kapitalismia hän luonnehtii sanoen sille olevan tyypillistä se, että yksityisten omistajien tuotantovälineitä rahoitetaan koko kansakunnan varoilla. Esimerkkejä tästä löytyy kirjasta paljonkin (mm. opettavaiset tiedot K-takuista) — mutta myös kirjassa sivuutetuista tukiaisten muodoista (esim. valtion investointirahasto, INRA).

Maassamme harjoitetun suhdannesääntelyn avuttomuus saa Seppäselä osakseen aiheellisen ja asiallisen arvosteluryöpy, samoin Mieltusen enemmistöhallituksen saamattomuus tässä asiassa. Seppänen toteaa, että käytännössä ei mainitun hallituksen ohjelmalla — jossa oli pieni maininta suhdannetasausjärjestelmän luomisesta — ”ei ollut suurta merkitystä”. Tuostakin arviosta olisi nykytilanteessa voitava ottaa enemmän oppia: hallitusten ohjelmien merkitys ei läheskään aina ole käytännöllinen vaan ne ovat usein vain poliittista viuhdettua.

Seppäsen kirjan liitteenä on edellä mainittujen suuria ja keskisuuria yhtiöitä koskevien omistustietojen lisäksi esitetty myös hyödyllisiä tietoja maanomistuksesta. Tärkein osa tästä on luettelo

150 suurimpiin kuuluvista eteläsuomalaisista maataloista. Tässäkin Seppäsen työ on ollut merkittävää, mutta ei aivan niin "uraa uurtavaa" kuin eräissä yhteyksissä on annettu ymmärtää. SKDL:n julkaisemasta Tietokirjasta löytyy nimittäin vuodelta 1964 SKP:n talouspoliittisen osaston työntekijän Timo Kosteén laaja kirjoitus "Maan ja metsän suuromistus". Siinä esitetään tiedot yhteensä yli 250 suurtilasta sekä myös tietoja suuryhtiöiden maanomistuksesta.

Edellä on laajasti esitetty kirjan "Raha liikkuu ja käy pyydyksiin" myönteisiä puolia. Ne ovatkin siinä selvästi etualalla. Silti — muutama sana puutteista. Irrallinen maininta siitä, että työntekijöiden on saatava määräysvaltaansa taloudellinen kasvu ja uusi varallisuus ei — vaikka aatteellinen yhteys Aleniuksen sosialismiin siirtymisen "malliin" on ilmeinen — kylläkään myönteistä yleiskuvaa juuri muuksi muuta. Epätarkkuuksia, ehkä huomaamattomuudesta tehtyjä, on kirjas- sa jonkin verran: tuotantovälineet eivät toki rajoitu pelkästään koneisiin, tuotannon kasvu ei automaattisesti lisää työpaikkoja — eikä varsinkaan kapitalismissa, työpalkka ei toki muodostu osasta tuotantoprosessissa syntyneestä lisäarvosta. Kansantuloa ja sen jakautumista koskevassa luvussa Seppänen käyttää kovin kritiikittömästi porvarillisen kansantuloteorian käsitteitä. Tosin hän luvun alussa mainitsee käsitteistön perustuvan suurelta osin kansantalouden SNA-tilinpitäjärjestelmään, mutta lukijoiden valtaosan tuskin voidaan olettaa edes aavistavan, mitä tuo maininta tarkoittaa.

Petteri Baer

Ihmisen ja luonnon suhteen perusteita

Ivan Laptev: Järkiolentojen planeetta. Sosiologinen katsaus yhteiskunnan ja luonnon keskinäisiin suhteisiin. Edistys Moskova 1977.

Ympäristönsuojeluaatteen esiin tunkeutumista 1960- ja 1970-luvun taitteessa on seurannut todellinen ympäristökirjallisuuden tulva. Ulkomaisia teoksia on suomennettu runsaasti. Anti on tosin ollut kovin yksipuolinen, sillä lähes kaikki suomennetut kirjat ovat peräisin joko Länsi-Euroopasta tai USA:sta. Sosialististen maiden ympäristönsuojelunäkemys-ä esitteleviä kirjoja on sen sijaan ollut tarjolla todella niukasti. Aikaisemmin on suomennettu vain Fedorovin "Yhteiskunnan ja luonnon vuorovaikutus", joka ilmestyi vuonna 1974.

Suomennetuille länsimaisille teoksille on tyypillistä ihmisen ja luonnon suhteen oleellisten piirteiden sivuuttaminen, ne ovat pystyneet raaputtamaan vain ongelman pintaa. Poikkeuksiakin on, mm. Barry Commonerin "Ympyrä sulkeutuu". Viime aikoina julkaistujen ympäristökirjojen tekijöitä on markkinoitu "arvostettuina taloustieteilijöinä", "talouselämän asiantuntijoina" yms. Tällaisia teoksia ovat esim. A. Tofflerin "Tulevaisuus on lähellä", E. Schumacherin "Pieni on kaunista", R. Heilbronerin "Ihmiskunnan uhkapeli" sekä MIT:n "Kasvun rajat" jatkotutkimuksineen. Näissä kirjoissa keskitytään paljolti kapitalismin taloudellisen rakenteen puolesteluun.

Tämä osoittaa selvästi ideologisen taistelun painopisteen muuttumista. Yhä useammat ihmiset huomaavat kapitalismin avuttomuuden ympäristökriisin edessä.

Laptev huomauttaa teoksensa johdannossa: "Analysoimalla yhteiskunnan suhtautumista luontoon, ympäristöön voidaan päätellä onko kyseisellä yhteiskunnalla sosiaalisena organismina tulevaisuutta. voidaan täsmällisesti määritellä kyseisen sosiaalisen rakenteen elinkykyisyys ja näköalat. Ei ole sattuma, että ympäristö-
kriisi arvioidaan sen yhteiskunnan kriisiksi, joka vasta hiljan hallitsi jakamatomasti kautta maan."

Laptevin kirja ilmestyi Neuvostoliitossa jo vuonna 1973. On harmillista, että se on vasta nyt saatu suomenkielelle ja lisäksi käännöskään ei ole aivan moitteeton. Teos valottaa varsin kiintoisesti ihmisen ja luonnon suhteen perusteita, se lepää marxismi-leninisin klassikoiden vankalla perustalla. Laptev käsittelee kirjassaan ihmisen ja luonnon suhteen historiallista muovautumista, eri yhteiskuntatyyppien vaikutuksia ympäristöön, kansainvälisen yhteistyön merkitystä, kaupungistumista, luonnon merkitystä ihmisen henkisen kehityksen kannalta jne.

Ihmisen ja luonnon suhteiden luonne

Laptev toteaa, että ihmisen ja luonnon suhteissa tapahtuneita muutoksia tarkastellaan tavallisesti teknisestä, ekologisesta, organisatorisesta tms. näkökulmasta. Perusteiltaan näissä suhteisessa tapahtuneet muutokset ovat kuitenkin ennen kaikkea yhteiskunnallisia. Ihminen ei käytä hyväksi luontoa yksinään, vaan erilaisten yhteiskunnallisten rakenteiden kautta. Näin yhteiskunta painaa luontoon inhimillisen leimansa. Tämän leiman laatu riippuu aivan olennaisesti kyseisen yhteiskuntatyyppin rakenteesta.

Koska yhteiskunnalliset suhteet ovat muuttuvia, on ihmisen ja luonnon suhde luonteeltaan myös historiallinen. Laptev kirjoittaa:

"Tässä lienee paikallaan huomauttaa,

että tuntematta menneisyyttä ei voida ennustaa tulevaisuutta. Nykyinen ekologinen jännitysillä ja sen lievenemismahdollisuudet juontavat juurensa syvistä historiallisista kerrostumista, niin että ihmisen ja hänen ympäristönsä keskinäisten suhteiden 'soposoinnuttamisen' sosiaaliset mahdollisuudet voidaan saada selville vain penkomalla noita kerrostumia".

Ihmisen ja luonnon suhde on edelleen käytännöllis-tuotannollinen. Ihmisen ja luonnon suhde toteutuu juuri tuotannollisessa toiminnassa, tämän takia sen häiriötkin ovat poistettavissa viime kädessä vasta täällä.

Ihminen ei voi olla muuttamatta luontoa. Yhteiskuntahan uusintaa jatkuvasti omia fyysisiä perusteitaan; luonto on ihmisen "epäorgaaninen ruumis", kuten Marx on todennut. Näin ollen ihmisen ja luonnon välistä ristiriitaa ei voida ratkaista koskaan lopullisesti.

Se "kumoutuu ikuisesti ja syntyy yhä uudelleen työprosessissa, jossa sen kehitys tapahtuu". Ristiriita ratkaistaan kerta kerralta, mutta se nousee yhä uudestaan esiin, tosin dialektisesti korkeammalla tasolla. Laptev huomauttaa, että "(...) ihmisen ja luonnon välistä ristiriitaa ei voida ratkaista lopullisesti, sillä se ei ole ohimenevä ristiriita. Se on yleismaailmallinen. Ihminen on jokaisella historiallisella kehitystasollaan ratkaissut tuon ristiriidan olemassaolleen voimavarojen, tietojen ja mahdollisuuksien mukaisesti, ja joka kerta se on syntynyt uudelleen, ikään kuin feeniks-lintu tuhasta, sillä se on itse ihmisen olemassaolon ikuinen ehto".

Lopulta on muistettava, että muuttaessaan luontoa ihminen muuttaa myös aina itseään ja käsityksiään luonnosta.

Kapitalismin ja sosialismin periaatteellinen ero

Ei ole suinkaan sattuma, että kehitty-

neissä kapitalistisissa maissa myös ympäristöongelmat ovat kaikkein suurimmat. Näissä maissa luonnostakin on tullut kauppatavaraa, jota omistaja käsittelee miten haluaa. Kapitalisti pyrkii ainoastaan jättämään voittoihin välittämättä luonnon tulevaisuudesta.

Tuotantovoimia ei voida suunnata hallitusti kapitalismin oloissa. Luontoa käytetään "paloittain", vaistonvaraisesti ja suunnittelemattomasti. Yksittäisten kapitalistien anarkinen toiminta vyyhteytyy "näkyttömäksi kädeksi", joka ohjaa kehitystä minne sattuu.

Kapitalismin loismaisuutta osoittaa myös se, että se ei ryövää ainoastaan omia luonnonvarojaan, vaan myös muiden maiden. Laptev huomauttaa, että USA, jonka väestö on 5.7 % maapallon väestöstä, käyttää 40 % maapallon luonnonvaroista. USA tuo esimerkiksi kuluttamastaan kuparista 25 %, sinkistä 50 %, alumiinista 80 % ja mangaanista 99 %.

Tieteellisteknisen kumouksen voima yhdistettynä säälimättömään voitontavoitteluun jyrää alleen paitsi ihmiset myös luonnon. Tästä syystä kapitalismin tuhoamisesta on tullut ihmiskunnan elinkysymys, kuten USA:n kommunistisen puolueen pääsihteeri Gus Hall on todennut. Vaatimukset siirtymisestä luonnon järkipärisen käytön takaavaan yhteiskuntamuotoon kasvavat. Laptev toteaa, että kehittyneissä kapitalistisissa maissa on syntymässä aivan uudenlainen luokkataistelurintama, joukkoliike paremman elinympäristön puolesta. Joissakin maissa on jo ollut mm. "ekologisia lakkoja".

Sosialismin etuisuus ihmisen ja luonnon suhteiden järjestelyssä käy yhä kiistattomammaksi. Laptevin mukaan sosialismilla on puolellaan kolme perustetta:

Ensinnäkin yhteiskunnallisten suhteiden inhimillisuus heijastuu myös suhtautumisessa ympäristöön. Toisen ihmisen riistoon perustuva järjestelmä vaurioittaa

kaiken rikkauten alkulähteet: maan ja työläisen. Laptev huomauttaa, että huolehtiminen luonnonsuojelusta ja luonnon järkevästä käytöstä on huolenpitoa ihmiskunnan tulevaisuudesta.

Toiseksi maan ja tuotantovälineiden yhteisömistus mahdollistaa ihmisen ja luonnon suhteen järkipärisen organisoimisen. Luontoa voidaan hyödyntää kokonaisuutena, mukailla sen prosesseja, toisin kuin kapitalismissa, jossa luontoa käytetään anarkkisesti, "palottain". Maan yhteisömistus estää myös keinotulon. Sen sijaan maan ollessa yksityisömistuksessa useat luonnonsuojelutoimet kariutuivat yksityiseen voitonsaalistukseen. Tämä on voitu selvästi havaita Suomessa kansallispuistokomitean mietinnön tultua julkisuuteen.

Kolmanneksi yhteiskunnan kaikki kattava suunnittelu tekee mahdolliseksi tuotantovoimien suuntaamisen luonnon laiomaisuuksien mukaisesti ihmiskunnan enemmistön etujen kannalta parhaalla tavalla. Tuotantovoimien suunnitelmallinen, hallittu käyttö merkitsee luonnon "ohjauksen ohjausta", tarttumista anarkkisen tuotannon "näkyttömään käteen".

Sosialismi osoittaa etevämyyttensä myös käytännössä. Jo neuvostovalan alkuaikojen vaikeissa oloissa Lenin muotoili ensimmäiset lait luonnonvarojen järkeväksi käyttämiseksi sekä allekirjoitti ensimmäisten luonnonsuojelualueiden perustamisen. Nykyään investoidaan Neuvostoliitossa huomattavia summia ympäristönsuojeluun. Tulokset alkavatkin jo näkyä. Baikal-järven saastuminen voitiin ehkäistä, suuret joet puhdistuvat, kaupunkien ilma puhdistuu, Kaspian meren tila paranee jne.

Ympäristö kriisin ratkaiseminen edellyttää maailmanlaajuisia sosialismia, mutta sen tuloa ei voida odotella kädet ristissä. Ympäristönsuojelu vaatii välittömiä

toimia. Laptev painottaa voimakkaasti kansojen välisen yhteistyön merkitystä ympäristönsuojelun alalla. Luonto ei tunnetusti noudata valtiollisia rajoja. Luonnon toimintahäiriöt heijastuvat ympäri maapallon mm. veden ja ilmavirtojen välityksellä.

Tämä antaa rauhanomaisen rinnakkaisolon politiikalle uuden ulottuvuuden. Neuvostoliitto on monasti ilmaissut halukkuutensa yhteistyöhön ympäristönsuojelukysymyksissä. Hyvänä esimerkkinä yhteistyöstä on Itämeren rantavaltioiden toiminta Itämeren suojelemiseksi. Tämä kaikki on toimintaa tulevaisuuden hyväksi.

"Noosfääri"

Sosialismin voitettua maailmanmitassa alkaa Laptevin mukaan biosfääriin kehityksen uusi kausi. Biosfääri siirtyy uudelle kehitystasolle, siitä tulee noosfääri, joka on biosfääriin aivan uuden tyyppinen olotila. "Noosfääri on siis biosfääriin olotila, se on biosfääriin kehittymistä tuohon uuteen olotilaan, jonka määrää ja jota valvoo järjellinen olento, ihminen." Siirryttäessä noosfääriin toteutuu "ohjauksen ohjaus", ihmiskunnasta tulee oman toimintansa tietoinen ohjaaja. Noosfääri mahdollistaa ihmisen kuokituksen. Noosfääriin toteutuminen liittyy läheisesti kommunismiin.

Laptev kirjoittaa, että "(...) noosfääri ja kommunismi ovat luonnonhistoriallisen prosessin kaksi puolta. Noosfääri on tämän prosessin toteutumista luonnossa, kommunismi yhteiskunnassa. Toisin sanoen noosfääri on kommunismin luonnollisen, fyysisen perustan ainoa mahdollinen olotila, homo sapiensin ja hänen elinympäristönsä vuorovaikutuksen korkein sopusointuisuusaste".

Jorma Laurila

Järjenvastaisuuden "järjellinen ydin"

Jevgeni Bogat: Ikuinen ihminen, Edistys 1976, 365 s. suomentanut Kerttu Kyhälä-Juntunen.

"No niin! Hyvä! Te korkeammat ihmiset. Nyt vasta makaa ihmistulevaisuuden vuori synnytystuskissaan. Jumala kuoli, — että yli-ihminen eläisi", näin puhui Friedrich Nietzsche Zarahustran suulla 1880-luvun lopulla. Mitä hän tarcoitti?

Jumalallaan Nietzsche tarkoitti perinnäisiä ihanteita ja ideoita. Syypää jumalan kuolemaan oli ollut kristinusko. Tämä oli Nietzschen mielestä hävittänyt sen totuuden, jonka varassa ihminen oli aikaisemmin elänyt, ennen kaikkea esisokrateslaisen kreikkalaisen traagisen totuuden, ja asettanut sijaan vain luulotteluja: jumalansa, moraalisen maailmanjärjestyksen, synnin, armon ja lunastuksen.

"Nuoruudessaan Nietzsche tunsu kiihkeää ylevän ja traagisen kaipuuta, mutta muutamien yritysten jälkeen (osallistuminen sotatoimiin sanitäärinä, Bismarckin hahmon romantisointi) hän luopui toiveistaan löytää traagista tai ylevää elämästä", kirjoittaa Jevgeni Bogat kirjansa ensimmäisessä tutkielmassa "Friedrich Nietzschen kävelykeppi". Nietzschen onnettomuuden juuri oli siinä, että hän ei kyennyt näkemään mitään ilahduttavaa ympäröivässä todellisuudessa, vaan rakastui kiihkeästi ja hurmioituneesti puhtaaseen taiteeseen. Tässä suhteessa hän eroaa radikaalisti jumaloimastaan Stendhalista, joka kaivatessaan ihmisen suuruutta etsi sitä elävästä todellisuudesta ja omasta sydäimestään. Nietzsche taas katkaisi välinsä todellisuuteen aikalaistensa (so. saksalaisen porporvarin) latteuden tähden.

Hän janosi uutta ihmistä — yli-ihmistä.

Nietzschen mukaan suuri ihminen oli ilmennyt ihmiskunnan historiassa vain antiikin tragediassa. Näin ollen hän ajatteli orjuuden olevan juuri se mekanismi, joka pystyy ja oli pystynyt synnyttämään yli-ihmisen. Tämä oli hänen nurinkurisen ihmistä alentavan sosiaalifilosofiansa lähdekohta.

Nietzscheille syntyi puhtaasti esteettinen maailmankatsomus, ”joka johtaa salaperäisen ja julman logiikan mukaisesti kauneuden tuhoon eikä kukoistukseen”, kirjoittaa Bogat ja jatkaa: ”Puhtaasti esteettisen maailmankatsomuksen siveettömyys on siinä, että kuolemattomia taide-teoksia rakastettaessa menetetään ihmisen kauneuden ja arvokkuuden tunto (juuri siksi se johtaakin kauneuden tuhoutumiseen elämässä)”. Elämä pelkkänä esteettisenä arvona irrallaan yhteiskunnallisesta eli moraalisesta hyvästä on humanistisesti voimaton.

”Ihminen on paha — niin puhuvat kaikki viisaimmat minulle lohdutukseksi. Ah, kunhan se vain vielä tänäänkin on totta! Sillä paha on ihmisen parhain voima”, julistaa Nietzsche. Bogatin mukaan Nietzschen runollinen mielikuvitus pyrki liittämään toisiinsa asioita, mitkä eivät sovi yhteen: kiintymyksen sotaan ja kiintymyksen taiteeseen, julmuuden ja luovan voiman, traagisen elämäntunnon ja paksunahkaisuuden. Hyvää vailla oleva kauneus on ”pahan kauneutta”, jotain ihmiselle vihamielistä. Vastaavasti ihmisyyttä vailla oleva voima on taipuvainen muuttumaan demoniseksi.

Todellisuuden kadottaneen Nietzschen ajatukset täyttyivät taantumuksellisista utopioista. Hänessä paloi vahva ihmisen alentamisen halu. Hänen ajattelussaan samaistui elämänjano ja vallantahto. ”Porvarillisen humanismin lopullinen katastrofi ei tule merkitsemään ’kauneuden’, ’voiman’, tai ’traagisen ihmisen uuden aikakauden voittoa’, vaan kerrassaan epäinhi-

millisen, metodisen raa’an koneen voittoa, eikä vanhan humanismin raunioille kohoa Siegfried, eikä edes Napoleon, vaan virkamiespyöveli Eichmann”, kirjoittaa Bogat.

* * *

Nietzsche tahdotaan usein porvarillisella taholla rinnastaa virheellisesti Dostojevskiin, jota hän niin suuresti ihaili. Tottahan on, että useat hahmot Dostojevskin romaaneissa pyrkivät yli-ihminä liitelemään moraalista piittaamatta. Bogat tämentää vastausta ongelmaan. Hänen mukaansa myös Nietzschen henkisen kohtalon piirteet tavataan jo useissa Dostojevskin romaanien henkilöissä. Hän kirjoittaa: ”Raskolnikov, Kirillov, Stavrogin ja Ivan Karamazon... Eikö vain myös Ivan Karamazovin ja Smerdjakovin suhteiden nerokkaasti oivallettu dialektiikka muistuta Nietzschen filosofian ja fasismin välisiä suhteita? (Sen minkä Ivan Karamazov tekee ajatusten huipulla, Smerdjakov toistaa lakeijamaisen täsmällisesti elämän aallonpohjalla).” Bogat kuitenkin korostaa, että Ivan Karamazovia muistuttanut Nietzsche ei ollenkaan muistuttanut Dostojevskia, joka toisin kuin Nietzsche haaveili ihmisen täydellisyydestä ja ihmiskunnan ymmärtämyksen saavuttamisesta. Voidaankin sanoa, että Nietzsche on kuin henkilö Dostojevskin romaaneissa, mutta ei kuin Dostojevski itse.

* * *

”Pieniä yli-ihmisiä liikkui tungokseen saakka Helsingin taiteilijakahviloissa ja kapakoissa, suorittaen omalla, varsin materialistisella tavallaan uhrinsa Dionysokselle, Nietzschen jumaluudelle. Nämä taskukoon yli-ihmiset tunsivat yleensä vain maineeltaan mestarinsa ja olisivat luultavasti suuresti hämmästyneet, jos heidät

olisi asetettu vastatusten Nietzschen todellisen kovan moraalin kanssa", kirjoittaa Koskenniemi luonnehtien vuosisatamme alun dekadenttia muotinietscheläisyyttä. Samaa ilmiötä kuvaa Castrén tavalla, joka ei voi olla tuomatta mieleen tiettyä 60-luvun kulttuuriradikalistisen hengen puolia: "Dekadenssi on yhtäkkiä saanut vauhtia Suomessa. Nuoriso vaeltelee Helsingissä verkkaisesti, elämään väsyneenä, velttona Esplanadilla ja vetäisee silloin tällöin rasittuneen näköisenä sauhut suuresta sikarista, joka roikkuu veltosti huulten välissä. Tai sitten se istuu tupakansavuisessa kahvilassa ja tirkistelee absintin mystistä kimmellystä ja luulee lasin pohjasta löytäneensä suuren sfinksin, joka houkuttelee ja lumoo lupamalla maailmanarvoituksen ratkaisun".

Dekadenssia edelsi nietscheläisyyden aristokraattis-radikalistinen muoto, jonka kynnistä henkeä ilmentää seuraava Lagerborgin mielipide kansansivistyksen ja teellisen työn välisestä suhteesta: "Vapaa tutkimus, jonka tarkoitus on löytää uutta tietoa, suhtautuu välinpitämättömästi pyrkimykseen levittää saavutuksiaan syvien rivien sieluihin; vallitkoon siellä pimeys, kunhan huiput loistavat valossa." (Lainaukset on otettu Esko Ervastian väitöskirjasta: Suomalainen kirjallisuus ja Nietzsche, Turku 1960.)

Nietzsche on vaikuttanut kokonaisten sukupolvien ajatteluun. Hän on vapauttanut moraalista jokaisen, joka sitä on halunnut. Bogatin mukaan Nietzsche on fasmista yhtä suuressa vastuussa kuin Ivan Karamazov Smerdjakovista. Nietzschehäisyyden vaikutus porvarillisessa ideologiassa ei tietenkään jää vain viimevuosisadan lopulle ja 20. vuosisadan ensimmäiselle puoliskolle. Tälläkin hetkellä Nietzschen filosofisia ideoita yritetään soveltaa nykyaikaisen teknokraattisen ajattelun ja moraalin järjestelmään. Se on esimerkiksi viime aikoina voimistuneen Hitler-aallon toinen puoli.

Bogat korostaa Nietzschen tutkimisen ja ymmärtämisen tärkeyttä. Vaikeneminen hänestä olisi vastuutonta. Nietzscheä ei voida heittää pois ihmiskunnan tragediasta. Ei siksi että hänen irrationalisminsa olisi sinänsä arvokasta. Pääinvastoin Bogat varoittaa tutkimasta pölyn peittämän kirjahyllyn tasolta, ja vaatii tarkastelemaan häntä 1900-luvun jälkipuoliskon yleismaailmalliselta korkeudelta. On syvällisesti tiedostettava nietscheläisyyden (irrationalismin yleensä) sosiaaliset juuret, kasvualusta ja reaaliset seuraamukset. On osattava vastata ajan vaatimusten mukaisesti Nietzschen ja muiden irrationalistien asettamiin ongelmiin.

Bogatin mukaan Nietzsche oli sanansaattaja, joka juoksusta läikäytymäisillään ryntäsi harvenevien loppiaistulien valaisemalle näyttämölle ilmoittaakseen hämmästyttävän uutisen: "Jumala on kuollut!" Näin siis "porvarillinen humanismi, joka oli jo vuosisatoja ravinnut Euroopan luovia tekijöitä, kehittyi Nietzscheä itsetiedostuksen ja itsehävityksen viimeiselle asteelle", kirjoittaa Bogat ja korostaa, että "historian iva ilmeni siinä, että nimenomaan Hitler, hitleriläinen valtio, ideologia ja puolue, hitleriläinen voiman ja julmuuden palvonta sekä järjen vastustaminen veivät kumoamattomaan loogiseen loppuunsa Nietzschen filosofian kohtalon".

Nietzschehäisyyden arviointi on vain yksi Bogatin teoksen lukuisista teemoista. Teos käsittää lisäksi kiinnostavia vuoropuheluja, tähdistöjä ja muotokuvia. Tähdistöillä Bogat tarkoittaa kirkkaita ja kohottavia ilmiöitä ihmisyyden avaruudessa. Tällaisia ovat esimerkiksi kauneus, hyvyys ja hassuus.

Bogatin hassuja ovat esimerkiksi satukirjailija Andersen, alkemisti Trevisan sekä keksijä Palissy. Hän suhtautuu kuitenkin hassuihinsa perin vakavasti ja haluaa osoittaa, että tarut kasvavat esiin todellisuudesta. Bogatin käsityksen mu-

kaan ihmisen yksi arvokkaimpia ominaisuuksia on luova ja rohkea fantasia, jota ilmentää esimerkiksi runollinen maailmankäsitys.

Bogat selvittää, kuinka kirjailija Andersen on kuvannut runollisen maailmankäsityksen syntylogiikkaa sadussaan lahjattomasta kirjurista, joka taikakalossien voimasta alkoikin nähdä maailman runoilijan silmin. "Aluksi kirjuri vain ihmetteli: 'Miten ihana tämä päivä onkaan, miten paljon siinä on kauneutta, raikautta ja runollisuutta!' Se oli hänen ensimmäinen vaihe uudessa suhtautumisessaan maailmaan. (...) Ensimmäistä vaihetta tai oikeammin kierrettä seurasi toinen, kolmas jne., sillä kirjuri ei noussut portaita, vaan ikäänkuin porautui kierteittäin yhä syvemmälle maailmaan".

Yhtenä punaisena lankana Bogatin ajattelussa on itseasiassa tietoteoreettinen kysymys: millainen on todellisuus, ja kuka sen parhaiten tiedostaa? Sydämellisimmällä tavalla hän vastaa ongelmaan vuoropuheluissaan "Petracan kirjeet" ja "Rakauden askeesi". Bogat kysyy: Kumpi näkee maailman todellisimpana "sokeasti" rakastunut vai arkipäivän rationalisti? Bogat katsoo rakastuneen subjektin olevan tässä siunatussa tilassa erityisen herkästynyt löytämään maailmasta olennaisimman. Todellisuus on tuhatsäikeisesti moninaisempi kuin lattea arkipäivän järjestyvyys.

Kaiken kaikkiaan: Poikkeuksellisuudessaan tutustumisen arvoinen teos.

Kimmo Sarje

Mitä on sotilaallinen jännityksen lientyminen

International Détente and Disarmament: A collection of articles by Finnish and Soviet scholars. Tampere Peace Research Institute, Finnish Peace Research Association. Helsinki 1977. Government Printing Office. 271 sivua.

Tampereen rauhantutkimuslaitoksen (TAPRI) yhdessä neuvostoliittolaisen Maailmantalouden ja kansainvälisten suhteiden instituutin (IMEMO) kanssa valmistama artikkelikokoelma on monessa suhteessa merkittävä. Teos on ensimmäinen suomalais-neuvostoliittolainen yhteistyöjulkaisu kansainvälisen politiikan alalta sekä ensimmäinen neuvostoliittolaisen ja ei-sosialistisen maan tutkimuslaitoksen yhteistyöhanke aseistariisunnassa.

Huolimatta siitä, että artikkeleiden kirjoittajina on ollut 15 eri tutkijaa ei teoksen perusnäkömyksen löytäminen ole vaikeaa. Tämän näkömyksen kiinnostavuutta ja painavuutta lisää kansainvälisen politiikan ja erityisesti kansainvälisen aseistariisuntakeskustelun tämän hetkinen vaihe. Kapitalististen valtioiden sotateolliset kompleksit ja taantumuspöiirit pyrkivät kääntämään yleisön huomion pois jännityksen lievenemisen peruskysymyksistä ja estämään "Helsingin hengen" syventymisen. Toisaalta kansainvälisessä aseistariisuntakeskustelussa on voimistunut kahtiajako. Siinä toisella puolella olevat (ennen kaikkea ruotsalainen SIPRI) edustavat näkemystä, joka voidaan tiivistää sanontaan "kaikki tai ei mitään". Tämä suuntaus kieltää jo saavutettujen sopimusten merkityksen sekä hylkää aseistuksen rajoittamisen ja sään-

telyn tarjoamat mahdollisuudet. Myös nykyinen liennytyskehitys saa selkeän tuomion. Ainoana mahdollisuutena nähdään eräänlainen "suuri harppaus". Karkeasti yleistäen voidaan näitä näkemyksiä edustavia pitää eräänlaisina supervaltateoreettikkujen aisankannattajina, koska yksi heidän keskeisimmistä argumenteistaan on väite Yhdysvaltain ja Neuvostoliiton välisten suhteiden paranemisen vahingollisista vaikutuksista. Toinen suuntaus, johon kaikki artikkelinkokoelman kirjoittajat voidaan lukea, lähtee siitä, että poliittinen ja sotilaallinen liennytys ovat toisistaan riippuvaisia ja toisiinsa vaikuttavia elementtejä.

Kirjan ensimmäisessä artikkelissa IMEMOn varajohtaja Jevgeni Primakov määrittelee poliittisen ja sotilaallisen jännityksen lientymisen vuorovaikutuksen ja keskinäisen riippuvuuden dialektiikan seuraavasti: "sotilaallinen jännityksen lientyminen on mahdotonta ilman poliittista jännityksen lientymistä, mutta jälkimmäinen ei voi olla riittävän vakaa ja luotettava, jos sitä ei vahvisteta ja täydennetä konkreettisilla toimenpiteillä, jotka vähentävät kahden järjestelmän välisen sotilaallisen konfrontaation tasoa". (s. 11.). Käytännössä tämä tarkoittaa ensinnäkin sitä, että mikään yhtäkkinen asevarustelun rajoittaminen tai pysäyttäminen ei ole mahdollista. Kansainvälinen jännityksen lientyminen ei myöskään automattisesti johda sotilaalliseen lientymiseen. Mutta toisaalta ei ole mahdollista aineellistaa poliittista jännityksen lientymistä ilman tehokkaita toimenpiteitä asevarustelun pysäyttämiseksi. Tämä käsityskanta eli eteneminen askel askeleelta kohti yleistä ja täydellistä aseistariisuntaa tulee esille kirjan kaikissa artikkeleissa. Kirjoittajat korostavat jo saavutettujen sopimusten merkitystä osana kokonaisvaltaista jännityksen lientymisprosessia.

Selkeästi tätä näkemystä painottaa mm. Suomen pysyvä YK-edustaja Ilkka Pas-

tinen kirjoituksessaan "Nuclear Proliferation and NPT". Vuonna 1968 solmittu Ydinsulkusopimus (NPT) on merkittävin edistysaskel asevarustelun rajoittamiseksi. Sopimuksen tarkoituksena on estää ydinaseiden leviäminen maille, joilla niitä vielä ei ole, ja tämä päämäärä on epäilemättä kaikkien etujen mukainen. On kuitenkin selvää, että NPT ei ole universaalinen eikä täydellinen. Suuri joukko valtioita on pysytellyt sen ulkopuolella. Allekirjoittaneita ja ratifioineita maita tällä hetkellä 98, sopimuksen ulkopuolella mm. Kiinan kansantasavalta, Ranska, Brasilia. Kuitenkin se kritiikki, joka sopimusta kohtaan on suunnattu eräiden tutkijoidenkin taholta, on Pastisen käsityksen mukaan vailla perustaa. Parhaimmillaan se hänen mukaansa on sopimuksen perusluonteen ymmärtämättömyyttä ja välinpitämättömyyttä sopimuksen poliittisesta merkityksestä. Selkeästi Pastinen torjuu kritikkojen käsitykset siitä, että sopimus olisi "diskriminoiva", "epätasapainoinen" ja "vain joidenkin valtioiden etuja palveleva". Hän korostaa NPT:n palvelevan koko kansainvälistä yhteisöä ja painottaa sen olevan paras käytössä oleva keino vähentää ydinsodan vaaraa. Pastinen toisin sanoen pitää sopimusta olennaisena osana kansainvälistä jännityksen liennytysprosessia ja esittää esimerkinomaisesti kritikoille kysymyksen siitä, olisiko esim Brandtin "Ostpolitik" ollut mahdollinen ilman Ydinsulkusopimusta. Tällä tavoin Pastinen konkreettisesti osoittaa Primakovin määritelmän paikkansapitävyyden.

Sen lisäksi, että tämänkaltaisissa koomateoksissa tuiki harvinainen yhteinen perusnäkemys on merkittävä kansainvälisen keskustelun kannalta, muodostaa kirja myös hyvän tietopankin kaikille aseistariisunnasta kiinnostuneille. Siinä käsitellään perusteellisesti ja suurella asiantuntemuksella lähes kaikkia aseistariisunnan ja aseistariisuntaneuvottelujen

keskeisiä kysymyksiä konventionaalisten aseiden rajoittamisesta (Joenniemi) aseistariisunnan ja tieteellisteknisen edistuksen suhteeseen (Vanejev, Tomilin, Glasov) asti. Esimerkiksi Joenniemen artikkeli on tärkeä jo pelkästään siksi, että yleensä aseistariisunnasta puhuttaessa ja kirjoitettaessa keskitytään lähes yksinomaan ydin- ja muihin joukkotuhoaseisiin. Edellä olevalla "lähes kaikkia" ilmauksella tarkoitetaan sitä, että olisin toivonut kokoelmaan asti yhtä artikkelia lisää. Asevarustelun ja aseistariisunnan taloudellisiin ja sosiaalisiin seuraamuksiin liittyvät ongelmat olisivat ansainneet oman erityisen käsittelyn.

Syvällisin ja perusteellisin artikkeleista on Imemon vanhemman tutkijan Juri Kostkon "Military Detente in Europe: Concept and Problems". Seikkaperäisellä käsitteanalyysillä Kostko selvittää Wienin AVS-neuvotteluissa tehtyjen ehdotusten taustaa. Hän osoittaa sosialistisen käsityksen sotilaallisesta jännityksen lientymisestä olevan olennainen osa yleistä turvallisuusrakennetta kollektiivisen turvallisuuden puitteissa yhtyen näin Primakovin jo aiemmin esitettyyn määritelmään sotilaallisen ja poliittisen lientymisen dialektisesta vuorovaikutussuhteesta. Kostko määrittelee sotilaallisen lientymisen seuraavasti: "Sotilaallinen jännityksen lientyminen merkitsee sotilaallisen konfrontaation olennaista vähentämistä ja asteittaista asevoimien käytön mahdollisuuden rajoittamista ja eliminointia valtioiden välisissä suhteissa." (s. 214—215). Kostkon mukaan tämä on mahdollista ulkopoliittisin toimin vähentämällä sodan syttymisvaaraa, rakentamalla luottamusta valtioiden välille. Lopulta asevarustelukilpa lopetettaisiin supistamalla johdonmukaisesti ja järjestelmällisesti asevoimia, aseistusta ja sotilasbudjetteja.

Sotilaallisen lientymisen tieteellinen käsite on peräisin politiikan ensisijaisuus-

desta, siitä tosiasiasta, että "sota on politiikan jatkamista toisin keinoin". Kostkon mukaan tämä tarkoittaa sitä, että aseet ja asevoimat eivät ole sodan aiheuttajia, vaan sen käymisen välineitä ja siten sotilaallinen jännityksen lientyminen on tulos tai osa valtion harjoittamaa politiikkaa. Tämän jälkeen artikkelissa selvitetään kuinka läntinen voimatasapainoteoriaan perustuva käsite aseistuksen rajoittamisesta ja sääntelystä tosiasiallisesti merkitsee asevarustelun hyväksymistä absolutisoimalla valtioiden sotilaallisen mahdin merkityksen.

Tältä pohjalta Kostko esittelee Wienin neuvottelujen vaihtoehtot. Näissä neuvotteluissa länsi esittää asymmetrisiä supistuksia, jotka toteutuessaan murentaisivat 1970-luvulla tunnustetun strategisen tasapainon, joka on toiminut koko lientymisprosessin perusedellytyksenä. Sosialististen maiden esitysten mukaan näiden supistusten tulee tapahtua yhtäläisinä prosenttisina supistuksina, siten säilyttäisiin em. tasapaino ja otettaisiin huomioon Euroopassa vallitsevat erilaiset strategiset käsitykset ja niille perustuvat asevoimat.

Lasse Kosonen

Muut lehdet

"Pariisin salongeissa

kaikuu taas kiivaan filosofisen väittelyn melske, jolle saa hakea vertailukohtaa St. Germainin kellareiden eksistentialisteista 1950-luvulla", kertoo Suomen Kuvalehti numerossaan 38/77. Kysymys on 8—9 jäsenen ryhmästä nimeltään "uusilosofit". Nämä uusilosofit "väittävät, että sosialismi kätkee sisäänsä totalitarismin siemenen, ja hyökkäävät sen perusteita vastaan". Seuraavassa muutama perustelu keskeisiltä henkilöiltä.

Benard-Henry Lévy: "Antikapitalismi ei riitä. Kapitalismin barbarismin, joka sensuroi sentään aika ajoin itseään, ja sosialismin barbarismin väliltä valitsisin luultavasti kapitalismin. Yhteiskuntien olemuksessa on kenties, on varmasti jotain, joka tuomitsee ne orjuuteen ja onnettomuuteen. Pelkässä kokoontumisessa on ehkä, on epäilemättä jotain sellaista joka tekee Isännän välttämättömäksi, väistämättömäksi."

Guy Lardreau: "Äänestät sitten oikeistoa tai vasemmistoa, tee se ilman harhakuvitelmia. On välttämätöntä luopua ajatuksesta, että mikään systeemi olisi pelastus."

Laajemmin ottaen uusilosofit näkevät ideologisen tilanteen tällaisena:

Jean-Paul Dolle: "Nyt olemme vaiheessa, jossa tiede itse todistaa sopimattomuutensa ihanteeksi. Vähä vähältä uusi liike kohti uutta tunteen arvostamista on etenemässä ja uusilosofia on osa sitä."

Jean-Marie Benoist: "Tätä tilannetta voisi verrata siihen, joka vallitsi Galilein ja Aristoteleen logiikan välillä

renesanssin alkaessa. Kun marxismi on luuduttanut poliittisen järjestelmämme ja älymystön ajattelutavan, on uusilosofit Galilein tavoin kutsuttu repimään aristoteliset skolastikot alas puhujalavoilta."

Michel Le Bris: "Jumala on kuollut, Marx on kuollut, enkä minäkään voi oikein hyvin."

Olemmeko löytäneet suuruudenhulluuden ja mitäänsanomattomuuden huipun?

Neuvostoliiton uusi perustuslaki

on herättänyt suomalaisissa lehdissä paljon asiallista ja asiatontakin keskustelua. Muutama poiminta tärkeistä puheenvuoroista on paikallaan.

Demarissa (7.10.) nimimerkki "Vieras mies tuli taloon" (Erkki Raatikainen) kirjoittaa mm.: "Neuvostoliiton uudessa perustuslaissa todetaan kansalaisten oikeudet laajasti ja kehittyneellä tavalla. Kuten aikaisemmin on todettu, meillähän on määritetty kylläkin sellaiset liberalismia edustavat asiat kuin puhe- ja kokoontumisvapaus sekä uskonvapaus. Sen sijaan nykyaikaisen yhteiskuntakehityksen mukanaan tuomat, jos kohta vain kovalla poliittisella taistelulla saavutettut asiat kuin oikeus työhön, asuntoon, vanhuudenturvaan, terveydenhuoltoon jne. ovat jatkuvasti vailla perustuslain turvaa. Kehittynyt käsitys edellyttäisi niiden sisällyttämistä perustuslakiin. . . . Nämä asiat ja lukuisa joukko muita vastaavia aineellisia ja yhteiskunnallisia oikeuksia on kirjattu kansalaisoikeuksien joukkoon Neuvostoliiton perustuslaissa. Tämä on nähtävä haasteeksi kehitettäessä perustuslakeja myös esimerkiksi sellaisessa yhteiskunnassa kuin Suomessa... Ihminen ei voi olla vapaa, jos häneltä puuttuu toimeentulo ja työ. Hän ei voi olla vapaa todellisessa merkityksessä, jos häntä raskastaa pelko sairaudesta ja turvattomasta

vanhuudesta. Jos ei ole asuntoa, ihmisellä on vain kulkurin vapaus... Tietysti jokainen tietää, ettei perustuslaki, ei Neuvostoliitonkaan perustuslaki vielä ole asioiden kokonaisuus. Miten sitä sovelletaan? Voiko kaikki olla näin hyvin? Mutta se on sanottava suoraan, että tämä asiakirja on sangen kehittynyt valtion olemassaolon perusta."

Prof. Göran von Bonsdorff on esitellyt ajatuksiin perustuslaista Kanavalehden palstoilla (7/77). Hän kiinnittää huomionsa samaan asiaan kuin "vieras mieskin": "...Neuvostoliiton perustuslaissa luetellaan myös kansalaisten taloudelliset ja sosiaaliset oikeudet... Näitä oikeuksia ei perinteellisesti mainita länsimaisen demokratian aatteisiin perustuvissa perustuslaissa... Neuvostoliitto on siis tässä suhteessa toiminut edelläkävijänä, joka ainakin jossain määrin on vaikuttanut myös toisenlaista yhteiskuntajärjestelmää edustavien maiden oloihin." Bensdorff kirjoittaa myös: "Pyrkimys ympäristönsuojeluun on taas vaikuttanut 18. pykälään, jossa sanotaan, että nykyisen ja tulevien sukupolvien eduksi Neuvostoliitossa on ryhdytty tarvittaviin toimenpiteisiin maan ja sen uumenien sekä kasviston ja eläimistön suojelemiseksi, ilman ja veden puhtauden säilyttämiseksi sekä luonnonrikkauksien uusiutumisen turvaamiseksi. On todennäköisesti ensimmäinen kerta, kun tähän koko ihmiskunnalle niin tärkeään ongelmaan viitataan jonkun maan perustuslaissa."

Myös perustuslain kansalaiskäsittelystä on kirjoitettu paljon. Helsingin Sanomien kirjeenvaihtaja Erkki Pennanen on aivan erityisellä huolella paneutunut tähän aiheeseen. 8. syyskuuta hän syytti perustuslain kansankäsittelyä pelkäksi kulliseksi, jossa "pääasia on mobilisoida kansalaiset yhteisen asian puolesta" ja viitaten "yleisiin arveluihin" totesi, ettei "valtavasta ehdotusten tulvasta huolimatta perustuslakiluonnos yleisessä kansalais-

käsittelyssä koe montaa muutosta". Kuukautta myöhemmin Pennanen kommentoi presidentti Brezhnevin Korkeimmassa neuvostossa pitämää puhetta näin: "Brezhnev näytti vahvistavan arvelut, että perustuslakikeskustelu oli synnyttänyt todellisen alhaalta ylöspäin johtavan informaatio- ja mielipidetulvan, jonka mahtavuuteen puolue ei ollut etukäteen osannut varautua". Pennasen kirjoitusten sisäisen ristiriitaisuuden tajuaa typeryskin. Olisikohan Pennanen paras luopua yrittämästä luoda kremlologin uraa ja tyytyä normaaliin tiedon välitykseen?

Kalevi Sorsa on puhunut

tai tarkemmin sanoen esitellyt käsityksiään SDP:n uudesta ohjelmasta "Sosialidemokratian suunta" (Demari 23.9.).

Kirjoituksensa alkupuolella Sorsa määrittelee mitä sosialidemokratia ei ole. Artikkelin on otsikoitu "Sosialismi ei ole sotatorven töräyttelyä", ja täsmennys itse tekstissä kuuluu: "Meille asioita tarkoin puntaroivana, käytännön uudistustyötä ja asteittaista kehitystä arvostavana liikkeenä ei myöskään riitä töräyttellä sosialismia kuin sotatorvea, jonka perään on päästikkään törmättävä, joko puolesta tai vastaan."

Sitten Sorsa määrittelee mitä sosialidemokraattien linja on. Sorsan mukaan "socialidemokratia on järjestäistä toimintaa", ja täsmentää määritelmäänsä seuraavasti: "...liikkeemme sitoutuu noudattamaan ja puolustamaan ilman varauksia tätä demokratiaamme, jota kukin voi makunsa mukaan kutsua parlamentaariseksi, pohjoismaiseksi tai porvarilliseksi. Jos tällä alueella jotakin uutta esitetään, niin sitä on lähinnä kansalaisten osallistumismahdollisuuksien ja aktiivisuuden lisääminen." Taloudellisen demokratian alalla Sorsa ehdottaa "julkisen vallan otteen voimistamista" ja "palkan-saajarahastoja".

Lopuksi Sorsa vakuuttaa: "Sosialidemokratian keskeisimmät periaatevalinnat on tehty niin ankarassa paineessa ja karaistu niin kuumissa tulissa, että ne tuskin järjestökäsittelyn aikana muuttuvat."

"Liikkeemme sitoutuu puolustamaan ilman varauksia porvarillista demokratiaamme." Miltähän tämä lause kuulostaisi 150 000 työttömän kuoron esittämänä tai 200 000 Ruotsiin muuttaneen siirtolaisen esittämänä? "Paradoksaalista" olisi varmasti liian mieto ilmaisu kuvamaan syntyvää vaikutelmaa.

"Naisliike ja naisemansipaatio"

on Mirja Ruikan aiheena Kommunistin numerossa 9/77. Ruikka esittelee pääasiassa Marxismus Digest-lehden (1/77) artikkeleiden sisältöä aiheesta.

Naisten vapautusliikkeet ovat olleet viime aikoina melko paljon esillä puolivillaisissa viikkolehdistä. Näillä kirjoituksilla on omat huvittavat puolensa, mutta itse asian tärkeyttä ei voida kiistää. "Kaikissa kapitalistisissa maissa on myös havaittavissa, että siellä missä työväenliikkeen järjestöt eivät kiinnitä riittävästi huomiota naisten ongelmiin tai missä liike yleensä on heikko, saa feminismi näennäisen radikaalisuutensa ja sosiaalisen demagogiansa kautta kannatusta myös työtätekevien naisten keskuudessa", toteaa Ruikka. Suomen tilannetta hän arvioi näin:

"Suomessa nämä liikkeet ovat varsin vähäinen ilmiö. SNDL:n perinteisesti voimakkaalla asemalla itsenäisenä naisjärjestönä on tähän huomattava vaikutus. Ainakin tietystä määrin se on kyennyt vetämään näitä naisia piiriinsä. Kuitenkin on juuri 1970-luvun puolivälissä voitu nähdä aikaisempaa enemmän erilaisia feministisiä tendenssejä etenkin ruotsinkielisen sivistyneistön ja toimihenkilöiden keskuudessa."

Talous-ennusteiden paikkansapitävyydestä

kirjoittavat Peter J. Boldt, Pekka Hemmilä ja Pekka Korpinen Työväen taloudellisen tutkimuslaitoksen katsauksessa 3/77. Kirjoittajat tarkastelevat Valtiovarainministeriön, Elinkeinoelämän tutkimuslaitoksen sekä oman laitoksensa ennusteiden pätevyyttä vuosina 1972—76. Ja mitään hyvää arvosanaa ennusteet eivät saa.

Esimerkiksi inflatioennusteista TTT:n tutkijat kirjoittavat: "Ennusteet ovat olleet selvästi alimitoitettuja. ETLA:n ja VM:n kuluttajahintoja koskevissa ennusteissa kiinnittyy huomio siihen, että tosiasiat on tunnustettu yleensä vasta sen vuoden syksyllä jota ennuste koskee. Järjestelmällisen tasoharhan — tässä tapauksessa inflatiovauhdin säännöllisen aliarvioimisen — osuus kokonaisvirheestä on yli neljä viidennestä vielä kunkin ennustevuoden keväällä tehdyissä ennusteissa. Tämä viittaa perusteettomaan optimismiin, josta ennusteiden laatijoiden olisi luonnollisesti syytä päästä eroon."

Valtiovarainministeriön inflatioennusteet ennustevuotta edeltäneenä syksynä ovat esimerkiksi jääneet alle todellisen kehityksen seuraavasti: 1972: 2 %-yksikköä, 1973: 5,5 %-yksikköä, 1974: 8,5 %-yksikköä 1975: 6,5 %-yksikköä ja 1976 2,5 %-yksikköä. Vuoden 1974 ennuste oli puolet todellisesta kehityksestä!

TTT:n tutkijat syyttävät "perusteettomasta optimismista". Olisikohan parempi syyttää "perusteellisesta tarkoituksenmukaisuudesta". Näitä Valtiovarainministeriön ennusteitahan käytetään tulopoliittisten neuvottelujen "informaatioperustana".

"Elvytys ei ole taikasana"

toteaa päätoimittaja Erkki Tuomioja Ytimen pääkirjoituksessa (5/77). Tuomiojan

mukaan "nykyinen laajapohjainen hallitus omaksui liikkeellelähtiessään elvytystunnuksen" ja "lामautettu maa otti tämän elvytysosan ilolla ja suurin toivein vastaan". Mutta mikä on ollut tämän ilosanoman todellinen sisältö? Tuomioja arvioi sitä näin:

"On tehty virhe suunnattaessa ns. elvytyspaketti yksipuolisesti erilaisiin vero-
huojennuksiin elinkeinoelämän hyväksi. Kun näin tehdään, unohtetaan, että yritysten nykytilanteessa sinänsä välttämättömän kannattavuuden parantuminen on seuraus onnistuneesta elvytyksestä, ei elvytyksen alku. Yrityksille ei pitäisi valikoimattomalla tavalla kanavoida yhteistä rahaa siinä toivossa, että näin saatu tulo käytettäisiin työttömien työllistämiseen. Elleivät kysyntänäkymät samalla parane on nimittäin vaara, että raha pannaan pahimmassa tapauksessa lyhyen tähtäimen kannattavuutta parantaviin, työvoiman tarvetta entisestään vähentäviin rationalisointi-investointeihin.

Jollei ylvytystä pian jatketa julkisen vallan rakennustöiden ja investointien käynnistämällä ja kokonaiskysynnän — myös kulutuskysynnän — lisäämisellä, on myös Sorsan hallituksella edessään kunnian loppu."

Soihtu 5/1977

Svenskt sammandrag

TANDEM om Finland och den finländska demokratin

Soihtu intervjuade Juha Partanen, dragaren av TANDEM-projektet som finansierades av Finlands Akademi, om den finländska demokratin särdrag och aktuella problem.

Vad är de nationella särdragen?

Yrjö Haila och Raimo Lovio granskar det inbördes förhållandet mellan den socialistiska revolutionens internationella och nationella faktorer, den proletära internationalismen, förhållandet mellan revolutionens allmänna lagbundenheter och de nationella särdragen samt klasskampens speciella betingelser i Finland.

Den portugisiska revolutionens lärdomar och erfarenheter II

A. I. Sobolev analyserar i den andra delen av sin artikel framför allt den vändning i den portugisiska revolutionen som skedde hösten 1975 och den situation som uppstått efter det.

Vidare presenterar vi bl.a. en bedömning av Sorsa-regeringens statsbudgetförslag för år 1978 samt Matti Laines analys av situationen när det gäller studenternas kamp om studiestödet. Juha Järvinen och Pertti Rovamo fortsätter diskussionen om leninismen och studenttrörelsen. Esa Sironen skriver om förhållandet mellan en intellektuell och arbetarklassen.

English Summary

"TANDEM" on Finland and Finnish Democracy

Soihtu interviewed Juha Partanen, leader of the TANDEM project financed by the Finnish Academy, about the special features and topical problems of Finnish democracy.

What are the National Specific Features?

Yrjö Haila and Raimo Lovio analyze the mutual relationship between international and national factors in the Socialist revolution, proletarian internationalism, the relationship between the general laws and national specific features, and the special conditions of class struggle in Finland.

Lessons and Experiences of the Revolution in Portugal II

In the second part of his article A. I. Sobolev primarily deals with the turn that took place in the Portuguese revolution in the autumn 1975 and the situation that has evolved thereafter.

We further publish e.g. an assessment of the State-Budget proposition for 1978 but forth by the Sorsa-Kabinet and an analysis by Matti Laine on the situation of the students' struggle for stipends and loans. Juha Järvinen and Pertti Rovamo continue the discussion on Leninism and the student movement. Esa Sironen writes about the relationship between an intellectual and the workingclass.

Русское резюме

«ТАНДЕМ», Финляндия и финская демократия.

Руководитель финансируемого Академией Финляндии исследовательского проекта «ТАНДЕМ» Юха Партанен рассказывает по просьбе «Сойхту» об особенностях финской демократии и об актуальных проблемах.

Что такое национальные особенности?

Юрьё Хайла и Раймо Ловио рассматривают соотношение социалистической революции и национальных факторов, пролетарский интернационализм, соотношение общих закономерностей революции и национальных особенностей, специфические условия классовой борьбы в Финляндии.

Опыт и уроки португальской революции, часть II.

А. И. Соболев анализирует во второй части своей статьи прежде всего происшедший осенью 1975 года в развитии португальской революции поворот и сложившуюся после него ситуацию.

В номер включены, в частности, оценка проекта государственного бюджета на 1978 год правительства Сорсы и анализ Матти Лайне о нынешнем этапе борьбы учащихся за материальное обеспечение учебы в вузе; Юха Ярвинен и Пертти Ровамо продолжают беседу о ленинизме и студенческом движении; Эса Сиронен пишет о взаимоотношении интеллектуала с рабочим классом.